

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Hadislerde Tenfîl

Yüksek Lisans Tezi

Fatıma Firdevs Birol

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Hadis Programı
Ankara, 2025

Hadislerde Tenfil

Fatıma Firdevs BİROL

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR

Tez Jürisi

Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ

Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR

Dr. Öğr. Üyesi Elif ERDEM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

Ankara- 2025

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatıma Firdevs BİROL

13.05.2025

TEZ ONAY SAYFASI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Hadis Programı Yüksek Lisans öğrencisi tarafından hazırlanan “Hadislerde Tenfil” Başlıklı tez çalışması 13/05/2025 tarih ve 14:00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Prof. Dr. Hüseyin AKYÜZ		
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR		
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi		
Üye (Unvan/Ad-Soyad/Kurum):	☒	☐
Dr. ÖÜ. Elif ERDEM		
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi		

Hadislerde Tenfil

Fatıma Firdevs BİROL

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
2025, Ankara

ÖZET

Bu çalışma, Hz. Peygamber döneminde savaş sırasında gösterilen üstün gayret ve kahramanlıkların karşılığında verilen ek ödüller anlamına gelen tenfil kavramını, hadis rivâyetleri çerçevesinde ele almaktadır. Tenfil, savaşın öncesinde ya da sonrasında, gösterilen kahramanlık ve üstün başarıya karşılık olarak askerlere ek ödüller şeklinde tezahür eden bir uygulamadır. Rivâyetlerde bu uygulamanın hem maddi bir ödüllendirme hem de askerî motivasyonu artırma aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Araştırmada, tenfil konusundaki rivâyetlerin sened ve metin yönünden tahlili yapılmış; rivâyetlerin sıhhat durumları hadis usûlü çerçevesinde değerlendirilmiştir. Başta Abdurrahman b. Avf, Habîb b. Mesleme, Ebû Katâde el-Ensârî, Abdullah b. Ömer ve Seleme b. Ekvâ gibi sahâbîler aracılığıyla nakledildiği görülmektedir. Çalışmanın kaynaklarını, erken dönem hadis külliyatından Muvatta, Musannefler, Müsned, Sünenler ve Sahihler oluşturmaktadır. Tenfil'e dair rivâyetlerin geçtiği metinlerde, bu uygulamanın mahiyeti, şartları ve kapsamı ortaya konmuştur. Ayrıca, tenfil ile ilişkili olarak hadislerde geçen ganîmet, enfâl, fey, seleb, radh, safî ve humus gibi kavramlara da yer verilmiştir. Böylece tenfil, rivâyetlerdeki kullanım bağlamı içinde kapsamlı şekilde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hz. Peygamber, Tenfil, Gazve, Kahramanlık

Tenfil In Hadiths

Fatıma Firdevs BİROL

Master Thesis

**Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Muhammet Ali Asar
Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs
Department of Basic Islamic Sciences
2025, Ankara**

ABSTRACT

This study examines the concept of *tenfil*, which refers to the granting of additional rewards to soldiers in return for acts of bravery and exceptional performance during the battles in the time of the Prophet Muhammad (peace be upon him), within the framework of hadith narrations. *Tenfil* was a practice implemented either before or after combat, in which supplementary shares of war spoils were allocated to those who displayed distinguished effort. The narrations indicate that this practice functioned both as a material reward and as a means of enhancing military motivation. The study analyzes the relevant narrations in terms of both isnād (chain of transmission) and matn (text), evaluating their authenticity based on established hadith methodology. The narrations are found to be transmitted primarily through prominent Companions such as ‘Abd al-Raḥmān ibn ‘Awf, Ḥabīb ibn Maslama, Abū Qatāda al-Anṣārī, ‘Abd Allāh ibn ‘Umar, and Salama ibn al-Akwa’. The primary sources of the study include early hadith compilations such as al-Muwaṭṭa’, the Muṣannafs, Musnad, and the canonical collections of Sunan and Ṣaḥīḥ. The narrations concerning *tenfil* are examined in these works to determine the nature, conditions, and scope of its application. Furthermore, the study addresses related terms found in hadith literature, including ghanimah (spoils), anfāl, fay’, salab, raḍkh, ṣafī, and khums, thereby offering a comprehensive evaluation of *tenfil* within its narrative context.

Key Words : Tenfil, Booty, War Strategies, Heroism, Courage

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Özet	iv
Abstract	v
İçindekiler.....	vi
Şekillerin listesi	viii
Kısaltmalar	ix
Önsöz.....	x
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Tenfîl Kavramının Sözlük ve Terim Anlamı	7
2.2. Tenfîl ile İlgili ve İlişkili Kavramlar	9
2.2.1. Ganimet (الغنيمة).....	9
2.2.2. Enfâl (الأنفال)	10
2.2.3. Fey (الفىء).....	11
2.2.4. Seleb (سلب).....	12
2.2.5. Radh (رضخ)	13
2.2.6. Safî (الصفى).....	14
2.2.7. Humus (الخمس)	15
2.3. Manevi Tenfîl	16
3. KUR'ÂN, HADİS VE DİĞER KAYNAKLARDA TENFÎL	19
3.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Tenfîl	19
3.2. Hadislerde Tenfîl	27
3.3. Siyer ve Megâzî Kaynaklarında Tenfîl.....	33
3.4. Fıkıh Kaynaklarında Tenfîl	35
4. TENFÎL İLE İLGİLİ HADİSLERİN TESPİT VE TENKİDİ	41
4.1. Abdurrahman b. Avf Rivâyetleri	41
4.1.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi	41
4.1.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri.....	42
4.1.3. Sened Tenkidi	47
4.1.4. Rivâyetin Metin Tenkidi.....	52
4.1.5. Rivâyetin İsnad Şeması	61
4.2. Habîb b. Mesleme Rivâyetleri.....	61

4.2.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi	61
4.2.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri	62
4.2.3. Sened Tenkidi	64
4.2.4. Rivâyetin Metin Tenkidi.....	72
4.2.5. Rivâyetin İsnad Şeması	77
4.3. Ebû Katâde el-Ensârî Rivâyetleri.....	77
4.3.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi	77
4.3.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri	78
4.3.3. Sened Tenkîdi	85
4.3.4. Rivâyetin Metin Tenkidi.....	91
4.3.5. Rivâyetin İsnad Şeması	97
4.4. Abdullah b. Ömer Rivâyetleri	98
4.4.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi	98
4.4.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri	98
4.4.3. Sened Tenkidi	103
4.4.4. Rivâyetin Metin Tenkidi.....	113
4.4.5. Rivâyetin İsnad Şeması	118
4.5. Seleme b. Ekva Rivâyetleri	119
4.5.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi	119
4.5.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri	119
4.5.3. Sened Tenkidi	126
4.5.4. Rivâyetin Metin Tenkidi.....	131
4.5.5. Rivâyetin İsnad Şeması	135
5. SONUÇ	137
Extended abstract	141
Kaynakça.....	143
Özgeçmiş.....	149

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 4.1. Abdurrahman b. Avf'dan Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması	61
Şekil 4.2. Habîb b. Mesleme'den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması.....	77
Şekil 4.3. Ebû Katâde el-Ensârî'den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması	97
Şekil 4.4. Abdullah b. Ömer'den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması	118
Şekil 4.5. Seleme b. Ekva'dan Nakledin Rivâyetin İsnad Şeması	135

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
b.	Bin, ibn (oğul)
b.y.	Basım yeri yok
c.c.	Celle celâlûhu
çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
ed.	Editör
h.	Hicri
H.z.	Hazreti
nşr.	Neşreden
öl.	Ölüm Tarihi
r.a.	Radıyallâhü anh/anhâ
s.a.v.	Sallallâhu aleyhi ve sellem
sy.	Sayı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik Eden
trc.	Tercüme
ts.	Tarihsiz
tsh.	Tashih Eden
vd.	Ve diğerleri
yy.	Yayıncı yok

ÖNSÖZ

Hız. Peygamber döneminde savaş stratejileri ve askerî teşvik yöntemleri, İslam toplumunun savunma gücünü artırmada önemli bir rol oynamıştır. Bu süreçte, savaşçıların cesaretini pekiştirmek ve fedakârlıklarını ödüllendirmek amacıyla çeşitli uygulamalara başvurulmuştur. Bu yöntemlerden biri de tenfil olup, üstün başarı gösteren askerlerin ek ödüllerle teşvik edilmesini ifade etmektedir. Tenfil, yalnızca maddî bir ödüllendirme aracı olarak değil, aynı zamanda savaşçıların motivasyonunu artıran ve görev bilincini güçlendiren bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Hız. Peygamber döneminde çeşitli şekillerde uygulanan bu teşvik yöntemi, hadislerde geçen askerî stratejiler arasında önemli bir yer tutmaktadır.

Hadis ilmi açısından tenfil ile ilgili rivâyetlerin tespit edilmesi, rivâyetlerin isnad ve metin tenkitlerinin yapılması ve kronolojik olarak yorumlanma şekilleri önem arz etmektedir.

Bu çalışma, giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, tenfil kavramının sözlük ve terim anlamı, hadislerde nasıl kullanıldığı ve ilgili diğer kavramlarla ilişkisi ele alınmıştır. Birinci bölümde, tenfilin Kur'ân, hadisler, siyer, megazî ve fıkıh kaynaklarındaki kullanılış biçimleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, tenfil ile ilgili hadislerin kaynak tespiti yapılmış, isnad ve metin tenkidi yöntemiyle hadislerin sıhhat dereceleri ortaya konmuştur.

Bu tezin hazırlanmasında ilmî rehberliği, kıymetli katkıları ve destekleriyle süreci yönlendiren muhterem hocam Doç. Dr. Muhammet Ali ASAR'a en derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, çalışmalarım süresince bilgi ve destekleriyle yanımda olan hocalarıma, aileme ve dostlarıma şükranlarımı sunarım. Araştırma sürecinde verdikleri destek ve teşvikler benim için büyük bir anlam taşımaktadır.

Bu tezin, tenfil kavramının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmasını, alanda çalışma yapan araştırmacılara faydalı olmasını ve yeni araştırmalara ilham vermesini temenni ederim.

Çalışmak bizden Tefvîk Allah'tandır.

Fatıma Firdevs BİROL

1. GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Sınırları

Bu çalışmanın konusu, Hz. Peygamber döneminde uygulanan ve hadis literatüründe yer alan tenfil kavramının kapsamlı bir şekilde incelenmesi ve bu konudaki rivâyetlerin tenkididir. Tenfil, savaş esnasında veya sonrasında üstün başarı gösteren askerlere ganimet dışında fazladan pay verilmesi anlamına gelmektedir. Hz. Peygamber'in çeşitli gazvelerinde askerleri motive etmek için kullandığı bu yöntem, yalnızca maddi bir ödüllendirme değil, aynı zamanda sahâbeyi cesaretlendiren bir teşvik stratejisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla tenfilin hadislerdeki yeri, nebevî siyaset ve askeri taktikler bağlamında incelenmeye değer bir konudur.

Hadislerde geçen tenfil rivâyetleri, Hz. Peygamber'in savaş esnasında takip ettiği yöntemleri, liderlik anlayışını ve askerleri teşvik etme usullerini anlamak açısından önemlidir. Bu uygulamanın hangi durumlarda ve nasıl gerçekleştirildiğinin belirlenmesi yöneticinin sahip olduğu tasarruf yetkisini anlamaya katkı sağlamaktadır.

Araştırma erken dönem hadis kaynakları ve Kütüb-i Tis'a ile sınırlı tutulmuştur. Çalışma kapsamında öncelikle söz konusu hadis kaynaklarındaki tenfil ile ilgili rivâyetler tespit edilmiştir. Konunun daha iyi anlaşılmasını sağlamak için Kur'ân-ı Kerîm'deki enfâl kavramı ve Allah yolunda verilen fazladan paylara kısaca değinilmiş, ancak çalışmanın odak noktasını hadislerdeki uygulama oluşturmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı, tenfil kavramının hadislerde nasıl ele alındığını tespit etmek, bu kavramın yer aldığı rivâyetleri sened ve metin açısından değerlendirmek ve söz konusu rivâyetlerin nasıl anlaşıp yorumlandığını ortaya koymaktır.

Çalışmada öncelikle, Hz. Peygamber'in uyguladığı tenfil örneklerinin hadis metinlerinde tespiti amaçlanmaktadır. Bu örnekler sened ve metin yönünden analiz edilmekte, çünkü kavramın tarihî ve hukukî boyutlarıyla sağlam bir temele oturtulabilmesi bu tür bir değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Sened ve metin açısından sıhhati ortaya konmuş olan rivâyetler aracılığıyla, tenfilin nebevî uygulamadaki yeri ve İslâm savaş hukukundaki rolü açık bir şekilde belirlenebilmektedir. Bu nedenle, çalışma yalnızca rivâyetlerin teknik analizine

odaklanmamakta aynı zamanda tenfil uygulamasının tarihsel arka planını ve hukukî boyutunu da dikkate alarak konunun genel önemini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Bu doğrultuda şu sorulara cevap aranmıştır:

- Tenfil kavramı nedir ve diğer ilgili kavramlardan farkları nelerdir?
- Kur'ân-ı Kerîm'de tenfil kavramı var mıdır ya da konuya nasıl değinilmektedir?
- Hz. Peygamber döneminde tenfil uygulaması hangi durumlarda ve nasıl gerçekleştirilmiştir?
- Tenfil konusunda Hz. Peygamber'in uygulamalarının İslâm hukukuna yansımaları nelerdir?
- Tenfil ile ilgili hadis rivâyetlerinin sıhhat durumu nedir?
- Tenfil rivâyetlerinin metinleri içerik açısından ne ifade etmektedir?
- Tenfil uygulaması, Hz. Peygamber'in liderlik stratejisi ve İslam'ın savaş ahlâkı açısından nasıl değerlendirilmektedir?

Tenfil kavramı, hem ganimetin paylaşımı ve askerî teşvik hususlarında İslâm hukukunun temelini oluşturan uygulamalardan biri olarak öne çıkmakta hem de Hz. Peygamber'in savaş stratejileri ve liderlik yöntemlerine dair önemli bilgiler sunmaktadır. Bu nedenle, konunun derinlemesine incelenmesi nebevî sünnetin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, literatürde nispeten az işlenmiş spesifik bir konu olması sebebiyle, bu çalışma hadislerdeki tenfil olgusunu sistematik biçimde ele alarak alandaki bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Hadis tenkidi yöntemleri kullanılarak rivâyetlerin güvenilirlik analizinin yapılması, hem siyer ve tarihî bilgi birikimine hem de İslâm hukuk tarihinde tenfil uygulamasının doğru kavranmasına katkı sunacaktır.

Araştırmanın Planı ve Metodu

Tez, giriş ve iki ana bölüm olarak planlanmıştır. Giriş bölümünde, araştırma konusu olan tenfil kavramının sözlük ve terim anlamları ile hadislerde nasıl kullanıldığı ele alınmakta, ayrıca tenfil ile ilişkili diğer kavramlara değinilmektedir. Bu kapsamda kavramın dilbilimsel kökeni ve farklı anlam katmanları incelenerek

konunun terminolojik çerçevesi çizilmektedir. Girişte ayrıca konunun genel tarihî arka planı özetlenip, araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi belirtilmektedir.

Birinci bölümde, “Kur’ân, Hadis ve Diğer Kaynaklarda Tenfil” başlığı altında tenfilin söz konusu kaynaklardaki yansımaları detaylı olarak incelenmektedir. Bu bölüm, öncelikle temel hadis kaynaklarında yer alan tenfil ile ilgili rivâyetleri tespit edip içeriklerini analiz etmektedir. Ardından bu rivâyetlerin işaret ettiği kavramsal ve tarihî çerçeve değerlendirilmektedir. Hz. Peygamber dönemindeki uygulamalar, ortaya çıktığı şartlar ve sahâbenin bu konudaki tutumu ele alınırken, gerektiğinde siyer ve tarih kaynaklarına başvurularak olayların arka planı aydınlatılmaktadır. Bu bölümde yalnızca maddî tenfil değil, aynı zamanda manevi tenfil uygulamalarına da değinilmektedir. Hz. Peygamber’in savaşta gösterdiği başarı ve fedakârlık karşılığında sahâbîlerini sadece ganimet veya maddî ödüllerle değil, övgü, dua ve ahiret mükâfatlarıyla teşvik etmesi de manevi tenfil kapsamında ele alınmıştır. Bu yönüyle, manevi tenfilin motivasyon artırıcı ve liderlik stratejileriyle bağlantılı bir unsur olarak hadislerde nasıl yer aldığı incelenmektedir.

İkinci bölümde ise Tenfil ile İlgili Hadislerin Kaynak Tespiti ve Sened Tenkidi yapılmaktadır. Bu bölümde rivâyetlerin yer aldığı kaynaklar tespit edilmekte, ilgili rivâyetler sened ve metin açısından detaylı bir tenkide tabi tutulmaktadır. Tenfil ile ilgili rivâyetlerin farklı kaynaklardaki varyantları da dikkate alınarak konunun daha iyi anlaşılması ve sıhhat durumunun daha iyi ortaya konulmasına gayret edilmiştir.

Tezin sonuç kısmında ise ortaya konulan bulgulardan hareketle ulaşılan sonuçlar zikredilmektedir.

Araştırmada yöntem olarak literatür taraması, kaynak tenkidi ve analitik yorum yöntemleri birlikte kullanılmıştır. İlk olarak, konuyla ilgili birincil kaynaklar taranmış; klasik Arapça lügatler ve terim sözlükleri yardımıyla tenfil kavramının lügat ve ıstılah anlamları belirlenmiştir. Ardından hadis kaynaklarında tarama yapılarak, tenfil uygulamasını anlatan rivâyetler tahrîc yöntemiyle derlenmiştir. Derlenen rivâyetlerin geçtiği temel hadis eserleri ve erken döneme ait diğer hadis mecmuaları tespit edilmiştir. Bu esnada, rivâyetlerin farklı kaynaklarda yer alan varyantları not edilerek kapsamlı bir malzeme havuzu oluşturulmuştur. İkinci aşamada, bulunan rivâyetlerin senedleri, rical bilgisi kullanılarak incelenmiştir. Hadis ilminde kabul görmüş cerh ve

ta'dîl otoritelerinin eserlerine müracaat edilerek, rivâyetlerdeki râvilerin biyografileri ve güvenilirlik durumları değerlendirilmiştir. Böylelikle her bir rivâyetin isnad zincirinin sağlamlığı tespit edilmiş, hangi rivâyetlerin daha muteber olduğu ortaya konulmuştur. Bunun yanı sıra araştırmada, tenfil olgusunun hukukî ve tarihî bağlamını değerlendirmek için fikhî ve tarihî kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Araştırmanın Kaynakları

Bu çalışmada, hadislerde tenfil kavramı çeşitli kaynaklar temelinde incelenmiştir. Kavramın lûgat ve ıstılah yönleri ele alınırken, klasik sözlüklere başvurulmuştur.

Çalışmanın giriş bölümünde; Tenfil ve ilgili diğer kavramların kökeni, dilbilimsel çerçevesi ve anlam katmanları açısından Ebû Mansûr el-Ezherî'nin (öl. 370/980) *Tehzîbü'l-Luğa'sı*, Rağîb el-İsfahânî'nin (öl. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) *Müfredât'ı*, İbn Manzûr'un (öl. 711/1311) *Lisânü'l-Arab'ı* ve Cürçânî'nin (öl. 816/1413) *Ta'rifât* adlı eserinin Türkçe tercümesi gibi lûgat ve kavram eserleri kullanılmıştır.

İslâm savaş hukukunda ganimetin mahiyeti ve paylaşımıyla ilgili meselelerin anlaşılması açısından Ebû Yûsuf'un (öl. 182/798) *el-Harâc'ı* ve Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm'ın (öl. 224/838) *Kitâbu'l-Emvâl'i* gibi erken dönem kaynaklara başvurulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde; Tenfil konusunun anlaşılması ve değerlendirilmesi kapsamında öncelikle *Kütüb-i Tis'a* başta olmak üzere, hicrî 5. asrın sonuna kadar telif edilen klasik hadis kaynaklarına müracaat edilmiştir. Ayrıca, ilgili rivâyetlerin daha kapsamlı bir şekilde yorumlanabilmesi için Nevevî'nin (öl. 676/1277) *el-Minhâc*, Kirmânî'nin (öl. 786/1384) *el-Kevâkibü'd-Derârî*, İbn Hacer el-Askalânî'nin (öl. 852/1449) *Fethu'l-Bârî*, Aynî'nin (öl. 855/1451) *Umdetü'l-Karî* ve Süyûtî'nin (öl. 911/1505) *Şerh-i Sünen-i İbn Mâce* gibi şerhlerinden istifade edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; Hadislerin kaynak tespiti ve isnad tenkidinde, *Kütüb-i Tis'a* başta olmak üzere, hicrî 5. yüzyılın sonuna kadar tedvin edilen güvenilir hadis mecmuaları ile birlikte daha sonraki dönemde yazılan temel rical ve tabakât kaynakları da esas alınmıştır. Rivâyetlerin isnad ve metin açısından değerlendirilmesinde, cerh ve ta'dîl âlimlerinin eserleri esas alınarak râvilerin

güvenilirlik durumları, rivâyetlerin sıhhat dereceleri ve metin farklılıkları incelenmiştir. Bu bağlamda, İbn Sa'd'ın (öl. 230/845) *et-Tabakâtü'l-Kübrâ'sı*, Buhârî'nin (ö. 256/870) *et-Târîhu'l-Kebîr'i*, İclî'nin (öl. 261/875) *es-Sikât'ı*, İbn Ebî Hâtim'in (öl. 327/938) *el-Cerh ve't-Ta'dîl'i*, Makdisî'nin (öl. 600/1203) *el-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl'i*, Mizzî'nin (öl. 742/1341) *Tehzîbu'l-Kemâl'i*, Zehebî'nin (öl. 748/1348) *Mizânü'l-İ'tidâl'i*, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'sı* ve *Tezkirâtü'l-Huffâz'ı*, ve İbn Hacer el-Askalânî'nin *Tehzîbü't-Tehzîb* ve *Takrîbu't-Tehzîb'i* gibi temel rical ve tabakât kaynakları esas alınarak isnad tenkidi gerçekleştirilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Tenfil Kavramının Sözlük ve Terim Anlamı

“نفل” kökünden türeyen tenfil sözlükte; fazladan mal vermek, bağışta bulunmak ve ganimet gibi anlamlara gelmektedir.¹ Tenfil, fıkıh literatüründe ise savaşçılara ekstra ödül veya ganimet verme eylemini ifade etmektedir. Bu, savaşçıların üstün başarı göstermelerini teşvik etmek veya onları ödüllendirmek amacıyla yapılmaktadır.² Genellikle savaş öncesinde veya sonrasında, başarıyı teşvik etmek veya ödüllendirmek için belirli bir miktar mal veya ganimetin savaşçılara vaat edilmesi veya verilmesi olarak gerçekleşmektedir. Bu, savaşta yer almakta olan askerlerin motivasyonunu yükseltmek için kullanılan bir yöntemdir. Fıkıh eserlerinde, müminlerin savaşa teşvik edilmesi kapsamında yapılabilecek vaatler Tenfilü'l-hâs ve Tenfilü'l-âmm olmak üzere ikiye ayrılır.

Tenfilü'l-hâs: Ordu komutanının savaş esnasında veya savaş başlamadan önce, askerlere belirli hedeflere ulaşmaları durumunda ödülleri vaat etmesidir. Örneğin, bir kaleyi fetheden askerlere kalede bulunan mal ve kaynaklar verilmekte veya bir düşmanı öldüren askere, öldürdüğü düşmanın mal varlıkları ve eşyaları takdim edilmektedir. Bu tür vaatler, belirli hedeflere ulaşmak için askerlerin motivasyonunu artırmak amacıyla yapılmaktadır.

Tenfilü'l-âmm: Ordu komutanının, savaş sırasında elde edilen her türlü malın askerlere ait olacağını vaat etmesidir. Bu, savaş sırasında askerlerin elde ettikleri malların ganimet hükümlerine tabi olmayacağı anlamına gelmektedir.³ Nitekim Huneyn Savaşında Müslüman ordusunun bir kısmı bozulup dağılmaya başlamıştı. Bu durumda, Hz. Peygamber, askerleri yeniden toparlamak ve motive etmek için bir

¹ Ahmet Yaman, “Tenfil”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 2011), 40/451-452.

² Şehzade Korkud, *İslâm'da Ganimet ve Cariyelik Osmanlı Sistemine İçeriden Bir Eleştiri Hallu İşkali'l Efkar Fi Hilli Emvali'l Küffâr*, çev. Osman Güman (İstanbul: İsar Yayınları, 2013), 58.; Rağıb el-İsfahani, *Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü*, çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu (İstanbul: Çıra Yayınları, 2012), 3/1080.

³ Mehmet Erkal, “Enfâl”, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, 1/479.

duyuru yapmıştır. Düşman askerini öldüren ve bunu ispatlayan kişiye, öldürdüğü askerin mal ve eşyalarının verileceğini bildirmiştir.

Bu teşvikin sonucunda, sahâbe yeniden cesaret bulmuş, savaşa devam etmiş ve neticede savaş zaferle sonuçlanmıştır.⁴ Rivâyete göre sahâbeden Ebû Talha (öl. 34/654-55) 20 düşman askerini öldürmüş, onların mal ve eşyalarını almıştır.⁵ Dolayısıyla bu rivâyet Hz. Peygamber'in Huneyn Savaşı sırasında uyguladığı bir stratejiyi, askerleri motive etmek için kullandığı bir teşviki ve bu teşvikin savaşın sonucuna olan olumlu etkisini göstermektedir.

Tenfil mefhumu büyük fedakârlık ve risk gerektiren görevleri yerine getirerek üstün performans sergileyenlere ek ödüller vermek için de kullanılır.⁶ Habîb b. Mesleme'nin (öl. 42/662) naklettiği bir rivâyette, Hz. Peygamber'in savaşçılara savaşın başında ve sonunda farklı oranlarda ganimet payı vaat ettiği nakledilir. Savaşın başında ganimetin dörtte birini, savaşın sonunda ganimetin üçte birini vaat ettiği belirtilir. Hz. Peygamber zamanındaki bu uygulamalar, daha sonraki savaşlarda benzer uygulamaların cevazı için de delil niteliğindedir. Nitekim Evzâî (öl.157/774), ganimet dağıtıldıktan sonra ek pay vaat etmenin caiz olduğunu söylemektedir. Ayrıca, Allah'ın Hz. Peygamber'e müminleri savaşa teşvik etmesini emrettiği "*Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et*" (el-Enfâl 8/65) ayetinin de bu kapsamda anlaşılabileceği söylenebilir.⁷

Kur'an'da, tenfil kelimesi yerine nefel kelimesinin çoğulu olan ve ganimet anlamına gelen enfâl kullanılmaktadır.⁸ Enfâl; genellikle savaşta ele geçirilen ganimetleri ifade etmektedir. Kur'an'da bu terimin kullanıldığı en belirgin yer Enfâl Sûresi'dir. Bu Sûre, savaşla ilgili çeşitli kuralları, ganimetlerin nasıl yönetileceğini ve adil bir şekilde nasıl dağıtılması gerektiğini bildirmektedir.

Rivâyetlerde, tenfil ile aynı ya da benzer anlamda kullanılan kavramlar bulunmaktadır. Bunlar; *ganimet*, *enfâl*, *fey*, *seleb*, *radh*, *safî* ve *humus* olup genel olarak

⁴ Ebû'l-Hasan İbnü'l-Haccâc el-Müslim, *el-Câmi'u's-Sahih*, thk. M. Fuat Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî,ts.), "Cihad ve Siyer", 13 (No:1757).

⁵ Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdî, es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid, (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, ty.), "Cihad", 147.

⁶ Muhammed Hamidullah, *İslâm'da Devlet İdaresi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 312-313.

⁷ Mustafa Cevat Akşit (ed.), *Mebûsât*, (İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2008), 10/52.

⁸ Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, *Kur'an-ı Kerim Meâli* (Ankara: Diyanet Yayınları, 2011), 192.

İslâm savaş hukuku ve ganimet dağıtımı bağlamında çeşitli teşvik ve ödüllendirmeyi ifade etmektedir.

2.2. Tenfîl ile İlgili ve İlişkili Kavramlar

2.2.1. Ganimet (الغنيمة)

Ganimet kelimesinin çoğulu غنائم olup sözlük anlamı “kolayca ele geçirilen, zorluk çekmeden alınan şey” demektir.⁹ Terim olarak savaşta düşmandan ele geçirilen mal varlıklarına ganimet adı verilmektedir.¹⁰ Dolayısıyla ganimet kelimesiyle savaşta elde edilen mallar ve bu malların dağıtımı ifade edilmektedir. Savaş sırasında elde edilen ganimetler, savaşçılar arasında paylaştırılmakta ve bu paylaşım belirli kurallara göre gerçekleştirilmektedir. Ganimetin beşte biri devlet hazinesine alınmakta ve geri kalan kısmı savaşçılar arasında bölüşdürülmektedir. Atlılar, yayalara göre daha fazla ganimet alırlardı. Ayrıca, bir düşman askerini öldüren kişi, öldürdüğü kişinin üzerinde bulunan eşyaları alırdı.¹¹ Ebû Ubeyd (öl. 224/838) ganimeti Müslümanların savaş sırasında düşmanın mallarından ele geçirdikleri her türlü şey olarak tanımlamaktadır.¹²

Savaş ganimetlerine dair kullanılan terimler şunlardır:

1. Ganâim-i maksûme: Beşte birinin devlet hazinesine ayrılmasının ardından kalan kısmın gaziler arasında paylaştırılarak dağıtılması şeklinde tanımlanmaktadır.
2. Gamâim-i gayr-i maksûme: Düşmandan elde edilen ganimetlerin, henüz gaziler arasında paylaştırılmamış ve dağıtılmamış olan kısmını ifade etmektedir.
3. Ganâim-i me'lûfe: Harp sırasında düşmandan zor kullanılarak elde edilen taşınabilir mallar olarak tanımlanmaktadır.

⁹ İbrahim Paçacı, “Ganimet”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2006, 196.; Mehmet Erkal, “Ganimet”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV yayınları, 1996), 13/351-354.

¹⁰ Paçacı, “Ganimet”, 196.

¹¹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005), 153.

¹² Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî, *Kitâbu'l-Emvâl*, çev. Cemâleddin Saylık, Düşünce Yayınları, 1981, 330.

4. Ganâim-i gayr-i me'lûfe: Harp sebebiyle düşmandan zorla veya sulh yoluyla elde edilen taşınmaz mallar olarak ifade edilmektedir.
5. Ganâim-i hâlise: Enfâl olarak da adlandırılan bu ganimet malları, mücahid askerlerden bir kısmına tenfil yoluyla tahsis edilen mallar olarak bilinmektedir.

Bu terimler¹³, İslâm'da savaş sırasında elde edilen ganimetlerin nasıl dağıtılacağını ortaya koymaktadır.

İslâm savaş hukukunda ganimet kavramı, farklı fakihler tarafından geniş bir perspektifle ele alınmakta ve kapsamı hakkında önemli değerlendirmeler yapılmaktadır. Ebû Yûsuf (öl. 182/798) ve Yahya b. Âdem b. Süleymân (öl. 203/818) tarafından yapılan ganimet tanımları, bu alanda dikkate değer bilgiler sunmaktadır. Ebû Yûsuf'a göre ganimet, Müslümanların müşrik askerlerden ele geçirdiği her türlü mal, silah ve hayvanı kapsamaktadır.¹⁴ Bu tanım, ganimetin geniş bir içeriğe sahip olduğunu ve sadece maddi varlıklarla sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır. Yahya b. Âdem de benzer bir tanım yaparak ganimeti, Müslümanların savaşta galip gelerek zorla ele geçirdiği mallar olarak ifade etmektedir.¹⁵

2.2.2. Enfâl (الأنفال)

Enfâl kelimesi “*nefl*”in çoğuludur ve fazlalık anlamına gelmektedir.¹⁶ Gazilere tahsis edilen mallar için de kullanılmaktadır.¹⁷ İslâm hukuku kaynaklarında, “*nefl*” ve “*enfâl*” terimleri sıkça kullanılmakta olup, genellikle savaş ve ganimetlerle ilişkilendirilmektedir. Bazı âlimler, *enfâl* terimini sadece savaşta elde edilen ganimet olarak değil, aynı zamanda ganimetlerden Allah'a ve Peygamber'e ayrılması gereken beşte birlik hazine payını ifade etmek için de kullanmaktadır. Bu paya “humus” denir.¹⁸ Nefl, genel olarak bir fazlalık veya arta kalan şeyi ifade ederken, enfâl terimi ise

¹³ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 152-153.; Mehmet Erkal, “Ganimet”, *İslâm'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul, 1997, 4/66-67.

¹⁴ Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Ensârî *el-Harâc*, thk. Taha Abdurraûf Sa'd-Sa'd Hasen Muhammed, el-Mektebetu'l-Ezheriyye, Tab'atun Cedidetun, yy. ty., 28.

¹⁵ Yahyâ b. Âdem Ebû Zekerîyyâ, *Kitâbu'l-Harâc*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut: el-Matbaatü's-Selefiyye, 1384), 18

¹⁶ Erkal, “Enfâl”, 1/479.; Emin Işık, “Enfâl Süresi”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV yayınları, 1995), 11/236-237.

¹⁷ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 567.

¹⁸ Işık, “Enfâl Süresi”, 11/236-237.

savaşta elde edilen ganimetleri ifade etmektedir.¹⁹ Devlet başkanı veya yetki verdiği ordu komutanı, İslâm hukukuna göre mücahitleri savaşa teşvik etmek ve onlara cesaret vermek amacıyla ganimetlerden mal verme yetkisine sahiptir. Bu ganimetler, savaş sırasında ele geçirilen düşmana ait mallar veya kaynaklar olabilmektedir.

Ganimet ile nefl kavramları arasında birtakım farklar bulunmaktadır. Ganimet, genellikle bir savaş veya mücadele sonucunda elde edilen mal ya da kazanç olarak tanımlanmakta olup, zaferin ardından ele geçirilen düşmana ait mallar veya kaynaklarını ifade etmektedir. Nefl ise daha genel olarak bir fazlalık veya artakalan şeyleri ifade etmekte; bazı durumlarda ise Allah'ın lütfu veya bağışı olarak değerlendirilmektedir. Ganimet ile nefl arasında genellikle umum-husus ilişkisi söz konusudur. Ganimet, zorlukla ya da kolaylıkla, hak edilmiş ya da edilmemiş, zaferden önce veya sonra ele geçirilen düşman malını ifade ederken; nefl daha genel bir çerçevede fazlalık ya da artık anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca, Nefl, ganimetin henüz bölüştürülmeden önce elde edilen kısmı olarak da değerlendirilebilmektedir.²⁰

Şair Lebîd b. Rebîa (öl. 40/660) bir şiirinde nefel kelimesini ganimet anlamında kullanmaktadır.²¹ Enfâl terimi genellikle savaş ganimeti olarak kullanıldığı ve savaşın sonucunda elde edilen kazançları ifade ettiği kabul edilmekle birlikte nadir olarak vergi gelirlerini isimlendirmek için de kullanılmaktadır.²²

2.2.3. Fey (الفىء)

Fey kelimesi isim olarak “ışıksız ve gölgesiz” anlamına gelirken, mastar olarak “şekil değiştirmek” ve “geri dönmek” anlamlarında kullanılmaktadır.²³ Müslümanlara savaş açmaksızın teslim olan düşman topluluklardan elde edilen mal, toprak ve benzeri

¹⁹ Işık, “Enfâl Sûresi”, 11/236-237.; Erkal, “Enfâl”, 1/479.

²⁰ Rağıb el-İsfahani, “Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü”, 1079-1080.

²¹ Lebîd b. Rabîa el-Âmirî, *Dîvanu Lebîd b. Rabî'a*, nşr. Hamdû Tammâs, (Beyrut: Dâru'l-Ma'rîf, 1425-2004), 90.

²² Işık, “Enfâl Sûresi”, 11/236-237.

²³ İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem el-İfrîkî el-Mısırî, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1232-1311), 1/124.

kaynakları ifade eder.²⁴ Fey, nefel kavramından farklı olmakla birlikte ganimet kavramını içerdği için nefelin de kapsama alanına girmektedir.

Fey elde etmek için savaş zorunlu değildir. Anlaşmalar, barış antlaşmaları, cizye (gayrimüslimlerden alınan vergi), veya diğer yollarla Müslümanlara intikal eden mal ya da topraklar fey olarak tanımlanmaktadır. Kısacası fey; İslâm'da savaş yoluyla değil, savaşız yollarla elde edilen ganimetleri ve mal varlıklarını ifade etmektedir. Fey kelimesinin terim ve lügat anlamları arasında bağlantı kuran alimler bulunmaktadır. Bu bağlamda Kudâme b. Ca'fer (öl. 337/948), “fey” kelimesinin terim anlamının lügat anlamıyla ilişkisini, malların veya gelirlerin Müslümanlara geri dönmesi üzerinden açıklamaktadır. Ona göre fey, savaş olmaksızın elde edilen ganimet ya da malları ifade etmekte olup sözlük anlamı itibarıyla da “geri dönen şey” anlamına gelmektedir. Bu çerçevede kelime, kaynakların düşmandan alınarak Müslümanlara dönmesi şeklinde tarif edilebilmektedir.²⁵ Hadis kaynaklarında fey konusuyla ilgili çok sayıda rivâyet yer almaktadır.²⁶

Kur'ân'da Haşr Suresi'nin 7. Ayeti *fey* mallarının Allah'a ve Rasûlü'ne ait olduğunu ve bu malların Allah'ın belirlediği şekillerde kullanılacağı belirtilmektedir.²⁷ Bu ayet fey mallarının hangi amaçlarla ve kimlere tahsis edilmesi gerektiği hususunda net bir rehberlik sağlamaktadır.

2.2.4. Seleb (سلب)

“سلب” kökünden türeyen *seleb* kelimesi, sözlük anlamı itibarıyla bir şeyi kapıp götürmek veya güç kullanarak sahibinden almak anlamına gelmektedir.²⁸ “*Seleb*” kelimesi savaş bağlamında kullanılan bir kavram olup, savaş sırasında düşman

²⁴ Cürçânî Seyyid Şerif, Arapça-Türkçe Terimler Sözlüğü, çev. Arif Erkan (İstanbul: Bahar Yayınları, 1997), 173-174.; Mustafa Fayda, “Fey”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV yayınları, 1995), 12/ 511-513.

²⁵ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 5/3496.

²⁶ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, thk. D. Mustafa Deyb'el-Beğâ (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, Dâru'l Yemâme 1414/1993), “Humus”, 1, (No: 2926); Müslim, “Cihad ve Siyer”, 16, (No: 1759).; Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaûd-Âdil Mürşid (Müessesetu'r-Risâle, 1421-2001), 1/205, (No: 26).; Müslim, “Cihad ve Siyer”, 13 (No: 1757).

²⁷ Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, *Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012), 5/284.

²⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1/471.; Yaman, “Seleb”, 36/398-399.; Erkal, “Seleb”, 4/101.

askerinin sahip olduğu kişisel eşyalar ve teçhizatlar “seleb” olarak adlandırılmaktadır.²⁹ Bu eşyalar, savaşa katılan askerlerin cesaretlendirilmesi ve ödüllendirilmesi amacıyla vaat edilmektedir.

Kaynaklarda *seleb* kavramının terim anlamında kullanıldığı görülmektedir. Nitekim, Müslümanların ilk ganimet elde ettikleri seriyyede müşriklerle karşılaşp onlarla savaştıkları ve ardından müşrikleri öldürerek onların selebine, yani üzerlerindeki ganimet eşyalarına el koydukları belirtilmektedir.³⁰

İslam’ın ilk yıllarında “mübareze” olarak adlandırılan ve savaş öncesinde karşılıklı düello şeklinde gerçekleşen mücadelelerde galip gelen taraf, mağlup olanın kişisel eşyaları üzerinde mülkiyet hakkına sahipti.³¹ Seleb miktarı ne olursa olsun, galip gelen ve düşmanı öldüren kişinin hakkını alması gerektiği Hz. Peygamber tarafından onaylanmaktadır. Bu konuya ilişkin olarak nakledilen bir rivâyette Avf b. Mâlik (öl. 73/692), Mûte savaşında Himyer’den bir düşmanı öldürmüş ve onun üzerindeki selebi talep etmiştir. Ancak, savaşın komutanlarından biri olan Hâlid b. Velîd (öl. 21/642), selebi Avf b. Mâlik’e vermemiştir. Durum Hz. Peygamber’e iletildiğinde, Hz. Peygamber, Hâlid b. Velîd’e selebi neden vermediğini sormuştur. Hâlid b. Velîd’in, selebin çok fazla olduğunu gerekçe göstermesi üzerine; Hz. Peygamber, selebin miktarına bakmaksızın galip gelen savaşçıya ait olduğunu belirtmiş ve Hâlid b. Velîd’e, selebi Avf b. Mâlik’e vermesini emretmiştir.³²

2.2.5. Radh (رضخ)

Radh kelimesi sözlükte “kıрма, parçalama veya birine küçük bir armağan ya da az miktarda bağış verme” anlamlarına gelmektedir.³³ Terim olarak ise *radh*, ganimetlerin taksimi sırasında savaşa katılmayan, ancak savaş alanında bulunan kadınlara ve fakirlere bir tür göz hakkı veya pay verilmesini ifade etmektedir.³⁴ Radh,

²⁹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, 501.; Erkal, “Seleb”, 4/101.

³⁰ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 1/17.

³¹ Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrahim el-Absî, el-Kitâbu’l-Musannef fi’l Ehâdisi ve’l-Âsâr, thk. Kemal Yusuf el-Hût (Riyad: el-Mektebetu’r-Rüşd, 1409), 6/479, (No:33091) ; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 6/479, (No:33092).; Abdürrezzak b. Hemâm b. Nâfi’ es-San’ânî, *Musannef*, thk. Habîb er-Rahman el- A’zamî (Beyrut: Mektebetü’l-İslâmî, 1403-1983), 5/233 (No: 9468).

³² Müslim, “Cihad ve Siyer” 13, (No: 1753).

³³ İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, 3/1658.

³⁴ Korkud, *Hallu İşkali’l Efkar*, 58.; Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, 473.

savaş sırasında doğrudan savaşçı olmayan, ancak destek hizmetleri sunan gruplara tahsis edilen ganimet payını belirtmektedir. Bu gruplar arasında kadınlar, çocuklar, köleler ve İslâm devleti altında yaşayan gayrimüslimler yer almaktadır.³⁵ Radh miktarının, devlet başkanı tarafından belirlendiği ve savaşçılara tahsis edilen paydan daha düşük olduğu belirtilmektedir.³⁶

2.2.6. Safî (الصفي)

Safî kelimesi sözlükte “seçilmiş³⁷, saf, temiz, berrak ve duru³⁸” anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise *safî*, ganimetlerin genel dağıtımı yapılmadan önce devlet başkanının kendi payına mahsuben ganimet malları arasından seçip aldığı özel eşyayı ifade etmektedir.³⁹ Cahiliye dönemi Arap toplumunda ganimetlerin paylaşılması konusunda çeşitli uygulamalar mevcuttu. Savaşa katılanlar ganimetin dörtte üçünü kendi aralarında paylaşırlarken, komutanlar için özel paylar ayrılmıştı. Bu paylar farklı kavramlarla tanımlanmaktadır. *Mirba*, ganimetin dörtte birinin komutanlara tahsis edilmesini ifade ederken⁴⁰; *Hüküm*, komutanın ganimet olarak belirlediği mal veya eşyayı tanımlamaktadır.⁴¹ Ayrıca *Fadûl*, ganimetlerin dağıtımından sonra artan mallar olup komutanın hakkı kabul edilmiştir.⁴² *Neşita* ise ordunun hedefe ulaşmadan önce yolda ele geçirdiği ganimetleri ifade etmekte ve bu da komutanlara tahsis edilmekteydi.⁴³ Bu tür uygulamalar, Cahiliye dönemi kültürünün bir parçası olarak komutanlara ayrıcalıklı bir konum sağlamaktaydı.

Hizmet Peygamber, bu tür cahiliye dönemi uygulamalarını ortadan kaldırarak ganimet paylaşımında yeni düzenlemeler getirmiştir. İslâm’da ganimetlerin beşte biri devlet için ayrılırken, geri kalanı savaşa katılanlar arasında eşit şekilde

³⁵ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, 473.

³⁶ Muhammed b. Abdulvâhid b. Hümmâm es-Sivâsî el-İskenderî, *Şerh-u Fethi'l-Kadîr ale'l-Hidâye* (Mısır: Matbaatü Mustafa, 1389-1970), 5/482.

³⁷ Mehmet Boynukalın, “Safî”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 2008), 35/469-470.

³⁸ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 4/2468.

³⁹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, 489.

⁴⁰ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, 380.

⁴¹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimler Sözlüğü*, 207.

⁴² Serahsî Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsi'l-Eimme, *Şerhu's-Siyerî'l-Kebîr*, (byy: eş-Şeriketü's-Şarkîye li'l-İ'lânât, 1971, 608.

⁴³ Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevî, *Tehzîbü'l-Luğa*, (Beyrut, Daru'l-İhyâ, 1422/2001), 11/210.

paylaştırılmaktadır. Bu düzenlemelerle birlikte, komutanların özel hakları ve ayrıcalıkları kaldırılmakta, adil bir ganimet dağıtımı sağlanmaktadır. Bir hadiste, bu tür adaletsiz uygulamaların ahirette hesabının sorulacağı belirtilmekte ve kıyamet günü Allah'ın, ganimetin dörtte birini (*mirba*) haksız şekilde alan bir kişiyi sorguya çekeceği nakledilmektedir. Bu kişinin, Allah'ın nimetlerini kötüye kullandığı gerekçesiyle ilahi rahmetten mahrum kalacağı ifade edilmektedir.⁴⁴

Safi kelimesi bağlamında, ganimetlerden Hz. Peygamber'in payına düşen kısmı belirlemek için farklı terimler kullanılmaktadır. Hz. Peygamber'in kendisi için ayırdığı kılıç, at, cariyeye gibi taşınabilir mallar safi kelimesi ile ifade edilmektedir.⁴⁵ “*Safâyâ*” veya “*Savâfî*” ise ganimetlerden taşınmaz mallar için kullanılan terimlerdir. Savaş ganimetleri arasında yer alan taşınmaz mülkler, topraklar veya ev gibi malzemelerden Hz. Peygamber'in kendisi için ayırdığı mallar ise safâya veya savâfî kelimeleri ile tanımlanmaktadır.⁴⁶ Nitekim, Rasûlullah'ın Bedir ganimetleri arasından Zülfikâr adlı kılıcı seçtiğine dair rivâyet, bu kavram kapsamında değerlendirilebilmektedir.⁴⁷ İslâm hukukunda liderin ganimetlerden belirli bir seçme hakkına sahip olduğu kabul edilmektedir. Bu hakkın yalnızca Hz. Peygamber'e özgü olduğu ve onun vefatıyla birlikte sona erdiği yönünde yaygın bir görüş mevcuttur. Ebû Sevr dışında, çoğu İslâm hukukçusu “safi” hakkının yalnızca Hz. Peygamber'e ait olduğu kanaatindedir.⁴⁸

2.2.7. Humus (الخمس)

Humus kelimesi sözlükte “beşte bir” anlamına gelirken,⁴⁹ terim olarak savaş ganimetlerinden alınan ve kamu adına kullanılan beşte birlik bir payı ifade etmektedir.⁵⁰ Humus, İslâm'da belirli şartlar altında toplumun faydasına harcanmak üzere ayrılan bir pay olarak tanımlanmaktadır. Rivâyetlerde, ganimetlerin dağıtımı

⁴⁴ Müslim, “Zühd ve Rikak”, 53, (No: 2968).

⁴⁵ Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as İshak es-Sicistânî, *Sünen*, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Kâmil Karabelli (Beyrut: Dârü'r-Risâle, 1430/2009), “İmare”, 19.; Serâhsî, *Mebûsût*, 10/18–19.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Harac, İmâre ve Fey”, 19.

⁴⁷ Serâhsî, *Mebûsût*, 10/18–19.; Mustafa Öz, “Zülfikâr”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 2013), 44/553-554.

⁴⁸ Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdulber b. Âsım en-Nemirî el-Kurtubî, *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-meani ve'l-esanid*, thk. Mustafa b. Ahmed Alevi-M. Abdülkebir Bekri (Mağrib: Vizaretü'l-Evkaf ve's Şuuni'l-İslâmiyye, 1387), 20/44.

⁴⁹ İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab*, 1262.

⁵⁰ H. Yunus Apaydın, “Humus”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV yayınları, 1998), 18/365-369.

esnasında humusun da bulunduğu belirtilmektedir.⁵¹ Buna göre, savaş ganimetlerinin toplamından beşte biri humus olarak ayrılmakta ve belirli amaçlar için kullanılmaktadır. Humusun kullanım amaçları, İslâm toplumunun ihtiyaçlarını karşılamak, savunmayı sağlamak ve toplumun refahını desteklemek içindir. Bazı İslâm âlimleri, ganimetlerin beşte birinin vergi olarak alınabileceği ve bu verginin yetimlere, miskinlere ve yolda kalmışlara dağıtılabileceği konusunda görüş birliği içindedirler. Ayrıca, bu verginin kamu yararına harcanabileceği ve Hz. Peygamber'in uygulamalarının da bu doğrultuda olduğu ifade edilmektedir.⁵² İslâm'ın erken dönemlerinde ganimetin paylaşımı ve humusun uygulanmasına dair örnekler mevcuttur.⁵³

2.3. Manevi Tenfil

Kavramsal çerçeve kapsamında, tenfil ile aynı manada ya da benzer amaçlar için kullanılan kavramlar hakkında bilgi verilmektedir. Bu kavramlar, maddi destek sağlayarak motivasyonun artırılmasında etkili olurken, Müslümanları manevi anlamda mücadeleye ve savaşa hazırlayan, onların içsel odaklanmasını sağlayan en önemli araçlardan biri de manevi tenfiledir. Bu bağlamda, manevi tenfil, Hz. Peygamber'in liderliğinde sahâbilerin moral ve maneviyatını yükseltmek, onlara görev bilinci ve fedakârlık duygusu kazandırmak amacıyla uyguladığı bir motive etme yöntemidir. Manevi tenfil, maddi ödüllerden ziyade manevi tatmin ve Allah'ın rızasını kazanma hedefi üzerine odaklanan bir teşvik biçimidir. Maddi tenfil daha çok maddi imkân ve kaynakların sağlanmasını ifade ederken, manevi tenfil ise ruhsal motivasyonun artırılmasına yönelik bir yöntemdir. Manevi tenfilin temel amacı, bireyin içsel gücünü artırmak ve zorluklarla başa çıkmasını sağlamaktır.

Manevî tenfil, savaşlar ve zorlu yaşam koşulları gibi durumlarda bireyleri teşvik etmek ve desteklemek için kullanılmıştır. Bu yöntem, peygamberler ve liderler tarafından, askerlerin savaşa manevi olarak hazırlanması ve cesaretlendirilmesi amacıyla sıklıkla uygulanmıştır. Hz. Peygamber savaş esnasında sahâbîlere manevi

⁵¹ Ebû Ubeyd, *Kitabu'l-Emval*, 383/759.

⁵² Paçacı, "Humus", 270.

⁵³ Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri İbn Sa'd, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr* (Kahire: Mektebet'ül-Hanci, 1434), 2/10.

destek ve teşviklerde bulunmuş, cennet vaadi ve Allah'ın rızasını kazanma arzusu gibi dini müjdelerle onların moral ve motivasyonlarını artırmıştır. Cennet vaadi, Müslümanlar için sadece bir ödül değil, aynı zamanda hayatın zorluklarına karşı dayanıklılıklarını artıran güçlü bir motivasyon kaynağı olmuştur. Nitekim, Bedir Savaşı sırasında Hz. Peygamber, sahâbîlere “Haydi kalkın! Genişliği göklerle yeryüzü kadar olan cennete koşun!” diyerek manevi tenfîlin en güzel örneklerinden birini sergilemiştir. Bu çağrı, Umeyr b. Hümâm'ı derinden etkilemiş; elindeki hurmaları bırakıp derhal savaşa katılmıştır. Umeyr, cennete kavuşma arzusu ile şehit oluncaya kadar müşriklerle mücadele etmiştir.⁵⁴

Hz. Peygamber'in Bedir Savaşı öncesinde sahâbîleri için yaptığı dua, manevi tenfîlin güzel örneklerinden biridir. Hz. Peygamber, Bedir günü üç yüz on beş kişi ile yola çıkmış ve “*Allah'ım, onlar yalınayak, onları taşıt; Allah'ım, onlar çıplak, onları giydir; Allah'ım, onlar aç, onları doyur*”⁵⁵ şeklinde dua etmiştir. Rasûlullah'ın bu tür manevi teşvikleri, sahâbenin zorluklar karşısındaki dayanıklılığını artırmakta ve onları daha kararlı hale getirmektedir.

Hicret'in beşinci yılında gerçekleşen Hendek Savaşı hazırlık süreci, manevi tenfîlin bir diğer örneğini sunmaktadır. Bu süreçte Müslümanlar, açlık ve zorlu yaşam koşullarıyla mücadele etmiş, üç gün boyunca neredeyse hiçbir yiyecek bulamamışlardır. Allah'ın lütfuyla sağlanan birkaç avuç hurma ve bir oğlak ile karınlarını doyurabilen Müslümanlar, Medine'yi savunmak amacıyla hendek kazma görevini üstlenmiş, ciddi fiziksel ve manevi çaba sarf etmişlerdir. Hz. Peygamber, bu çalışmalara bizzat iştirak ederek sahâbîlerle birlikte toprak taşımış ve hendek kazmıştır. Müslümanlar, zor şartlar altında açlıkla mücadele ederken Hz. Peygamber onları sürekli desteklemiş ve moral vermiştir. Zor anlarda zafer müjdeleriyle onları motive ederek cesaretlendirmiştir. Enes b. Mâlik'in (ö. 93/711) rivâyetinde, Hz. Peygamber'in Hendek Savaşı sırasında yaptığı manevi tenfîl şu sözle ifade edilmiştir: “*Allah'ım! Asıl yaşama yeri âhirettir; ensar ve muhacirlere mağfîret eyle!*”⁵⁶

⁵⁴ Müslim, “İmâre”, 41, (No: 1901).

⁵⁵ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 157, (No: 2747).

⁵⁶ Buhârî, “Meğâzî”, 27, (No: 3873).

Hayber'in fethinde Hz. Peygamber, sancağı bir kişiye vereceğini müjdeleyerek, bu kişinin Allah'ı ve Resûlü'nü sevip, Allah ve Resûlü'nün de onu sevdiğini belirtmesi manevi tenfilin nebevî örneklerinden biridir.⁵⁷ Ertesi gün, Hz. Peygamber sancağı Hz. Ali'ye vererek, ona Hayber'in fethinin Allah tarafından müjdelendiğini ifade etti ve ona cesaretle ilerlemesini, hiçbir şekilde yönünü değiştirmemesini emretti.⁵⁸ Bu sözler, Hz. Ali'ye büyük bir güven aşlamış, o da bu motivasyon ve özgüvenle görevini başarıyla yerine getirmiştir.

Hz. Peygamber, savaşlarda manevi tenfili, cennet müjdeleri ve şehitlik inancı üzerine bina etmiştir. Bu manevi destekler, sahâbenin moralini ve motivasyonunu artırmış; onların savaş alanında daha cesur ve kararlı olmalarını sağlamıştır. Bu sayede Müslümanlar, zor şartlara rağmen zaferler kazanmış ve İslâm'ın intişarına muvaffak olmuşlardır.

⁵⁷ Müslim, "Cihad ve Siyer", 45, (No: 1807).

⁵⁸ Müslim, "Fedâilu's-Sahâbe", 4, (No: 2405).

3. KUR'ÂN, HADİS VE DİĞER KAYNAKLARDA TENFİL

3.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Tenfil

Nefl kökünden türeyen nefel kelimesi, “fazlalık” anlamını taşımaktadır. Bu kelimenin çoğulu olan enfâl terimi ise “savaşta elde edilen ganimetler” anlamına gelmektedir. Enfâl kelimesi, Kur'ân'da genel olarak ganimet anlamında kullanılmakta olup, aynı zamanda ganimetle ilgili hükümlerin detaylandırıldığı, Kur'ân'ın sekizinci sûresinin adıdır.⁵⁹ Kur'ân'da tenfil kavramı doğrudan, savaşan mücahitlere verilen ekstra ödül anlamında geçmemekle birlikte, ganimet anlamında yer almaktadır.⁶⁰ Bu bağlamda, enfâl ve tenfil kavramları arasında kavramsal bir ilişki vardır.

Enfâl kelimesi, İslâm tefsir geleneğinde çeşitli şekillerde yorumlanmakta ve genellikle savaş ganimetleriyle ilişkilendirilmektedir. Çalışmanın bu kısmında, Enfâl Sûresi'nin isminin kökeni ve içeriği üzerinde durulmakta; müfessirlerin bu konuya eserlerinde nasıl yer verdikleri hakkında bilgi verilmektedir.

Mukâtil b. Süleyman (öl. 150/767), enfâl mefhumu bağlamında Hz. Peygamber'in Bedir günü yaptığı bir konuşmayı nakleder. Bu konuşmada Hz. Peygamber, Allah'ın kendisine zafer veya ganimet vaat ettiğini söyler ve savaşta birini öldüren ya da esir alan kişilere, düşman askerlerinden ele geçirilen belirli araç-gereç ve eşyaların verileceğini ifade eder. Ayrıca, düşman askerlerinden birinin başını getiren

⁵⁹ Yaman, “Tenfil”, DİA, 40/451-452.

⁶⁰ el- Enfâl 8/1 (“Sana ganimetleri soruyorlar. Ganimetlerin Allah'a ve resulüne ait olduğunu söyle! O halde siz gerçek müminler iseniz Allah'a karşı saygısızlıktan sakının, aranızı düzeltin, Allah ve resulüne itaat edin.” Ayet doğrudan tenfil konusunu ele almamaktadır. Ganimetlerin paylaşımı ve bu konuda Resulullah'ın yetkisi konusunu vurgulamaktadır. Hz. Peygamber'in ganimetlerin dağıtımında belirli kişilere özel pay vermesi yani tenfil uygulaması daha çok İslâm tarihindeki uygulamalar ve hadisler ile desteklenmektedir. Bu ayet, Resulullah'ın ganimetler üzerindeki yetkisini belirlediği için dolaylı olarak tenfile de işaret etmektedir.); el-Enfâl 8/41 (“Allah'a ve ayırım günü yani iki topluluğun karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz bilin ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz her şeyin beşte biri Allah'a, peygambere, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Allah her şeye kadirdir.” Ayette, ganimetlerin belirli oranlarda nasıl dağıtılacağını ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Doğrudan “tenfil” konusunu, yani Peygamber'in özel durumlarda ganimetten belirli kişilere özel pay verme yetkisini ele almasa da, ganimetlerin paylaşımıyla ilgili genel ilkeleri belirlediği için tenfil uygulamasına zemin hazırlamaktadır.); el-Enfâl 8/65 (“Ey peygamber! Müminleri savaşa teşvik et!” Ayette savaşın doğasının istenmeyen ve acı veren bir gerçeklik olduğu, ancak savaşanların moral ve motivasyonunu artırmak için maddi ve manevi teşvike ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır. İslâm'ın savaşa teşvik eden ayetleri ve Peygamber'in savaş sırasında askerlere verdiği teşvikler, müminlerin savaşa katılımını sağlamak ve onları mücadelelerinde cesaretlendirmek için önemlidir.)

kişiyi bir çocuk köle veya cariye verileceğini belirtir. Mukâtil, bu bağlamda enfâl kavramını ganimet olarak değerlendirir.⁶¹

Taberî (öl. 310/923) tefsirinde enfâl mefhumunu, kapsamlı bir şekilde ele alarak farklı bağlamlara dikkat çekmektedir. Ona göre enfâl, öncelikli olarak ganimet mallarının beşte biri anlamında kullanılır. Taberî, bu anlamın İbn Abbas (öl. 68/687) ve Mücâhid b. Cebr (öl. 104/722) gibi önde gelen âlimlerin görüşlerine dayandığını ifade etmektedir. Taberî, aynı zamanda enfâlin savaş sırasında düşman saflarından kaçıp Müslüman tarafına geçen asker, köle, cariye ve hayvan gibi unsurları da kapsadığını belirtir. Bu malların doğrudan Hz. Peygamber'e ait olduğu ve O'nun bunları dilediği şekilde tasarruf edebileceği vurgulanmaktadır.⁶² Bununla birlikte Taberî, İbn Abbas'tan nakledilen diğer bir görüşte, enfâlin ganimet mallarının taksiminden sonra Hz. Peygamber'in veya halifenin bazı mücahitlere özel olarak verdiği düşmana ait elbise, kılıç gibi eşyaları ifade ettiğini aktarmaktadır. Buna ek olarak Taberî, devlet başkanının ordunun tamamına veya bir kısmına, ganimet mallarından ilave olarak verdiği ek payları da enfâl kapsamında değerlendirir.⁶³ Böylece Taberî, enfâl kavramının farklı tarihsel yorum ve uygulamalara tâbi tutulduğunu ortaya koymaktadır.

İbnü'l-Cevzî'ye (öl. 597/1201) göre, enfâl öncelikle ganimetleri ifade eden bir kavramdır. Bununla birlikte, farklı kullanım şekilleri de bulunmaktadır. Enfâl, Hz. Peygamber'in savaşta öldürülen düşmanın üzerinden aldığı eşyaları savaşçıya pay olarak vermesi anlamına gelmektedir. Müşriklerden herhangi bir savaş yapılmaksızın Müslümanlara intikal eden mallar da enfâl kapsamında değerlendirilmektedir. Hz. Peygamber'in ganimetten aldığı beşte bir hisse, enfâl terimi çerçevesinde ele alınmaktadır. Savaşta öncü süvari birliğinin elde ettiği ganimetler için de bu terimin kullanıldığı belirtilmektedir. Son olarak, devlet başkanının bazı askerlere özel olarak tahsis ettiği mal ve eşyalar da enfâl kapsamına girmektedir.⁶⁴

⁶¹ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, 2/84.

⁶² Ebû Cafer Muhammed B. Cerir et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli âyi'l-Kur'ân* (Mekke: Darut-Terbiyeti vet-Tûras, 1431), 13/360.

⁶³ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Taberî tefsiri*, çev. Hasan Karakaya, Kerim Aytekin (İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996), 4/179-180.

⁶⁴ İbnü'l-Cevzî, *Zadü'l-Mesir fi İlmi't-Tefsir*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Karaman Yayınları, 2009), 2/437-438.

Fahreddin er-Râzî'ye (öl. 606/1210) göre, ganimetlerin enfâl olarak isimlendirilmesinin sebebi, Müslümanların ganimet alma konusunda, hakkı olmayan diğer ümmetlere nispetle üstün kılınmış olmalarıdır. Zira nefel, asıl olanın üzerine eklenen fazla şeyleri ifade etmektedir. Fahreddin er-Râzî, eserinde bu bağlamda yer verdiği başka bir görüşte; enfâl, seleb (savaşta öldürülen düşmanın üzerinden alınan eşyalar) anlamında kullanılmaktadır. Böylece Fahreddin er-Râzî, enfâlin askeri savaşa teşvik amacıyla, ganimet hissesine ek olarak verilen fazladan şeyleri ifade ettiğini belirtmektedir.⁶⁵

Enfâl kelimesi, müfessirler tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu çalışmada tenfil kavramının kapsamını daha iyi anlaşılması için Kur'an'daki Enfâl Suresi'nin 68. ayeti ele alınmıştır. Bu ayette Allah (c.c.), “*Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et.*”⁶⁶ buyurmaktadır. Bu ayette, savaş öncesinde ve sırasında müminlerin moral ve motivasyonunun yüksek tutulmasının önemine işaret edilmektedir. Hz. Peygamber'in uygulamaları da bu ayetin pratiğe dökülmesine dair önemli örnekler sunmaktadır. Dolayısıyla tenfil, askerlerin savaşa olan motivasyonunu artırmak için kullanılan etkili bir yöntemdir. Savaşın zorlukları karşısında askerlerin morali ve savaşma isteği büyük önem taşımakta olup fazladan ganimet vaadi, askerlerin daha fazla çaba göstermelerini ve cesaretle savaşmalarını sağlamaktadır. Müfessirlerin, bu bağlamda tenfilî savaşçıların teşvik edilmesi, moral ve motivasyonlarının yükseltilmesi amacıyla uygulanan bir strateji olarak yorumladığı görülür.⁶⁷

Kurtubî'ye (öl. 671/1273) göre, ayette geçen teşvik kelimesi, bir kişiyi bir işe karşı istekli hale getirmek ve o işte gayret göstermesini sağlamak amacıyla kullanılır. Bu minvalde, Hz. Peygamber'e verilen bu buyruk, onun müminleri savaş için cesaretlendirmesi ve onlara moral ile motivasyon sağlaması gerektiğini ifade etmektedir. Kurtubî, bu buyruğun anlamını detaylandırarak “teşvik et” ifadesinin;

⁶⁵ Fahrüddin er-Râzî, *et-Tefsîrü'l-kebîr*, 11/239-242.

⁶⁶ Karaman vd, *Kur'an Yolu*, 2/706.

⁶⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, 10/28.

“arzu uyandırmak”, “şevkle hareket etmeye yönlendirmek” ve “bir işe devam etmeye teşvik etmek” gibi anlamlara geldiğini belirtmektedir.⁶⁸

İmam Neseî’ye (öl. 710/1310) göre, ilgili ayette geçen teşvik kelimesi, manevi tenfil ile eş anlamlı olarak değerlendirilir. Neseî ayetteki teşvik kavramının müminlere savaşta dayanma, sabır gösterme ve Allah’ın yardımına güvenme konusunda moral ve motivasyon vermeyi vurguladığını ifade eder. Ayetin devamında, sabırlı ve dayanıklı bir mümin grubunun, kendilerinden çok daha fazla olan kâfir düşmanlara karşı üstün gelebileceği Allah tarafından müjdelenmektedir. Bu durum, “Eğer sizden sabreden yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye üstün gelirler. Eğer içinizden yüz kişi çıkarsa, bin kişiye galip gelirler”⁶⁹ ayetiyle açıkça ifade edilmektedir.

Tenfil kavramı ile benzer bir anlam taşıyan seleb terimi de Kur’ân’da yer almaktadır. Bu kavram, sözlük anlamı itibarıyla “bir şeyi kapıp götürmek” anlamında kullanılmakta olup, kök anlamı bakımından tenfil ile ilişkili görülmektedir.⁷⁰

Kur’ân’da geçen bir diğer kavram olan fey, tenfil ile benzer bağlamda değerlendirilmekte ve “geri dönmek” ya da “vazgeçmek” anlamlarında kullanılmaktadır.⁷¹ Kur’ân’da yer alan üç ayette ise fey kelimesi, “ganimet olarak vermek” anlamındadır. Ahzâb Sûresi’nin 33/50. Ayetinde fey kavramı, Hz. Peygamber’in mehir verdiği eşleri ve Allah’ın ganimet olarak Peygamber’e verdiği cariyelerle ilgili hükümler yer almaktadır.⁷² Haşr Sûresi’nin 59/6-7. ayetlerinde ise Allah, savaş yapılmaksızın fethedilen memleketlerin mallarının, Peygamber’e fey olarak verildiğini bildirmektedir. Bu ayetlerde, söz konusu malların Peygamber, onun yakın akrabaları, yetimler, yoksullar ve yolda kalanlar arasında adil bir şekilde dağıtılması gerektiği vurgulanır.⁷³ Dolayısıyla, bu üç ayette fey kavramı, Allah’ın

⁶⁸ İmam Kurtubî, *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: Buruç Yayınları, 1998), 8/92.

⁶⁹ el-Enfâl 8/65. *إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عَشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ وَإِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوا أَلْفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ.*

⁷⁰ el-Hac, 22/73. *يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مِثْلُ فَاغْتَمَعُوا لَهُ إِنْ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْنَاهُمْ*

الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْفِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ
Ey İnsanlar! Size bir misal verilmekte; dinleyin onu: Allah’tan başka kendilerine yalvarıp yakardıklarınız var ya, hepsi bunun için bir araya gelseler bile bir sinek yaratamazlar! Hatta sinek onlardan bir şey kapsa onu dahi ondan kurtaramazlar. İsteyen de âciz, kendinden istenen de!

⁷¹ Karaman vd., 1/357-359.; Karaman vd., 5/91-92.

⁷² Karaman vd., 4/392.

⁷³ El-Ahzâb 33/50 *وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ أَخِيكَ وَبَنَاتِ بَنِيكَ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ أَخِيكَ وَبَنَاتِ بَنِيكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا*

savaşız olarak bazı toplulukların mallarını Peygamber’e ganimet olarak vermesini ve bu ganimetlerin nasıl kullanılacağına dair hükümleri açıklar.

Sonuç olarak, enfâl ve tenfil kavramları, İslâm’da savaş sonrası ganimetlerin yönetimi, dağılımı ve askeri motivasyon açısından önemli bir role sahiptir. Enfâl, savaşta elde edilen ganimetleri genel anlamda ifade ederken; tenfil, bu ganimetlerin cesaret ve kahramanlık gösteren askerlere özel olarak tahsis edilmesini belirtir.

Enfâl Sûresi, savaşın etik ve hukukî boyutlarını düzenleyerek yönetim ve sosyal dengenin sağlanmasına rehberlik etmektedir. Ayrıca, enfâl kelimesi sadece maddi kazançlarla sınırlı kalmayıp, Allah yolundaki fedakârlıkların ve mücadelelerin manevi karşılıklarını da kapsamaktadır. Bu durum, İslâm toplumunda savaşın sadece zafer kazanmakla değil, aynı zamanda ahlaki ve manevi kazanımlarla da ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Düşmandan elde edilen maddi değerler nefel, ganimet ve fey olmak üzere üç temel terimle ifade edilir. Bu terimler, düşmanla savaşarak veya savaşmaksızın elde edilen malları ayırt etmek amacıyla kullanılır.⁷⁴ Hicretten bir buçuk yıl sonra, Ramazan ayında Müslümanlar, Mekkeli müşriklerle Bedir Savaşı’nda karşılaşmış ve bu ilk büyük savaş zaferle sonuçlanmıştır. Savaşın ardından Müslümanlar, elde edilen ganimet konusunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Zira o dönemde, ganimetlerin paylaşımı hususunda İslâm’da henüz sabit bir kural bulunmamaktadır. Bu anlaşmazlık, savaşa doğrudan katılanlarla cephe gerisinde hizmet verenler, gençlerle yaşlılar ve ödül vaat edilenlerle edilmeyenler arasında ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, Sa’d b. Ebû Vakkâs (öl. 55/675), savaşta kardeşini kaybetmiş ve müşriklerden birini öldürerek onun kılıcını ele geçirmişti. Sa’d, Hz. Peygamber’den bu kılıcın kendisine verilmesini talep etmiş yaşanan bu olay ve sahâbîlerin talepleri üzerine, Müslümanlar Bedir’den ayrılmadan önce Enfâl Sûresi’nin ilk ayeti nazil olmuştur. Bedir Savaşı ile doğrudan bağlantılı olan bu sûre, aynı zamanda “Bedir Sûresi” olarak da anılmaktadır.⁷⁵ Bu ayet,

وَمَا آفَاءُ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦٦﴾
مَا آفَاءُ اللَّهِ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

⁷⁴ Karaman, vd. 2/661-662.

⁷⁵ Karaman, vd., 2/658-659.

ganimetlerin paylaşımı ve yönetimi konusunda İslâmî hükümler için bir düzenleme getirmektedir.

Konunun bağlamının daha iyi anlaşılabilmesi için müfessirlerin Enfâl Sûresi'nin nüzûl sebebine dair görüşleri önemlidir. Bu bağlamda;

Mukâtil b. Süleyman (öl. 150/767), Enfâl Sûresi'nin nüzûl sebebine dair aktardığı bilgilerde, Hz. Peygamber'in, Bedir Günü Allah'ın zafer ve ganimet vaadini müjdelediğini ve savaş sırasında Müslümanlara düşen görevleri açıkladığını belirtmektedir. Hz. Peygamber, savaş esnasında kim bir düşmanı öldürür veya esir alırsa, Allah'ın izniyle ona belirli bir mükâfat verileceğini ifade etmiştir. Savaş, Müslümanların zaferiyle sonuçlanmış; müşriklerden birçoğu öldürülmüş veya esir alınmıştır. Savaşın ardından Ensar'dan Ebû'l-Yesar, Hz. Peygamber'den ganimetlerin dağıtılmasını talep ederek ve savaşta kendi katkılarını dile getirmiştir. Ensar'ın önde gelenlerinden Sa'd b. Ubâde (öl. 14/635), ganimetlerin dağıtımında adaletin gözetileceğine inandığı için, Hz. Peygamber'den hakkaniyetli bir taksim yapılacağını beklediğini dile getirmiştir. Bu gelişmeler üzerine Allah, Enfâl Sûresi'ni indirerek ganimetin nasıl dağıtılacağına dair hükümleri bildirmiştir.⁷⁶

Taberî'ye (öl. 310/923) göre, Bedir Savaşı'na katılan Müslümanlar arasında ganimet mallarının nasıl paylaşılacağı hususunda anlaşmazlık çıkması üzerine bu ayet nazil olmuştur. Ubâde b. Sâmit'in (öl. 34/654) rivâyetine göre, savaş sırasında müminlerden bazıları düşmanı kovalayarak öldürmüş, bazıları savaş alanında ganimet toplamış, bir kısmı ise Hz. Peygamber'i korumak amacıyla onun etrafında toplanmıştır. Bu gruplar arasında ihtilaf çıkmış; ganimet toplayanlar, ele geçirdikleri malların kendilerine ait olduğunu iddia ederken, düşmanı kovalayanlar ise kovalama çabasının daha faziletli olduğunu savunmuşlardır. Bu ihtilaf sonucunda Hz. Peygamber, ganimet mallarını Müslümanlar arasında adil bir şekilde taksim etmiştir. Başka bir görüşe göre, Bedir Savaşı'na katılan bazı sahâbîler, savaşta gösterdikleri bireysel başarılarına dayanarak özel bir pay talep etmişlerdir. Bu durum, özellikle Said b. As'ın Zül Kuteyfe adlı kılıcı ele geçirmesi sonrasında yaşanan hadiseyle

⁷⁶ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîr-i Kebîr*, thk. Abdullah Mahmud Şehhate, çev. M. Beşir Eryarsoy (İstanbul: İşaret Yayınları, 2006), 2/84-85.

örneklendirilmektedir.⁷⁷ Ancak Hz. Peygamber, bu tür talepleri reddetmiş ve ganimetlerin toplu şekilde dağıtılmasını emretmiştir. Bu hadisenin akabinde Enfâl Sûresi'nin ilk ayeti nazil olmuş ve ganimetlerin nasıl paylaşılacağı konusunda genel prensipler belirlenmiştir. Ayrıca, Bedir Savaşı sonrasında Müslümanlar, ganimet mallarının nasıl dağıtılacağını Hz. Peygamber'e sormuşlar bunun üzerine nazil olan Enfâl Sûresi'nin ilk ayeti, ganimetlerin Allah'a ve Rasûlü'ne ait olduğunu ve Hz. Peygamber'in bu mallar üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabileceğini beyan etmiştir. Ancak daha sonra, aynı sûrenin 41. ayeti ile ganimetlerin nasıl taksim edileceği detaylı bir şekilde açıklanmıştır.⁷⁸ Bu görüş, İkrime (öl. 105/723), Dahhâk (öl. 140/757), A'meş (öl. 148/765) ve İbn-i Cüreyc'den (öl. 150/767) nakledilmiştir. Ayetin genel ifadesinin, bu tür tartışmaları kapsadığı ve ganimetlerin dağıtımı konusunda Hz. Peygamber'in otoritesini vurguladığı şeklinde yorumlanmaktadır.⁷⁹

Zemahşerî'ye göre (öl. 538/1144) Bedir savaşında genç sahâbîler aktif rol aldıkları gerekçesiyle ganimetten daha büyük bir pay talep ederler. Diğer yandan, savaş stratejisinde önemli katkılarda bulunan yaşlı sahâbîler de kendi haklarını savunmuş ve bu konuda Hz. Peygamber'e müracaat etmişlerdir.⁸⁰ Bu gelişmeler üzerine Enfâl Sûresi'nin ilk ayeti nazil olmuştur.

İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201), tefsirinde Enfâl Sûresi'nin nüzûl sebebi üzerine üç ana görüşü ve enfâl kavramı üzerine altı farklı yorumu aktarmaktadır. Birinci görüşe göre, Bedir Savaşı'nda Hz. Peygamber, ganimetlerin paylaşımı konusunda bazı kriterler belirlemektedir. Buna göre, kim bir düşmanı öldürür veya esir alırsa, belirli bir pay alacağı ifade edilmektedir. Bu açıklama aynı zamanda tenfil kelimesiyle benzer anlamda kullanılan seleb kavramının izahı niteliğindedir. Savaş sırasında genç sahâbîler ön saflarda yer alırken, yaşlı sahâbîler geri planda kalarak destek sağlamaktadır. Savaşın ardından yaşlı sahâbîler, ganimetlerin paylaşımına kendilerinin

⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/129, (No: 1556).

⁷⁸ el-Enfâl 8/41. وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ أَمْنْتُمْ. Allah'a ve ayırım günü yani iki topluluğun karşılaştığı gün kulumuza indirdiğimize iman etmişseniz biliniz ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz her şeyin beşte biri Allah'a, peygambere, yakınlar, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Allah her şeye kadirdir.

⁷⁹ Taberî, *Taberî tefsiri*, 4/180-183.

⁸⁰ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf'an Hakâiki Gavâmidî't-Tenzîl*, (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407/1987), 2/1074.

de dâhil edilmesini talep etmekte, ancak gençler bu talebe karşı çıkmaktadır. Bu anlaşmazlık, sahâbenin Hz. Peygamber'e başvurmasına sebep olmuş ve bunun üzerine Enfâl Sûresi nazil olmuştur. İkinci görüşe göre, Sa'd b. Ebû Vakkâs (öl. 55/675), Bedir Savaşı'nda ele geçirdiği bir kılıcı Hz. Peygamber'den istemiş ancak Hz. Peygamber buna müsaade etmeyerek ganimetlerin toplanmasını emretmiştir. Sa'd, bu durumu içselleştirmekte zorlanırken, Enfâl Sûresi nazil olmuş ve bu kılıcı geri almasına izin verilmiştir. Üçüncü görüşe göre ise, ganimetler doğrudan Hz. Peygamber'e ait kabul edilmektedir. Ancak sahâbiler, ganimetlerden pay talep etmektedirler. Bu taleplerin ardından nazil olan Enfâl Sûresi, ganimetlerin Allah'a (c.c.) ve Rasûl'üne ait olduğunu vurgulamaktadır. Böylece, ganimetlerin dağıtımında ilahî iradenin ve Hz. Peygamber'in otoritesinin belirleyici olduğu ortaya konmaktadır.

Enfâl kavramının anlamına ilişkin yapılan altı farklı yorum şu şekildedir:

1. Enfâl, ganimetlerdir.
2. Enfâl, savaş sırasında öldürülen düşmanların üzerindeki eşyalardır.
3. Enfâl, Müslümanların savaşmaksızın elde ettikleri müşrik mallarıdır.
4. Enfâl, ganimetten Hz. Peygamber'in aldığı beşte birlik paydır.
5. Enfâl, öncü süvari birliklerinin elde ettiği ganimetlerdir.
6. Enfâl, devlet başkanının özel mülahazalarla bazı askerlere verdiği özel paylardır.⁸¹

Fahreddin er-Râzî'ye (öl. 606/1210) göre ise; ilgili ayetin nüzûl sebebi Hz. Peygamber'in Bedir Savaşı'na katılan ve katılmayan Müslümanlar arasında ganimetleri nasıl dağıttığı ve bunun sahâbe arasında yol açtığı tartışmalardır. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'na katılamayan bazı Müslümanlara da ganimetten pay vermiştir. Bu sahâbiler arasında Ebû Lübâbe el-Ensârî Âsım b. Sabit (öl. 3/624), Hâris b. Hâtib (öl. 6/627), Hz. Osman (öl. 35/656), Talha b. Ubeydullah (öl. 36/656), Huvât b. Cübeyr (ö. 40/660) ve Sa'id b. Zeyd (öl. 51/671) gibi isimler yer almaktadır. Hz. Osman, hasta olan eşine bakmak için savaşa katılamamış, diğerleri ise çeşitli görevler

⁸¹ İmam Ebû'l-Ferec Cemâluddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fi 'ilmi't-tefsîr*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009), 2/436-437.

nedeniyle Bedir’de yer alamamışlardır. Bu kişilere ganimet verilmesi, diğer Müslümanlar arasında dedikodu ve tartışmalara yol açmıştır. Bedir Savaşı’nda genç sahâbîler, savaşarak esir aldıklarını ve bu nedenle ganimetlerin kendilerine ait olması gerektiğini düşünmektedir. Buna karşılık, yaşlı sahâbîler savaşın arka saflarında kalarak destek sağladıklarını ve eğer savaş kaybedilseydi gençlerin kendilerine sığınacaklarını belirterek ganimetlerden pay talep etmişlerdir. Bu anlaşmazlık, sahâbe arasında ciddi çekişmelere neden olmuştur. Bu tartışmalar üzerine Enfâl Sûresi’nin ilk ayeti inmiş ve ganimetlerin Allah’a ve Resulüne ait olduğu bildirilmiştir.⁸²

3.2. Hadislerde Tenfil

İslam savaş hukukunda, askerî başarıyı teşvik etmek veya üstün yararlılık gösteren bireyleri ödüllendirmek amacıyla, ganimetten alınan olağan payın ötesinde bir malın vaad edilmesi ya da herhangi bir vaad olmaksızın savaşın ardından ek bir ödülün sunulması, “tenfil” olarak adlandırılmakta; bu uygulama sonucunda verilen özel pay ise literatürde “nefel” olarak ifade edilmektedir.⁸³ Savaş sırasında komutan, belirli askeri birlikleri tehlikeli görevlere teşvik etmek ve cesaretlendirmek amacıyla, genel adil bölüşüm kurallarının dışında hareket ederek, bu birliklere ek ödüller verebilir.⁸⁴ Tenfil, İslam tarihi ve Rasûlullah’ın uygulamaları bağlamında mühim bir konuma sahiptir. Savaş öncesinde ve esnasında askerleri teşvik etmek, moral motivasyonlarını yüksek tutmak ve daha etkili bir savaş stratejisi izlemek amacıyla uygulanan bu yöntem, doğru ve adil bir şekilde tatbik edildiğinde, savaşın zaferle sonuçlanmasına vesile olabilecek bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Nitekim, bu duruma ilişkin olarak Habîb b. Mesleme’nin (öl. 42/662) naklettiği bir rivâyette, Rasûlullah’ın savaşın başlangıcında dörtte bir, dönüşte ise üçte bir oranında ganimet verdiği ifade edilmektedir.⁸⁵ Söz konusu uygulamanın, askerleri teşvik etmek ve savaşta motivasyonlarını artırmak amacıyla gerçekleştirildiği anlaşılır. Hadis kaynaklarına bakıldığında, tenfil kavramına dair çeşitli yönleri açıklayan birçok

⁸² Fahrüddîn er-Râzî , *Tefsîr-i Kebîr*, 11/239-240.

⁸³ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *es-Siyeru’l-Kebir*; çev. İbrahim Sarmış, M. Sait Şimşek (Konya: Eğitaş Yayınları, 2001), 1252.

⁸⁴ Abdülmelik b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed el-Cüveynî, *Nihâyetü’l-matlab fî dirâyeti’l-mezheb*, thk. Abdülazim Mahmud ed-Dîb. (Dâru’l-Minhâc, 1428-2007), 11/461.

⁸⁵ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 156, (No: 2749).; Serahsî, *el-Mebsût*, 10/68.

rivâyetin nakledildiği ve bu rivâyetlerin farklı eserlerde ilgili bâblar altında detaylı bir şekilde ele alındığı görülür.

İmam Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta* adlı eserinde, tenfil meselesine ilişkin iki rivâyet yer almaktadır. Bu rivâyetler, eserin “Kitâbu'l-Cihâd” bölümünde kaydedilmiş olup, sırasıyla “ganimetten özel pay verilmesi” ve “humustan özel pay verilmesi” konularını ele almaktadır. Her iki rivâyet de ganimet taksiminde uygulanan özel tahsislerle ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.⁸⁶

Abdürrezzâk'ın (öl. 211/827) *Musannef* adlı eserinde ise tenfil konusuna dair beş rivâyet tespit edilmiştir. Bu rivâyetlerin tamamı, eserin “Kitâbu'l-Cihâd” bölümünde “Nefel” başlığı altında kaydedilmiş olup, Hz. Peygamber'in savaş stratejilerinde kullandığı nefel uygulamasına ilişkin detaylar içermektedir.⁸⁷

İbn Ebî Şeybe (öl. 235/849), *el-Musannef* adlı eserinde tenfil konusuna dair dört rivâyete yer vermektedir. Bunlardan ikisi “Kitâbu's-Siyer” bölümünde bulunmakta olup, “Nefelin zamanı: Savaş öncesinde mi yoksa sonrasında mı?” ve “Nefelin tahsisi: Düşmanla çarpışmadan önce mi yoksa sonra mı gerçekleşir?” gibi konuları ele almaktadır. Diğer iki rivâyet ise “Kitâbu'l-Meğâzî” bölümünde aktarılmakta ve “Necid bölgesine ilişkin nakledilenler ile bu bölgeden tahsis edilen ganimetlerin nefel olarak değerlendirilmesi” ile “Necid bölgesine özgü uygulamalar bağlamında tahsis edilen nefel paylarının nitelikleri” konularına dairdir.⁸⁸

Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned* adlı eserinde yer alan üç rivâyetten biri, Abdullah b. Ömer isnadıyla nakledilmiştir. Bu rivâyet, Hz. Peygamber'in seriyyelere gönderdiği bazı kişilere, genel ganimet taksiminden bağımsız olarak, şahsi ödüller tahsis ettiğine işaret etmektedir. Diğer iki rivâyet ise Habîb b. Mesleme yoluyla aktarılmış olup, Hz. Peygamber'in ganimetten humus ayrıldıktan sonra, savaşa

⁸⁶ Mâlik b. Enes, *Muvattâ el-İmâm Mâlik*, thk. Beşâr Avâd Ma'rûf- Mahmûd Muhammed Halil (Beyrut: Müessesetü'r Risâle, 1412-1991), 1/329, (No: 930); Mâlik b. Enes, *Muvattâ*, 1/371, (No: 943).

⁸⁷ Ebû Bekr Abdürrezzak b. Hemmâm es-San'anî, *el-Musannef* (Merkez el-Buhûs ve Tekniyye el-Ma'lûmât- Dârü't-Tâsil, 1437-2013), 5/351, (No: 10163); Abdürrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, 5/451, (No:10164); Abdürrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, 5/451, (No:10166); Abdürrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, 5/451, (No:10167); Abdürrezzak b. Hemmâm, *Musannef*, 5/451, (No:10169).

⁸⁸ Ebû Bekir Abdillâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Absî el-Kûfî, *el-Musannef*, thk. Sad b. Nasır (Riyad: Dâru Kunûz, 2015), 18/420, (No: 35503); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 18/320, (No: 35502); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 21/8, (No:39639); İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, 21/7, (No: 39638).

katılanlara seferin başlangıcında dörtte bir, dönüşte ise üçte bir oranında nefel verdiğini bildirmektedir.⁸⁹

Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen* adlı eserinde, tenfil meselesine dair bir rivâyet bulunmaktadır. Bu rivâyet, eserin “Kitâbu’s-Siyer” bölümünde yer almakta olup, savaşın başlangıcında dörtte bir, dönüşte ise üçte bir oranında nefel payı verilmesine dair uygulamayı konu edinmektedir.⁹⁰

Buhârî'nin (öl. 256/870) *Câmi’u’s-Sahîh* adlı eserinde, tenfil konusuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilebilecek üç rivâyet tahrîc edilmiştir. Bu rivâyetlerden ilk ikisi, eserin “Kitâbu’l-Humus” bölümünde yer almakta olup, sırasıyla “Humusun Müslümanların ihtiyaçlarına ayrıldığına dair deliller” ve “Kim ganimetlerden beşte bir pay ayırmadan ganimetleri alırsa ve kim bir düşmanı öldürürse, ganimet olarak onun üzerindeki eşyalar beşte bir pay ayırmadan ona aittir; ancak bu durumda imamın hükmü nedir?” konularını ele almaktadır. Üçüncü rivâyet ise Kitâbu’l-Meğâzî bölümünde zikredilmekte ve Tevbe Suresi’nin 25-27. ayetlerinin tefsiri bağlamında, “Allah, çokluğunuz ile sizi gururlandırdığı gün (Huneyn günü) size bir yarar sağlamadı...” ayetiyle ilişkilendirilmektedir.⁹¹

Müslîm’in (öl. 261/875) *Câmi’u’s-Sahîh* adlı eserinde, tenfil meselesine dair üç rivâyet tahrîc edilmiştir. Bu rivâyetler, eserin “Kitâbu’l-Cihâd ve Siyer” bölümünde yer almakta olup, ilgili başlıklar Nevevî (öl. 676/1277) tarafından belirlenmiştir. Sırasıyla “Tenfil ve esirlerin fidyesiyle Müslümanları kurtarma,” “Nefel,” ve “Ganimetin orada bulunanlar arasında nasıl paylaştırılacağı” başlıkları altında zikredilen bu rivâyetler, ganimetin tahsisi ve nefel uygulamalarının detaylarına ı ışık tutmaktadır.⁹²

Ebû Dâvûd’un (öl. 275/889) *Sünen* adlı eserinde, tenfil meselesine dair iki rivâyet yer almakta olup, bu rivâyetler eserin “Kitâbu’l-Cihâd” bölümünde “Ordudan

⁸⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 10/327-328, (No: 6250).; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/11, (No: 17468).; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/9-10, (No: 17465).

⁹⁰ Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrrahman b. Fazl ed-Dârimî. *Sünen-i Dârimî*, thk. Hüseyin Selîm ed-Dârânî. (Suudî Arabistan: Dâru’l-Muğnî li’n-Neşri ve’t-Tevzi’, 1412/2000), 3/1613, (No: 2525).

⁹¹ Buhârî, “*Humus*”, 15, (No: 2966).; Buhârî, “*Humus*”, 18, (No:2972).; Buhârî, *Meğâzî*, 51, (No: 4066).

⁹² Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 14, (No:1755).; Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 12, (No: 1750).; Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 17, (No: 1762).

ayrılan müfrezeye ganimetten pay verilmesi” ve “Nefel” başlıkları altında kaydedilmiştir. Bu rivâyetler, ganimetin paylaşımı ve müfrezelere yapılan özel tahsisler bağlamında uygulamaların nasıl şekillendiğine ışık tutmaktadır.⁹³

Tirmizî'nin (öl. 279/893) *Sünen* adlı eserinde, tenfil meselesine dair bir rivâyet yer almaktadır. Bu rivâyet, eserin “Kitâbu's-Siyer” bölümünde, “Kim bir düşmanı öldürürse üzerindeki ganimetler ona aittir” başlığı altında yer almaktadır.⁹⁴

İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahîh* adlı eserinde, tenfil konusuna dair bir rivâyet yer almaktadır.⁹⁵

Konu ile ilgili pek çok rivâyet mevcuttur ve çalışmanın ikinci bölümünde bu rivâyetler ayrıntılı olarak incelenmektedir. Burada bir rivâyet üzerinden nefel mefhumunun hadisçiler tarafından nasıl anlaşılıp yorumlandığı ortaya konulmaktadır.

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً، وَأَنَا فِيهِمْ، قَبْلَ نَجْدٍ. فَغَنِمُوا إِيَّالًا كَثِيرَةً. فَكَانَتْ سُهُمَاتُهُمْ اثْنَا عَشَرَ بَعِيرًا. أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا. وَنُفِلُوا بَعِيرًا

“İbn Ömer şöyle demiştir: “Rasûlullah, benim de içlerinde bulunduğum bir seriyyeyi Necid tarafına gönderdi. Bu birlik çok sayıda deveyi ganimet olarak ele geçirdi. Her birinin payına on iki ya da on bir deve düştü. Her birine birer deve de ayrıca nefel olarak verildi.”⁹⁶

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm (öl. 224/838) burada geçen nefel kavramını; savaş sırasında üstün yararlılık sergileyen ve düşmana karşı önemli başarılar elde eden savaşçılara verilen özel bir ödül olarak tanımlamıştır. Ona göre nefelin dört farklı türü vardır ve her biri farklı durumlar için geçerlidir.

⁹³ Ebû Dâvûd, “Cihad”, 155, (No: 2741).; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 154, (No: 2737).; Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 155, (No: 2746).

⁹⁴ Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünen*, thk. İbrahim Atve (Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî 1395/1975), 4/131, (No: 1562).

⁹⁵ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Büstevî, *Sahihu İbn Hibbân/ el-Müsnedü's-sahîh 'ale't-tekâsîm ve'l-envâ' min gayri vücûdi kat'ın fi senedihâ velâ sübûti cerhin fi nakilihâ*, thk. Muhammed Ali Sönmez, Hâlis Aydemir (Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2012), 7/88, (No: 2151).

⁹⁶ Müslim, “Cihad ve Siyer”, 12, (No: 1749).

- 1- Humus olmayan nefel: Savaş sırasında bir düşmanı öldüren savaşçının, düşmana ait silah, zırh ve benzeri kişisel eşyaları, humus ayrılmaksızın doğrudan ganimet olarak elde etme hakkına sahip olmasıdır.
- 2- Humustan sonra verilen nefel: Savaş sırasında görevlendirilen birlikler tarafından ele geçirilen ganimetin, humus ayrıldıktan sonra belirli bir kısmının söz konusu birliklerde görev alan savaşçılara tahsis edilmesidir.
- 3- Humusun kendisinden verilen nefel: Ganimetin tamamı toplandıktan ve humus ayrıldıktan sonra savaş sırasında üstün yararlılık gösteren kişilere, komutanın takdirine bağlı olarak humustan belirli bir miktar tahsis etmesidir.
- 4- Ganimetin tamamından verilen nefel: Savaş sırasında elde edilen ganimetin tamamı toplandıktan sonra, komutanın, savaşta üstün başarı ve yararlılık gösteren kişilere özel olarak tahsis ettiği ödül.⁹⁷

Günümüze ulaşan ilk şerhlerin müellifi olan Ebû Süleymân Hattâbî (öl. 388/998) ise nefel kavramını, komutanın savaş sırasında üstün gayret gösteren ve etkili bir mücadele sergileyen kişiye özel olarak verdiği bir hediye olarak açıklamıştır. Hattâbî'ye göre, düşmanı öldüren kişinin ondan aldığı ganimet nasıl bireysel başarı ve yeterliliğin bir sonucuysa, nefel de aynı şekilde kişisel çaba ve başarının ödüllendirilmesi amacıyla verilen bir ödül niteliği taşımaktadır.⁹⁸

Mâzerî (öl. 536/1141) nefelin verilme zamanı ve miktarına odaklanmıştır. Ona göre, bu konuda iki farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre, komutan veya lider, nefeli kendi içtihadına göre takdir eder ve dağıtır. İkinci görüşe göre ise, nefel humustan önce, yani ganimetin toplam miktarından tahsis edilir. Buradaki temel ihtilaf, nefel payının ganimetin tamamından mı yoksa beşte bir oranında ayrılan humus kısmından mı verilmesi gerektiği noktasında toplanmaktadır. Her iki görüşü savunan

⁹⁷ Ebû Ubeyd, *Kitabu'l-Emval*, 387/772.

⁹⁸ Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el- Hattâbî, *A'lâmü'l-Hadis*, thk. Muhammed b. Sa'd b. Abdurrahman Âl-i Suûd (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, 1409/1988), 2/1453, (No: 687).

âlimlerin varlığı, konunun İslam hukukunda tartışmalı bir mesele olduğunu göstermektedir.⁹⁹

Kadî İyâz (öl. 544/1149) nefeli ganimetlerin beşte biri olarak tanımlamaktadır.¹⁰⁰

Nevevî (öl. 676/1277) nefeli komutanın ganimet dağıtımındaki yetkisi kapsamında değerlendirmektedir. Ona göre, komutanın ganimetlerden uygun gördüğü kişilere dilediği kadar özel ganimet verme yetkisi vardır. Ancak bu yetki belirli kurallarla sınırlıdır. Hz. Peygamber zamanında savaşlarda elde edilen ganimetlerin nasıl dağıtıldığına dair rivâyetler ve sahâbe uygulamaları bu bağlamda önemli birer referanstır. Bu rivâyetler, ganimet dağıtımında komutanın bu konudaki sorumluluklarını vurgulamaktadır. Bu minvalde nefel, bahsedilen sefere katılan birliğin özel ganimetidir.¹⁰¹

Kirmânî'ye (öl. 786/1384) göre, Hz. Peygamber bir lider veya komutan olarak özel görevlere gönderdiği bazı birliklerin mensuplarına, genel ordunun aldığı ganimet payından ayrı olarak, özel bir ganimet veya ödül vermiştir.¹⁰²

İbn Hacer el-Askalânî (öl. 852/1449) ise, rivâyette geçen nefel kavramını, askerlerin ganimet hisselerinin dışında ek olarak fazladan aldığı bir ödül şeklinde açıklamaktadır. Ona göre, bu ödül, askerlerin temel ganimet paylarının ötesinde, özel çabaları veya üstün başarıları nedeniyle tahsis edilen bir teşvik niteliğindedir. İbn Hâcer ayrıca nefel kelimesi ile nafil kelimesi arasındaki ilişkiye dikkat çekmekte ve bu bağ üzerinden nefel kavramını yorumlamaktadır. Ona göre, nefel, farz namazların dışında kılınan nafil namazlar gibi, fazladan verilen bir ödülü ifade etmektedir. Nafil namazlar, farz ibadetlerin dışında yapılan ve kişinin Allah'a yakınlaşma arzusunu yansıtan ibadetlerdir. Bu ibadetler, kişinin manevi hayatını zenginleştirmek ve sevap kazanmak amacıyla gerçekleştirilir. İbn Hâcer, ganimetten verilen fazlalığı, farz

⁹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Ömer et-Temîmî el-Mâzerî, *el-Mu'lim bi-fevâ'idî Müslim*, thk. Muhammed eş-Şazeli en-Neyfel (Cezair: Müessesetu'l-Vataniyye, 1988) 3/11, (No: 800).

¹⁰⁰ İyâz b. Musa b. İyâz b. Amrûn el-Yahsubî es-Sebtî el-Mâlikî, *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'id fî şerhi Sahîhi Müslim*, thk. Yahya İsmail (Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1419-1998), 6/56.

¹⁰¹ Ebû Zekerîyya Muhyiddin Yahya b. Şeref en-Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc* (Beyrut: Daru'l İhyaut-Turasi'l Arabî, 1392), 12/54.

¹⁰² Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Muhammed b. Said el-Kirmânî, *el-Kevâkibü'd-derârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'ihyâit-türâsi, 1356-1937), 13/107, (No: 2925).

namazların üzerine eklenen nafîle ibadetlerle ilişkilendirerek, nefel kavramına manevi bir boyut kazandırmaktadır.¹⁰³

Aynî'ye (öl. 855/1451) göre nefel, ekstra ödül olup savaşta büyük risk altında olan kişilere fazladan verilen hediyedir. Münhasıran, komutanın savaşta üstün cesaret sergileyen savaşçılara verdiği ödüdür.¹⁰⁴

Suyûtî'ye (öl. 911/1505) göre nefel, ekstra ödül olup savaşta büyük risk altında olan askerlere verilir. Bu, savaşın kritik anlarında büyük cesaret gösteren veya belirli stratejik görevleri başarıyla yerine getiren askerlerin çabalarını takdir etmek ve onları motive etmek amacıyla verilir. Tenfil, sadece askeri başarıyı ödüllendirmekle kalmaz, aynı zamanda askerlerin moralini yükseltir ve onları daha büyük gayretle savaşa teşvik eder.¹⁰⁵

Sonuç olarak, tenfil kavramı, ganimetlerin teşvik edici bir şekilde dağıtılmasını sağlayan önemli bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Gerek Hz. Peygamber'in pratiği gerekse sonraki dönemlerdeki âlimlerin açıklamaları, tenfilin bireysel başarıları ödüllendirmenin yanı sıra askerî disiplin, moral ve motivasyonu artırma açısından da kritik bir rol oynadığını göstermektedir.

3.3. Siyer ve Megâzî Kaynaklarında Tenfil

Siyer; sözlükte tarîkat, haslet, tutulan yol veya gidişat gibi anlamlara gelen sîret kelimesinin çoğuludur. Siyer terimi, Hz. Peygamber'in hayatını, özelliklerini ve mücadelelerini konu alan bir ilim dalını temsil eder. Fıkıh kitaplarında siyer terimi genellikle cihadla ilgili konuları ve hükümleri kapsar. Bu sebeple, kitâbu's-siyer terimi, kitâbu'l-cihâd ile eş anlamlı olarak değerlendirilir. Ek olarak, devletler hukuku alanında yazılan kitapların genel adı da siyerdir.¹⁰⁶

Meğâzî, İslam tarihinde gazilerin savaş sırasında gösterdiği kahramanlıkları, elde ettikleri başarıları ve bu süreçte yaşanan önemli hadiseleri konu edinen bir

¹⁰³ Ahmed b. Alî b. Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî (Mısır: Mektebetü'l es-Selefiye, 1380-1390), 6/239.

¹⁰⁴ Ebû Muhammed Bedreddin Mahmud b. Ahmed el-Aynî, *Umdetü'l-karî fi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Daru'l İhyaut-Turasi'l Arabî, t.y.), 15/59.

¹⁰⁵ Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî, *Şerh-i Sünen-i İbn Mâce* (Karaçi: Kadîmî Kutub Hâne, 1431), 205.

¹⁰⁶ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, 510-511.

terimdir. Bu kavram, gazilerin menkıbeleri ve savaş stratejileri bağlamında hem tarihî bir kayıt hem de İslam toplumunun kültürel hafızasında önemli bir yer tutan disiplinin adıdır. Özellikle hadis ve siyer literatüründe meğâzî, Hz. Peygamber'in katıldığı veya yönlendirdiği savaşlar ve bu savaşlarda meydana gelen olayları kapsayan bir alan olarak büyük önem taşımaktadır.¹⁰⁷ Bu bağlamda, siyer ve meğâzî eserlerinde tenfil konusuna bakıldığında, Hz. Peygamber'in savaş stratejileri, ganimet dağıtımı ve bireysel kahramanlıkların ödüllendirilmesi gibi önemli detaylara yer verildiği görülmektedir. Bu eserlerde ele alınan tenfil uygulamaları, savaş sırasında askerî motivasyonu artırma ve stratejik başarıya katkı sağlama açısından dikkat çekici bir örnek sunmaktadır.

Siyer ve Megâzî alanında günümüze ulaşan en erken eserlerden birini telif eden Vâkıdî (öl. 207/823) *el-Megazi* adlı eserinde “Bedir Savaşı” başlığı altında nefel ile ilgili bir rivâyette Rasûlullah'ın Bedir Savaşı'nda Ebû Cehil'i öldüren Muaz b. Amr b. el-Cemuh'a Ebû Cehil'in kılıcını ganimet olarak verdiği nakledilmektedir.¹⁰⁸

İbn Sa'd el-Basrî (öl. 230/845) *et-Tabakâtü'l-kebîr* adlı eserinde nefel ile ilgili Hz. Peygamber'in ganimetlerin dağıtımı konusundaki uygulamalarını anlatmaktadır. Savaşın başlangıcında ganimetin dörtte birini, dönüşte ise yani savaşın sonunda ise üçte birini verdiği belirtilmektedir.¹⁰⁹

Taberî (öl. 310/923), *Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk* adlı eserinde; askerleri savaşa teşvik için ek ödülünden doğrudan bahsetmemekle birlikte ganimetlerin dağıtımı sırasında yaşanan tartışmalar ve Hz. Peygamber'in bu ganimetleri adil bir şekilde paylaşırma sürecini detaylıca anlatmaktadır.¹¹⁰

Serahsî (öl. 483/1090) *Şerhu's-Siyeri'l-kebîr* adlı eserinde, tenfilin savaşa teşvik amacıyla yapılmasının caiz olduğunu ve bu konuda İslam hukukçuları arasında herhangi bir ihtilaf bulunmadığını belirtmiştir. Zira komutan, savaşa teşvik etmekle yükümlüdür. Bu bağlamda Allah Teâlâ'nın Enfâl Suresi 65. ayetinde yer alan “Ey

¹⁰⁷ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*, 355-356.

¹⁰⁸ Muhammed b. Amr b. Vâkıdî es-Sehmî el-Eslemî el-Medenî Ebû Abdullah el-Vâkıdî, *el-Megâzî*, thk. Marsden Jones (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409-1989), 1/87-88.

¹⁰⁹ Muhammed b. Sa'd b. Menî ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-Kebîr*, thk. Ali Muhammed Ömer (Mısır: Mektebetü'l-Hancı, 1421-2001), 6/541, (No: 1390).

¹¹⁰ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *et-Târîhu'l- Ümem ve'l-Mülûk*, thk. Muhammed Ebû'l-Fadl İbrâhîm, (Kahire: Dâru'l-Mearif bi-Mısır, 1387-1967), 2/457-459.

Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et!” emri, yalnızca Hz. Peygamber’e değil, aynı zamanda onun yolunu takip eden ve müminlere liderlik eden tüm yöneticilere yöneliktir. Savaşa teşvik, genellikle tenfil uygulamasıyla somut bir şekilde hayata geçirilir.¹¹¹

Serahsî ganimetlerin, İslam hukukuna göre humus ayrıldıktan sonra paylaştırıldığını belirtmiştir. Humus çıkarıldıktan sonra geriye kalan beşte dört kısım, savaşçılar arasında paylaştırılmak üzere değerlendirilir. Ancak komutan, özel başarı gösteren bir gruba nefel adıyla ödül tahsis etmişse, bu ödül, humus çıkarıldıktan sonra kalan beşte dörtlük kısmın dörtte birinden karşlanır. Geriye kalan dörtte üçlük kısım, savaşta bulunan tüm askerler arasında adil bir şekilde dağıtılır.¹¹²

Bununla birlikte, Serahsî’ye göre, komutanın askerlerin tamamına yönelik olarak, *“Elde ettiğiniz ganimetin humus ayrıldıktan sonra kalan kısmı, eşit şekilde size nefel olarak verilecektir.”* şeklinde bir vaatte bulunması geçerli değildir. Zira tenfil, savaşa katılımı teşvik etmek ve askerleri cesaretlendirmek amacıyla yapılan bir uygulamadır. Ancak bu tür genel bir ödül, belirli bir grubu ya da bireyi teşvik etmek yerine, tüm askerlere eşit bir şekilde dağıtıldığında, tenfilden beklenen amaca ulaşılması mümkün olmayabilir. Tenfilin temel amacı, savaşta belirli bir grup ya da bireylerin performansını artırmak ve onların üstün gayretlerini ödüllendirmektir. Dolayısıyla, ödülün özel çaba ve başarılarla ilişkilendirilmesi gerekir. Genel bir ödül, bireysel gayretlerin ön plana çıkarılmasını sağlamadığı için savaşa teşvik ve motivasyon açısından etkisiz kalabilir. Bu bağlamda, Serahsî, tenfilin özendirici ve stratejik bir niteliğe sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır.¹¹³

3.4. Fıkıh Kaynaklarında Tenfil

Tenfil; gerek savaşa teşvik gerekse savaş sonucunda elde edilen ganimetlerin paylaşımı gibi meseleleri kapsayan bir kavram olması hasebiyle, fıkıhın dolayısıyla İslam hukukunun temel konularından biri olarak değerlendirilmektedir. Tenfil, savaşın seyrini, sonucunu ve savaş sonrası mücahitler arasındaki ilişkileri doğrudan etkileyen

¹¹¹ Serahsî, *Şerhu’s-Siyerî’l-kebîr*, 594.

¹¹² Serahsî, *Şerhu’s-Siyerî’l-kebîr*, 179-180.

¹¹³ Serahsî, *Şerhu’s-Siyerî’l-kebîr*, 615.

bir nitelik taşıması sebebiyle erken dönemden itibaren fakihlerin dikkatini çekmiş, bu bağlamda derinlemesine incelenmiştir. Fakihler, Kur'ân ve sünnetten hareketle konuya dair çıkarımlarda bulunmuş ve bu alanda çeşitli hükümler ortaya koymuşlardır.

Fıkıh literatüründe tenfil; meşruiyeti, amacı ve uygulanış biçimi gibi boyutlarıyla detaylı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca, tenfilin ne zaman ve nasıl yapılması gerektiği, hangi oranlarda dağıtılacağı ve hangi durumlarda caiz olup olmayacağı gibi hususlar da genişçe işlenmektedir. Fakihler, bu meselede yalnızca teorik hükümlerle yetinmemiş, aynı zamanda tenfilin savaş sırasında askerlerin motivasyonunu artırıcı etkisini ve ganimet paylaşımındaki dengeyi sağlama işlevini de dikkate alarak değerlendirmelerde bulunmaktadır. Bu bağlamda, erken dönem İslam toplumunda uygulanan savaş hukuku ve ganimet paylaşımı çerçevesinde tenfilin yeri, hadisler ışığında derinlemesine incelenmeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tenfilin sünnet uygulamalarındaki temelleri, fakihlerin hükümlerindeki referans noktalarını oluşturarak, konunun İslam hukukundaki önemini pekiştirmektedir. Bu bağlamda;

Habîb b. Mesleme'den aktarılan rivâyette Resûlullah'ın ganimetten beşte bir ayrıldıktan sonra, savaşın başında dörtte bir, dönüşte ise üçte bir oranında tenfil uyguladığı ifade edilmektedir.¹¹⁴

Evzâî (öl. 157/774) bu rivâyete dayanarak ganimetin elde edilmesinden sonra tenfilin caiz olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre dönüşte yapılan tenfil, ganimetin elde edilmesinden sonra gerçekleşir. Serahsî (öl. 483/1090), Evzai'nin bu görüşüne katılmayarak, Rasûlullah'ın ilk seriyyeye dörtte bir, ikinci seriyyeye ise üçte bir oranında tenfilde bulunduğunu ve bunun ganimetin elde edilmesinden önce olduğunu savunur. Ona göre, tenfilin amacı askerleri teşvik etmektir ve ordu, savaşın başında daha fazla istekle savaşır. Zaman geçtikçe ve savaş uzadıkça, askerlerin morali ve savaşma azmi azalabilir. Bu nedenle, ilk seriyyeye verilen tenfil oranı daha düşük, ikinci seriyyeye verilen tenfil oranı ise daha yüksektir. İkinci seriyyenin ganimet

¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/10, (No: 17465).

حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ خَالِدٍ - وَهُوَ الْخَيَّاطُ -، عَنْ مُعَاوِيَةَ - يَعْنِي ابْنَ صَالِحٍ -، عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ الْخَارِثِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الرَّبْعَ بَعْدَ الْخُمْسِ فِي بَدَائِهِ، وَنَقَلَ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ فِي رَجْعَتِهِ

peşine düşmesi ve daha fazla gayret göstermesi gerektiğinden dolayı, onlara verilen tenfil artırılmıştır.¹¹⁵

İmam Şâfiî (öl. 204/820), *el-Üm* adlı eserinde “nefel” başlığı altında tenfil konusuna değinmiş ve ganimetlerin dağıtımında belirli kuralların gözetilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, tenfil uygulaması ancak bazı şartlar çerçevesinde meşru kabul edilebilir. Şâfiî’nin ilgili bölümlerde yaptığı açıklamalardan hareketle, bu uygulamanın farklı şartlarda ve şekillerde hayata geçirilebildiği görülmektedir. Bu bağlamda, onun görüşlerinden yola çıkarak tenfilin üç temel biçimde uygulanabileceği sonucuna ulaşmak mümkündür:

1. Ganimetlerin beşte biri ayrılmadan önce, ganimetten herhangi bir şey çıkarılamaz. Sadece silahlar bu kuralın dışındadır.¹¹⁶
2. Hz. Peygamber, Abdullah b. Ömer’in de bulunduğu bir seriyyeyi Necid’e göndermiş ve bu birlik çok sayıda deveyi ganimet olarak ele geçirmiştir. Her bir askere on iki veya on bir deve pay edilmiş, ardından her birine fazladan birer deve daha verilmiştir. Şâfiî, Abdullah b. Ömer’in bu hadisini açıklarken, elde edilen ganimetin dışında verilen bu fazladan payın nefel olarak adlandırıldığını belirtmiştir. Said b. Müseyyeb’in (öl. 94/713) şu sözü de bu durumu destekler: “Beşte birden nefel verilirdi.” Bu ifadeyle, Hz. Peygamber’in, ganimetlerin beşte birinden bu ek ödülleri verdiği ve bu hususta Allah tarafından yönlendirildiği ifade edilmektedir. Ganimetlerin beşte birinin, Hz. Peygamber’e ait olan kısmı dışındaki tamamı, Allah tarafından belirlenmiş olan kimselere tahsis edilmiştir. Nefel, doğrudan Hz. Peygamber’in payından verilirdi ve İslam ordusunun komutanlarının da bu şekilde hareket etmesi gerektiğini belirtir. Eğer düşman sayısı fazla ve Müslümanların sayısı az ise, komutan, orduyu teşvik etmek amacıyla nefel verebilir. Ancak kaynaklarda, Hz. Peygamber’in, birçok savaş ve seriyyede bu tür bir nefel uygulamasına sıkça başvurduğuna dair bilgiler bulunmamaktadır.¹¹⁷

¹¹⁵ Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü’l-Eimme es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, ts.), 10/28.

¹¹⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Üm* (Beyrut: Dâru’l Fikr, 1983), 4/149.

¹¹⁷ Şâfiî, *el-Üm*, 4/150-151.

3. Nefel, dağıtımdan sonra hak edilen miktarın üzerindeki ek bir bağıştır. Bu, farz ibadetlerden sonra yapılan nafil ibadetler gibidir. Resûlullah, ordulara ve seriyyelere nefel verirdi. Bu, onları savaşa teşvik etmek ve karşılaştıkları zorlukları telafi etmek amacıyla yapılırdı. Böylece, ganimet paylarında toplulukla eşit tutulurlardı. Nefel, savaşlarda üstün başarı gösterenler ve cihad da fedakârlık yapanlar için bir ödül ve hediye niteliğindeydi.¹¹⁸

Serahsî'nin (öl. 483/1090); Ebû Hanîfe (öl. 150/767) ve İmam Muhammed'den (öl. 189/805) naklettiği bir görüşe göre, savaşa birden fazla atla katılan bir kişi yalnızca bir at için pay hak eder. Onlara göre, bir savaşçının kaç ata sahip olduğu önemli olmayıp, savaş ganimetinden yalnızca bir at için pay alabilir. Buna karşılık, Ebû Yûsuf (öl. 182/798) iki at için de ganimetten pay hak edileceğini savunmuştur. O, bu görüşünü Zübeyr b. Avvâm'ın (öl. 36/656) Hayber Savaşı'na iki atla katıldığı ve Hz. Peygamber'in ona beş pay verdiği yönündeki rivâyete dayandırmaktadır. Bu rivâyete göre, Zübeyr b. Avvâm'a bir pay kendisi için, her bir at için ise iki pay verilmiştir.¹¹⁹

Serahsî'ye göre tenfil ganimetlerden ele geçirilmeden önce belirlenir. Çünkü tenfilin gayesi savaş öncesinde askerleri motive etmektir. “Kim bir düşman öldürürse, onun silahları ona aittir” veya “Kim bir şey ele geçirirse, o onun olur” gibi ifadelerle bu teşvik duyurulur. Bu manada tenfil ile seleb aynı mefhumu ifade eder. Serahsî, Şafiî'nin bu konudaki görüşünü aktarır. Şafiî'ye göre, bir Müslüman savaş sırasında düşmanı yüz yüze savaşarak öldürdüğünde, komutanın takdiri olmadan öldürdüğü kişinin eşyalarını almayı hak eder. Bu görüş, Hz. Peygamber'in, Bedir günü söylediği “Kim bir düşman öldürürse, onun silahları ona aittir”¹²⁰ sözüne dayanmaktadır. Serahsî, burada Şafiî'den farklı düşünerek der ki; “Bir Müslüman savaş sırasında düşmanı öldürdüğünde, komutan onayı olmadıkça kişinin silahlarını alamaz.” Yani bu tür haklar ancak komutanın takdiri ile verilmektedir.¹²¹

¹¹⁸ Şafiî, *el-Üm*, 4/151-152.

¹¹⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, 10/45-46.; Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abd el-Celîl el-Mergînânî, *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyetü'l-Mübtedi*, thk. Talal Yusuf (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.), 2/389.

¹²⁰ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 3/30, (No. 2738). Bu rivâyet “Kitâbu'l Cihad” Bölümünde “nefel” bab başlığı altında şu şekilde yer almaktadır.

حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ ، نَا هُشَيْمٌ ، قَالَ : نَا دَاوُدُ بْنُ أَبِي هِنْدٍ ، عَنْ عِكْرَمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ « أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يَوْمَ بَدْرٍ : مَنْ قَتَلَ قَبِيلًا فَلَهُ كَذَا وَكَذَا ، وَمَنْ أَسَرَ أُسِيرًا فَلَهُ كَذَا وَكَذَا » ، ثُمَّ سَأَلَ نَحْوَهُ . وَحَدَّثَنَا خَالِدٌ أَنَّهُ

¹²¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 10/47-50.

Merğînânî (öl. 593/1197), *el-Hidâye* adlı eserinde tenfil kavramını ve bu kavramın nasıl uygulanması gerektiğini detaylı bir şekilde ele almaktadır. Komutan, savaş sırasında askerleri teşvik etmek amacıyla “Kim bir düşman öldürürse, onun silahları ona aittir.” veya “Seriyye için beşte birden sonra geri kalan dörtte biri sizin kıldım.” gibi ifadelerle tenfil uygulayabilir. Bu tür teşvikler, askerlerin savaşma azmini artırmak için yapılır ve Allah Teâlâ’nın “Ey Peygamber! Müminleri savaşa teşvik et.” (Enfâl, 8/65) buyruğuyla uyumlu bir uygulamadır.¹²² Ancak, komutanın elde edilen ganimetin tamamını tenfil olarak dağıtmaması gerektiği vurgulanmaktadır; zira böyle bir tasarruf diğer savaşçıların haklarının ihlaline yol açabilir. Bununla birlikte, belirli bir askeri birlik için elde edilen ganimetin tamamında tenfil uygulanması caiz görülmektedir. Çünkü bu tür bir tasarruf, komutanın yetkisi dâhilindedir.¹²³

Sonuç olarak, tenfil kavramı, erken dönem İslam savaş hukukunun hem teorik hem de pratik boyutlarını yansıtan önemli bir uygulama olarak, fakihler tarafından Kur’ân ve sünnet bağlamında kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Hz. Peygamber’in ganimet paylaşımındaki uygulamaları, tenfilin askerleri teşvik edici ve ganimetin dengeli bir şekilde dağıtılmasını sağlayıcı bir unsur olduğunu göstermektedir. Hadisler ışığında değerlendirildiğinde, tenfilin amacı, savaş sırasında ordunun motivasyonunu artırmak ve stratejik hedefleri gerçekleştirmek olarak öne çıkmaktadır.

¹²² el-Enfâl 8/65. يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ

¹²³ Merğînânî, *el-Hidâye*, 2/391-392.

4. TENFİL İLE İLGİLİ HADİSLERİN TESPİT VE TENKİDİ

Tenfil ile ilgili merfû rivâyetler, beş farklı sahâbîden rivâyet edilmiştir. Bunlar; Abdurrahmân b. Avf (öl. 32/653), Habîb b. Mesleme (öl. 41/662), Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674), Abdullah b. Ömer (öl. 73/693), Seleme b. Ekva (öl. 74/694)'dır.. Her bir sahâbînin rivâyet ettiği hadisler, tenfilin çeşitli yönlerine dair farklı bakış açıları sunmakta, savaş ve ganimetle ilgili uygulamalara dair önemli veriler sunmaktadır.

4.1. Abdurrahman b. Avf Rivâyetleri

4.1.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi

Abdurrahman b. Avf (r.a.) tarafından nakledilen rivâyet, Bedir Savaşı sırasında Ensardan iki genç delikanlının Ebû Cehil'i öldürme azmini ve bu hadisenin Hz. Peygamber tarafından nasıl değerlendirildiğini aktarmaktadır. Rivâyet, sahâbîlerin cesaret ve fedakârlıklarının yanı sıra İslâm'da tenfil uygulamasını ortaya koyması açısından dikkate değerdir. Hz. Peygamber'in ganimet dağıtımında bireysel başarıyı teşvik eden bu yaklaşımı cesaretin ödüllendirilmesine yönelik bir liderlik anlayışını da yansıtmaktadır.

Rivâyette, Ensardan iki genç delikanlının Resûlullah'a yapılan hakarete duydukları tepki ve bu sebeple Ebû Cehil'i öldürme kararlılığı ifade edilmektedir. Nihayetinde iki genç, Abdurrahman b. Avf'ın işaretiyle Ebû Cehil'i bulmuş, cesaret ve kararlılıkla saldırarak öldürmüşlerdir. Olayın ardından Hz. Peygamber, iki sahâbînin kılıçlarını inceleyerek her ikisinin de bu eyleme katıldığını tasdik etmiş ve Ebu Cehil'e ait ganimeti üstün cesaretiyle öne çıkan Muâz b. Amr b. Cemûh'a vermiştir.

Bu başlıkta, rivâyetin benzerlik ve farklılıkları ele alınmakta; ayrıca isnâd yapıları ve hadis kaynaklarındaki konumu karşılaştırmalı bir perspektifle analiz edilmektedir. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i ¹²⁴, Buhârî'nin *Sahîh*'i ¹²⁵, Müslîm'in

¹²⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/207, (No: 1673).

¹²⁵ Buhârî, "Humus", 18.

Sahîh'i¹²⁶ ve İbn Hibbân'ın *Sahîh*'i¹²⁷ gibi hadis kaynaklarında yer alan bu rivâyet, isnâd ve metin farklılıkları üzerinden ayrıntılı bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

4.1.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri

Yapılan araştırmada, Abdurrahman b. Avf'a ait tespit edilen rivâyet kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned*'inde;

حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يُونُسُ بْنُ يَعْقُوبَ الْمَاجِشُونُ، عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، أَنَّهُ قَالَ: إِنِّي لَوَاقِفٌ يَوْمَ بَذْرِ فِي الصَّفَةِ نَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي، وَعَنْ شِمَالِي، فَإِذَا أَنَا بَيْنَ غَلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ، حَدِيثَةٍ أَسْنَأُهُمَا، تَمَثَّيْتُ لَوْ كُنْتُ بَيْنَ أَضْلَعٍ مِنْهُمَا، فَعَمَزَنِي أَحَدُهُمَا، فَقَالَ: يَا عَمَّ، هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ، وَمَا حَاجَتُكَ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: بَلَّغْنِي أَنَّهُ سَبَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ رَأَيْتُهُ لَمْ يُفَارِقْ سَوَادِي سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا. قَالَ: فَعَمَزَنِي الْآخَرُ، فَقَالَ لِي مِثْلَهَا، قَالَ: فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ، قَالَ: فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ، يَزُولُ فِي النَّاسِ، فَقُلْتُ لَهُمَا: أَلَا تَرَيَانِ؟ هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي تَسْأَلَانِ عَنْهُ، فَابْتَدَرَاهُ، فَاسْتَقْبَلَهُمَا، فَضَرَبَاهُ حَتَّى قَتَلَاهُ، ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرَاهُ، فَقَالَ: "أَيُّكُمَا قَتَلَهُ؟" فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قَتَلْتُهُ. قَالَ: "هَلْ مَسَحْتُمَا سِيقَيْكُمَا؟" قَالَا: لَا. فَنَظَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّيْقَيْنِ، فَقَالَ: "كِلَاكُمَا قَتَلَهُ" وَقَضَى بِسَلْبِهِ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ، وَهُمَا: مُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ، وَمُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ

Ebû Seleme Yûsuf b. Yakûb el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Dedesi Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653) → Hz. Peygamber

Abdurrahman b. Avf (r.a.) şöyle demiştir:

“Bedir günü safta dururken sağıma ve soluma baktığımda Ensardan iki gencin arasında durduğumu fark ettim. Bunlardan daha güçlülerinin arasında durmuş olmayı temenni ettim. Bu iki gençten biri, iyice yanıma sokuldu ve bana “Ey amca! Ebû Cehil’i tanır mısın?” diye sordu. Ben de, “Elbette tanırım.” diye cevap verdim. Bunun üzerine, “Peki bana Ebû Cehil’i gösterir misin?” dedi. Ben, “Ebû Cehil’i ne yapacaksın?” diye sordum. Şöyle cevap verdi:

¹²⁶ Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 13.

¹²⁷ İbn Hibbân, *el-Müsnedü’s-sahîh*, 7/89, (No: 6153).

“Duydum ki o Resûlullah’a sövüyormuş. Hayatım elinde olan Allah’a yemin ederim ki ben Allah’a söz verdim. Eğer onu görürsem ya öldüreceğim yahut da onun önünde öleceğim!” Ardından diğer genç koluma dokundu ve o da bana aynı şeyleri söyledi. Derken, bir aralık Ebû Cehil’i gördüm. İnsanların içinde dolaşıp duruyordu. Bunun üzerine, “İşte bana sorduğunuz adam orada” dedi. İkisi birlikte onu kılıçlarıyla vurarak öldürdüler. Daha sonra geri dönüp Allah Resûlü’ne geldiler ve durumu ona bildirdiler. Resûlullah (s.a.v.) “Hanginiz onu öldürdü?” diye sordu. Her biri, “Ben öldürdüm,” dedi. Resûlullah, “Kılıçlarınızı temizlediniz mi?” diye sordu. “Hayır,” dediler. Bunun üzerine Resûlullah her iki kılıcı inceledi ve şöyle buyurdu: “İkiniz birlikte onu öldürdünüz.” Ardından ganimet hakkını Muâz b. Amr b. el-Cemûh’a verdi. Bu iki genç, Muâz b. Amr b. el-Cemûh ile Muâz b. Afrâ idi.”¹²⁸

2. Buhârî’nin (öl. 256/870) *el-Câmi’u-s-Sahîh*’inde;

حدثنا مسدد: حدثنا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ قَالَ: بَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ فِي الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ، فَنَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، فَإِذَا أَنَا بِغَلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ، حَدِيثَةُ أَسْنَانِهِمَا، تَمْنِيَتُ أَنْ أَكُونَ بَيْنَ أَضْلَعِ مِنْهُمَا، فَغَمَزَنِي أَحَدُهُمَا فَقَالَ: يَا عَمَّ هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، مَا حَاجَتَكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: أَخْبَرْتُ أَنَّهُ يَسِبُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَنْ رَأَيْتَهُ لَا يَفَارِقُ سُودَادِي سُودَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مِنَّا، فَتَعَجَبْتُ لِذَلِكَ، فَغَمَزَنِي الْآخَرُ، فَقَالَ لِي مِثْلَهَا، فَلَمْ أَتَشَبَّ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَجُولُ فِي النَّاسِ، قُلْتُ: أَلَا، إِنْ هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي سَأَلْتُمَانِي، فَابْتَدَرَاهُ بِسَيْفِهِمَا، فَضَرْبَاهُ حَتَّى قَتَلَاهُ، ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرَاهُ، فَقَالَ: (أَيْكُمَا قَتَلَهُ). قَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قَتَلْتُهُ، فَقَالَ: (هَلْ مَسَحْتُمَا سَيْفَيْكُمَا). قَالَا: لَا، فَنَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ، فَقَالَ: (كَلَاكُمَا قَتَلَهُ، سَلَبَهُ لِمَعَاذِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ). وَكَانَا مَعَاذِ بْنِ عَفْرَاءَ وَمَعَاذِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ.

Müsedded (öl. 228/843) → Yûsuf b. el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Dedesi [Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653)] → Hz. Peygamber

¹²⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/207, (No: 1673).

Abdurrahman b. Avf (r.a.) şöyle demiştir:

“Bedir günü safta dururken sağıma ve soluma baktığımda Ensardan iki gencin arasında durduğumu fark ettim. Bunlardan daha güçlülerinin arasında durmuş olmayı temenni ettim. Bu iki gençten biri, iyice yanıma sokuldu ve bana “Ey amca! Ebû Cehil’i tanır mısın?” diye sordu. Ben de, “Elbette tanırım.” diye cevap verdim. Bunun üzerine, “Peki bana Ebû Cehil’i gösterir misin?” dedi. Ben, “Ebû Cehil’i ne yapacaksın?” diye sordum. Şöyle cevap verdi: “Duydum ki o Resûlullah’a sövüyormuş. Hayatım elinde olan Allah’a yemin ederim ki ben Allah’a söz verdim. Eğer onu görürsem ya öldüreceğim yahut da onun önünde öleceğim!” Bu sözler karşısında hayrete düştüm. Ardından diğer genç koluma dokundu ve o da bana aynı şeyleri söyledi. Derken, bir aralık Ebû Cehil’i gördüm. İnsanların içinde dolaşıp duruyordu. Bunun üzerine, “İşte, bana sorduğunuz kişi bu!” dedi. Bunun üzerine ikisi birden kılıçlarıyla ona saldırdı; onu vurarak öldürdüler. Ardından Allah Resûlü’ne döndüler ve durumu ona aktardılar. Resûlullah (s.a.v.) “Hanginiz öldürdü onu?” diye sordu. Her biri, “Ben öldürdüm,” dedi. Resûlullah, “Kılıçlarınızı sildiniz mi?” diye sordu. “Hayır,” dediler. Resûlullah kılıçlara baktıktan sonra, “İkiniz birlikte öldürdünüz,” buyurdu. Ardından ganimeti Muâz b. Amr b. el-Cemûh’a verdi. Bu iki genç, Muâz b. Afrâ ve Muâz b. Amr b. el-Cemûh idi.¹²⁹

3. Müslîm’in (öl. 261/875) *el-Câmi’u’s-Sahîh*’inde;

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا يُوسُفُ بْنُ الْمَاجِشُونِ عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: بَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ فِي الصَّغَةِ يَوْمَ بَدْرٍ. نَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَشِمَالِي. فَإِذَا أَنَا بَيْنَ غُلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ. حَدِيثُهُمَا أَسْنَاهُمَا. تَمَنَيْتُ لَوْ كُنْتُ بَيْنَ أَضْلَعٍ مِنْهُمَا. فَعَمَرَنِي أَحَدُهُمَا. فَقَالَ: يَا عَمُّ! هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟ قَالَ: قُلْتُ: نَعَمْ. وَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ؟ يَا ابْنَ أَخِي! أَخْبَرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَئِنْ رَأَيْتُهُ لَا يُفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مَيًّا. قَالَ: فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ. فَعَمَرَنِي الْآخَرُ

¹²⁹ Buhârî, “Humus”, 18.

فَقَالَ مِثْلَهَا. قَالَ: فَلَمْ أَنْتَسِبْ أَنْ نَظَرْتُ إِلَى أَبِي جَهْلٍ يَزُولُ فِي النَّاسِ. فَقُلْتُ: أَلَا تَرَيَانِ؟ هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي تَسْأَلَانِ عَنْهُ. قَالَ: فَابْتَدَرَاهُ، فَضَرَبَاهُ بِسَيْفِهِمَا، حَتَّى قَتَلَاهُ. ثُمَّ انْصَرَفَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَأَخْبَرَاهُ. فَقَالَ (أَيُّكُمَا قَتَلَهُ؟) فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قَتَلْتُ. فَقَالَ (هَلْ مَسَحْتُمَا سَيْفَيْكُمَا؟) قَالَا: لَا. فَنَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ فَقَالَ (كِلَاكُمَا قَتَلَهُ) وَقَضَى بِسَلْيِهِ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ. (وَالرَّجُلَانِ: مُعَاذُ بْنُ عَمْرِ بْنِ الْجُمُوحِ وَمُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ).

Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî (öl. 226/841) → Yûsuf b. el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653) → Hz. Peygamber

Abdurrahman b. Avf (r.a.) şöyle demiştir:

“Bedir günü safta dururken sağıma ve soluma baktığımda Ensardan iki gencin arasında durduğumu fark ettim. Bunlardan daha güçlülerinin arasında durmuş olmayı temenni ettim. Bu iki gençten biri, iyice yanıma sokuldu ve bana “Ey amca! Ebû Cehil’i tanırmısın?” diye sordu. Ben de, “Elbette tanırım.” diye cevap verdim. Bunun üzerine, “Peki bana Ebû Cehil’i gösterir misin?” dedi. Ben, “Ebû Cehil’i ne yapacaksın?” diye sordum. Şöyle cevap verdi: “Duydum ki o Resûlullah’a sövüyormuş. Hayatım elinde olan Allah’a yemin ederim ki ben Allah’a söz verdim. Eğer onu görürsem ya öldüreceğim yahut da onun önünde öleceğim!” Ardından diğer genç koluma dokundu ve o da bana aynı şeyleri söyledi. Derken, bir aralık Ebû Cehil’i gördüm. İnsanların içinde dolaşıp duruyordu. Bunun üzerine, “İşte bana sorduğunuz adam orada” dedi. İkisi birlikte onu kılıçlarıyla vurarak öldürdüler. Daha sonra geri dönüp Allah Resûlü’ne geldiler ve durumu ona bildirdiler. Resûlullah (s.a.v.) “Hanginiz onu öldürdü?” diye sordu. Her biri, “Ben öldürdüm,” dedi. Resûlullah, “Kılıçlarınızı temizlediniz mi?” diye sordu. “Hayır,” dediler. Bunun üzerine Resûlullah her iki kılıcı inceledi ve şöyle buyurdu: “İkiniz birlikte onu öldürdünüz.”

Ardından ganimet hakkını Muâz b. Amr b. el-Cemûh'a verdi. Bu iki genç, Muâz b. Amr b. el-Cemûh ile Muâz b. Afrâ idi.”¹³⁰

4. İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahih*'inde;

أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْأَرْدِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ، قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، عَنْ يُونُسَ بْنِ الْمَاجِشُونِ، عَنْ صَالِحِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قَالَ: بَيْنَا أَنَا وَاقِفٌ بَيْنَ الصَّفِّ يَوْمَ بَدْرٍ نَظَرْتُ عَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، فَإِذَا أَنَا بَيْنَ غُلَامَيْنِ مِنَ الْأَنْصَارِ، فَبَيْنَا أَنَا كَذَلِكَ إِذْ غَمَزَنِي أَحَدُهُمَا فَقَالَ: أَيُّ عِمٍّ هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ بْنُ هِشَامٍ؟ فَقُلْتُ: نَعَمْ، وَمَا حَاجَتُكَ إِلَيْهِ يَا ابْنَ أَخِي؟ فَقَالَ: أَخْبَرْتُ أَنَّهُ يَسُبُّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ، لَوْ رَأَيْتُهُ لَا يَفَارِقُ سَوَادِي سَوَادَهُ حَتَّى يَمُوتَ الْأَعْجَلُ مَنًّا! قَالَ: فَأَعْجَبَنِي قَوْلُهُ. قَالَ: فَغَمَزَنِي الْآخَرُ وَقَالَ مِثْلَهَا، فَلَمْ أَنْشَبْ أَنْ رَأَيْتُ أَبَا جَهْلٍ يَجُولُ بَيْنَ النَّاسِ، فَقُلْتُ لَهُمَا: هَذَا صَاحِبُكُمَا الَّذِي تَسْأَلَانِي عَنْهُ! فَابْتَدَرَاهُ، فَضَرْبَاهُ بِسَيْفَيْهِمَا فَفَتَلَاهُ، ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَخْبَرَاهُ بِمَا صَنَعَا، فَقَالَ: "أَيُّكُمَا قَتَلَهُ؟" فَقَالَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا: أَنَا قَتَلْتُهُ، فَقَالَ: "هَلْ مَسَحْتُمَا سَيْفَيْكُمَا؟" قُلْنَا: لَا، قَالَ: فَتَظَرَ فِي السَّيْفَيْنِ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "كِلَاكُمَا قَتَلَهُ"، ثُمَّ قَضَى بِسَلْبِهِ لِمُعَاذِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ. قَالَ: وَالرَّجُلَانِ مُعَاذُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ الْجُمُوحِ، وَمُعَاذُ بْنُ عَفْرَاءَ.

Abdullah b. Muhammed el-Ezdî (öl. 305/918) → İshak b. İbrahim el-Hanzalî (öl. 238/853) → Yahyâ b. Yahyâ (öl. 226/841) → Yûsuf b. el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653) → Hz. Peygamber

Abdurrahman b. Avf (r.a.) şöyle demiştir:

“Bedir günü safta dururken sağıma ve soluma baktığımda Ensardan iki gencin arasında durduğumu fark ettim. Böyle dururken, içlerinden biri beni dürttü ve dedi ki: “Ey amca! Ebu Cehil b. Hişâm'ı tanır mısın?” Dedim ki: “Evet, ey yeğenim. Onu ne yapacaksın?” Dedi ki: “Resûlullah'a hakaret ettiğini duydum. Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben Allah'a söz verdim. Eğer onu görürsem ya öldüreceğim yahut da onun önünde öleceğim!” dedi. Bu söz beni çok etkiledi. Ardından diğer genç de bana yanaşıp aynı şekilde konuştu. Çok geçmeden, Ebû Cehil'in insanlar arasında dolaştığını gördüm. Onlara, “İşte, bana sorduğunuz

¹³⁰ Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 13.

adam bu!” dedim. İki genç hemen ona yönelip kılıçlarıyla vurdular ve onu öldürdüler. Sonra Resûlullah’ın yanına gelip yaptıklarını haber verdiler. Hz. Peygamber “Onu hanginiz öldürdü?” diye sordu. Her biri “Ben öldürdüm,” dedi. Bunun üzerine “Kılıçlarınızı temizlediniz mi?” diye sordu. “Hayır,” dediler. Bunun üzerine Resûlullah kılıçlara baktı ve “İkiniz de onu öldürdünüz,” buyurdu. Ardından Ebû Cehil’e ait ganimeti Muâz b. Amr b. Cemûh’a verdi. Bu iki genç, Muâz b. Amr b. Cemûh ve Muâz b. Afrâ idi.”¹³¹

4.1.3. Sened Tenkidi

1. Ahmed b. Hanbel’in (öl. 241/855) *Müsned* adlı eserinde

Ebû Seleme Yûsuf b. Yakûb el-Mâcîşûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Dedesi Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653) → Hz. Peygamber

Ebû Seleme Yûsuf b. el-Mâcîşûn (öl. 185/801)

Tam adı Yûsuf b. Ya’kûb b. Ebî Seleme el-Mâcîşûndur. İbn Şihâb ez-Zührî, Muhammed b. Munkedir, Sâlih b. İbrahim el-Avfî gibi dönemin meşhur hadis âlimlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında; Ali b. el-Medînî, Ahmed b. Hanbel, Muhammed b. Ebî Bekr, Sureyc b. Yûnus, Ali b. Müslîm et-Tûsî gibi önde gelen muhaddisler bulunmaktadır.¹³² Hadis münekkitleri râvinin sika olduğunu ifade etmişlerdir.¹³³

Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 127/745)

Tam adı Sâlih b. İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf el-Kureyşî el-Medenî’dir. İbrahim b. Abdurrahman, Sa’d b. İbrahim, Sa’îd b. Abdurrahmân, Mahmûd b. Lebîd, Enes b. Mâlik ve birçok muhaddisten hadis öğrenmiştir.¹³⁴ Kendisinden Amr b. Dînâr,

¹³¹ İbn Hibbân, *el-Müsnedü’s-sahîh*, 7/89, (No: 6153).

¹³² Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fâriki ed-Dîmaşki, *Siyeru a’lâmi’n-nübelâ*, thk. Şuayb Arnaût (Beyrut: Müessesetü’r-risale, 1985), 7/360.

¹³³ Ebû’l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdurrahmân b. Yûsuf el-Mizzî, *Tehzîbü’l-kemâl fî esmâ’i’r-ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Maruf (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1400/1980), 32/481.; İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve’t-Ta’dîl*, 9/234.

¹³⁴ Mizzî, *Tehzîbu’l Kemâl*, 13/6.

Şihâb ez-Zührî, Abdu'l-Mecîd b. Süheyl, Yûsuf b. el-Mâcîşûn, Muhammed b. İshâk b. Yesâr hadis rivâyet etmiştir.¹³⁵ Hadis münekkitleri râvinin sika olduğunu ifade etmişlerdir.¹³⁶

İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)

Tam adı İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf ez-Zührî el-Kureşî'dir. Abdurrahmân b. Avf, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Cübeyr b. Mut'im, Hz. Osman b. Affân, Hz. Ali, Ammâr b. Yâsir, Hz. Ömer gibi meşhur sahâbilerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden Sa'd b. İbrâhîm, Sâlih b. İbrâhîm, Atâ b. Ebî Rebâh, Muhammed b. Amr b. Alkame b. Vakkâs el-Leysî, İbn Şihâb ez-Zührî hadis rivâyet etmiştir.¹³⁷ Hadis münekkitleri sika olduğunu ifade etmişlerdir.¹³⁸

Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653)

Tam adı Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Avf b. Abdiavf el-Kureşî ez-Zührî'dir. İslâm tarihinde önemli bir yere sahip olup, aşere-i mübeşşere arasında yer alan ve İslâm'a giren ilk sekiz kişiden biri olarak tanınan bir sahâbîdir. Hadis rivâyeti açısından değerlendirildiğinde, kendisinden Enes b. Mâlik, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb gibi tanınmış sahâbîler ve tâbiûn muhaddisleri hadis nakletmiştir. Hz. Peygamber'den hadis rivâyeti konusunda son derece titiz bir tavır sergileyen Abdurrahmân b. Avf, ihtiyatlı tutumu nedeniyle sınırlı sayıda hadis nakletmiştir. Kaynaklarda kendisinden toplamda altmış beş hadisin rivâyet edildiği bilgisi yer almaktadır. Ömrünün büyük bir kısmını Medine'de geçiren Abdurrahmân b. Avf, hicrî 32/653 yılında burada vefat etmiştir. Hadis ilmindeki güvenilirliği ve rivâyetlerindeki titizliği, onun hadis müktesebatındaki yerini önemli kılmaktadır.¹³⁹

¹³⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî, *Tarihu'l-kebir*, thk. Muhammed b. Salih (Riyad: en-Naşir el-Mütemeyyiz, 2019) 4/272.

¹³⁶ Ebû'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih el-İclî, *Ma'rifetü's-sikat min ricâli ehli'l-ilm ve'l-hadîs ve mine'd- du'afâ ve zikru mezâhibihim ve ahabârihim*, thk. Abdülalim Abdülazim el-Büstevi (Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985) 225/680.; İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalânî, *Takribü't Tehzîb*, thk. Muhammed Avvame (Suriye: Dâru'r-Reşid, 1986), 271/2842.

¹³⁷ İbn Mencuye, Ahmed b. Ali, *Ricâlü Sahih-i Müslim*, thk. Abdullah el-Leysî (Beyrut: Dâru'l-Marife, 1407), 1/43.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 2/134-135.

¹³⁸ İclî, *es-Sikât*, 1/202.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 2/135.; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârîki ed-Dimaşki, *Tehzîbü Tehzîbi'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*, thk. Guneym Abbas Guneym-Mecdî Seyyid Emîn (Kahire: el-Fârûku'l-hadîse, 2004), 1/252.

¹³⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 1/68-92.

2. Buhârî'nin (öl. 256/870) *el-Câmi'u-s-Sahîh* adlı eserinde

Müsedded (öl. 228/843) → Yûsuf b. el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Dedesi [Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653)] → Hz. Peygamber

Müsedded (öl. 228/843)

Tam adı Müsedded b. Müserhed el-Esedî el-Basrî'dir. Hammâd b. Zeyd, Mehdi b. Meymûn, Selâm b. Ebî Mutî', Cüveyriye b. Esmâ ve Abdu'l-Vâhid b. Ziyâd ve pek çok muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında; Muhammed b. Yahyâ ez-Zühli, Muhammed b. İdrîs Ebû Hâtim er-Râzî, Buhârî, Ebû Dâvûd, Ya'kûb b. Şeybe, İsmâ'il b. İshâk gibi tanınmış hadis âlimleri bulunmaktadır.¹⁴⁰ Hadis münekkitleri tarafından sika bir muhaddis olduğu belirtilmiştir.¹⁴¹

Sened zincirinde yer alan Yûsuf b. el-Mâcişûn,¹⁴² Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf¹⁴³ ve İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf¹⁴⁴ hakkında bilgilere önceki senedlerde yer verilmiştir. Râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

3. Müslîm'in (öl. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı eserinde

Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî (öl. 226/841) → Yûsuf b. el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653) → Hz. Peygamber

Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî (öl. 226/841)

Tam adı Yahyâ b. Yahyâ en-Nîsâbü'rî, et-Temîmî'dir. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. el-Mübârek, İsmâ'il b. Uleyye, Vekî' b. el-Cerrâh, Fudayl b. İyâd, Abdullah b. Yahyâ b. Ebî Kesîr, İbrahim b. Sa'd ez-Zührî gibi birçok meşhur muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında;

¹⁴⁰ Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/438.

¹⁴¹ Ebû Muhammed Abdulganî b. Abdulvâhid Makdisî, *el-Kemâl fî Esmâ'ir-Ricâl*, thk. Şâdî b. Muhammed b. Sâlim Alû Nu'man (Kuveyt: el-Heyetü'l-âmme, 1437-2016), 8/356.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 27/446.; Zehebî, *Tezhîbü't-Tehzîb*, 8/418.

¹⁴² Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 32/481.; İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 9/234.

¹⁴³ İclî, *es-Sikât*, 225/680.; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzîb*, 271/2842.

¹⁴⁴ İclî, *es-Sikât*, 1/202.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 2/135.; Zehebî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 1/252.

İmâm Buhârî, İmâm Müslim, İshak b. Râhûye, Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî, Muhammed b. Râfi' en-Nîsâbûrî, Muhammed b. Eslem et-Tûsî, Tirmizî, Nesâî gibi önemli muhaddisler bulunmaktadır.¹⁴⁵ Hadis münekkitleri sika olduğunu belirtmişlerdir.¹⁴⁶

Sened zincirinde yer alan Yûsuf b. el-Mâcişûn,¹⁴⁷ Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf¹⁴⁸ ve İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf¹⁴⁹ hakkında bilgilere önceki senedlerde yer verilmiştir. Râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

4. İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahih* adlı eserinde

Abdullah b. Muhammed el-Ezdî (öl. 305/918) → İshak b. İbrahim el-Hanzalî (öl. 238/853) → Yahyâ b. Yahyâ (öl. 226/841) → Yûsuf b. el-Mâcişûn (öl. 185/801) → Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf (öl. 127/745) → Babası [İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf (öl. 95/714)] → Abdurrahman b. Avf (öl. 32/653) → Hz. Peygamber

Abdullah b. Muhammed el-Ezdî (öl. 305/918)

Tam adı Ebû Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Şîrûye en-Nîsâbûrî'dir. Hafs b. Abdullah es-Sülemî, Abdân b. Osman, İshak b. Râhûye, Hennâd b. Serî, Abdullah b. Muâviye el-Cumahî, Amr b. Zûrare, Ebû Kureyb, Ahmed b. Menî' gibi dönemin diğer alimlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden Abdullah b. Sa'd, Ebû Ömer el-Müstemlî, İbrahim b. Ali ez-Zühî ve Hüseyin b. Ali el-Hâfız hadis rivâyet etmiştir.¹⁵⁰ Hadis münekkitleri, sika olduğunu belirtmiştir.¹⁵¹

İshak b. İbrahim el-Hanzalî (öl. 238/853)

Tam adı Ebû Ya'kub İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî'dir. Abdullah b. el-Mübârek, Abdurrezzâk es-San'ânî, Süfyân b. Uyeyne,

¹⁴⁵ Makdisî, *el-Kemâl*, 9/374-375.

¹⁴⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 32/35-36.; Zehebî, *Tezhîbü't-Tehzîb*, 10/51.

¹⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 32/481.; İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 9/234.

¹⁴⁸ İclî, *es-Sikât*, 225/680.; İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, 271/2842.

¹⁴⁹ İclî, *es-Sikât*, 1/202.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 2/135.; Zehebî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/252.

¹⁵⁰ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez-Zehebî, *Târîhü'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhir ve'l-a'lâm*, thk. Ömer Abdüsselam Tedmurî (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, 1413-1993), 20/120.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 14/166.

¹⁵¹ İbn Abdülhâdî, Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Abdülhâdî, *Tabakâtü Ulemâi'l-Hadîs*, thk. Ekrem el-Bûşî vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996), 2/427.

İsmâil b. Uleyye, Bişr b. el-Mufaddal, Hafs b. Gıyâs, Vekî' b. Cerrâh ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân gibi muteber muhaddislerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Ma'în, İbn Huzeyme, İbn Hibbân, Ebû Dâvûd, Muhammed b. Yahyâ ez-Zehlî ve Muhammed b. İshak es-Sirâc hadis öğrenmiştir.¹⁵² Hadis münekkitleri, onun sika bir muhaddis olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁵³

Sened zincirinde yer alan Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî,¹⁵⁴ Yûsuf b. el-Mâcişûn,¹⁵⁵ Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf¹⁵⁶ ve İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf¹⁵⁷ hakkında bilgilere önceki senedlerde yer verilmiştir. Râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

4.1.3.1. Rivâyetin İsnâdlarının Değerlendirilmesi

Bu rivâyet, tezin kapsamına giren hadis kaynaklarında dört farklı tarîkle nakledilmiştir. Rivâyetlerin isnâd zincirleri incelendiğinde, Yûsuf b. el-Mâcişûn, Sâlih b. İbrâhim b. Abdurrahmân b. Avf, İbrâhîm b. Abdurrahmân b. Avf ve Abdurrahman b. Avf'ın tüm tarîklerde ortak râviler olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, farklı tarîklerde Müsedded, Yahyâ b. Yahyâ et-Temîmî, İshâk b. İbrâhim el-Hanzalî ve Abdullah b. Muhammed el-Ezdî gibi meşhur râvilerin isimleri yer almaktadır. Bu râviler, hadis ilminin otoriteleri tarafından güvenilirlik açısından ta'dil edilmiş olup, cerh edilmelerini gerektirecek herhangi bir kusurlarının bulunduğu dair bir tespit yapılamamıştır. Hadis rivâyetinde dirayet ve zabt yönünden güçlü oldukları belirtilmekte, rivâyet ettikleri hadisleri titizlikle naklettikleri vurgulanmaktadır.

Günümüz hadis muhakkiklerinden Şu'ayb el-Arna'ût, ilgili rivâyetleri sened ve metin yönünden ayrıntılı biçimde tahkik etmiş; isnadların muttasıl ve sıhhat açısından güvenilir olduğunu tespit etmiş, senedde yer alan râvîlerin sika kabul edildiğini ifade etmiştir.¹⁵⁸ Bu değerlendirme, rivâyetlerin birden çok tarik üzerinden gelmesi ve bu

¹⁵² Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 3/373-375.

¹⁵³ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 1/218.

¹⁵⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 32/35-36.; Zehebî, *Tezhîbü't -Tehzîb*, 10/51.

¹⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 32/481.; İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dil*, 9/234.

¹⁵⁶ İclî, *es-Sikât*, 225/680.; İbn Hacer, *Takrîbu't-Tehzîb*, 271/2842.

¹⁵⁷ İclî, *es-Sikât*, 225/680.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 2/135.; Zehebî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 1/252.

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 3/207, 1. Dipnot.; Muhammed İbn Hibban, *Sahihü İbn Hibbân bi tertibi İbn Bilbân*, Thk. Şuayb el-Arnaut, (Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1414/1993), 11/171-172, (No: 4840), 1. Dipnot.

tariklerde yer alan râvîlerin güvenilirlik derecelerinin yüksek oluşu dikkate alındığında, isabetlidir.

Aynı rivâyetin Buhârî ve Müslim gibi yüksek sıhhat kriterleriyle bilinen kaynaklarda yer alması ve bu râvîlerde cerhe konu olabilecek bir kusura rastlanmaması, rivâyetin sıhhat derecesini pekiştirmektedir.

Bu çerçevede, rivâyetin farklı tarîklerle ve müteaddid isnadlarla nakledilmiş olması, râvîlerinin güvenilir oluşu ve sahih hadis kaynaklarında yer alması gibi unsurlar dikkate alındığında, söz konusu hadis, isnad açısından sahihtir.

4.1.4. Rivâyetin Metin Tenkidi

Hadisin metni, genel olarak Ebû Cehil'in öldürülmesi üzerine Hz. Peygamber'in ganimetin taksimiyle ilgili verdiği hükmü konu edinmektedir. Resûlullah'ın "İkiniz de öldürdünüz." (كِلَاكُمَا قَتَلَهُ) hükmü ve ganimetin Mu'âz b. 'Amr b. Cemûh'a verilmesi, hadisin tüm tarîklerinde sabittir. Bununla birlikte, lafız ve içerik açısından bazı benzerlikler ve farklılıkların olduğu tespit edilmiştir.

Rivâyetlerin Müşterek Unsurları:

Dört ayrı tarîk üzerinden gelen rivâyetler arasında muhteva açısından önemli müşterek noktalar bulunmaktadır. Öncelikle, Bedir Günü'nde Abdurrahman b. Avf'ın savaş meydanında bulunduğu, sağında ve solunda Ensar'dan iki genç delikanlının bulunduğu bilgisi, tüm rivâyetlerde sabittir. Bu gençlerden biri, Abdurrahman b. Avf'a yönelerek "Ebû Cehil'i tanıyor musun?" (هَلْ تَعْرِفُ أَبَا جَهْلٍ؟) sorusunu sormuş ve bu soru, lafzen tüm rivâyetlerde aynen muhafaza edilmiştir. Gençler, Ebû Cehil'in Resûlullah'a hakaret ettiğini duyduklarını ve onu öldürmek için and içtiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda, "Hayatım elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben Allah'a söz verdim. Eğer onu görürsem ya onu öldüreceğim yahut da onun önünde öleceğim!" şeklindeki yemin ifadesi tüm rivâyetlerde yer almakta; bu kararlılık karşısında Abdurrahman b. Avf'ın şaşkınlık duyduğu (فَتَعَجَّبْتُ لِذَلِكَ) ise rivâyetlerin tamamında ortak bir şekilde aktarılmaktadır. Devam eden olay akışında, Ebû Cehil savaş meydanında tespit edilmiş ve gençler ona saldırarak onu öldürmüştür. "Onu hemen yakaladılar ve kılıçlarıyla vurarak öldürdüler." (فَابْتَدَرَاهُ، فَصَرَبَاهُ بِسَيْفَيْهِمَا فَقَتَلَاهُ) şeklindeki tasvir, rivâyetler arasında mahiyet açısından uyumlu olmakla birlikte, lafız açısından küçük farklılıklar

içermektedir. Daha sonra gençler, Resûlullah'ın yanına giderek durumu haber vermiştir. Hz. Peygamber, “Hanginiz öldürdü?” (أَيُّكُمَا قَتَلَهُ؟) sorusunu yöneltmiş ve bu ifade, rivâyetlerin tamamında birebir aynen korunmuştur. Her iki genç de öldürmeyi kendisine nispet etmiş, bunun üzerine Resûlullah “İkiniz de öldürdünüz.” (كِلَاكُمَا قَتَلَهُ) hükmünü vermiştir. Hadisin tüm varyantlarında, Hz. Peygamber'in bu değerlendirmesi aynen yer almakta olup, rivâyetlerdeki bütünlük açısından önem arz etmektedir.

Rivâyetler Arasındaki Farklılıklar:

Hadisin farklı tarîkleri arasında metin açısından küçük ancak semantik açıdan dikkate değer bazı nüanslar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, gençlerin yaşlarına dair farklı tasvirlerin bulunmasıdır. Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Müslîm rivâyetlerinde (حَدِيثُهُمَا) ifadesiyle gençlerin yaşlarına vurgu yapılırken ayrıca “Yaşları küçük olduğu için, daha güçlü birilerinin arasında olmayı arzu ettim.” şeklinde bir ek bilgi yer almaktadır. Ancak İbn Hibban'da bu ifade yer almamaktadır.

Hadis rivâyetleri arasında anlam bütünlüğünü bozacak herhangi bir farklılık bulunmamakta, sadece lafız düzeyinde bazı küçük değişiklikler göze çarpmaktadır. Bu farklılıklar, rivâyet geleneğinin tabîi bir sonucu olup, râvilerin ifadelerinde görülen tasarruflarla açıklanabilir. Hadisin temel mesajı, bütün varyantlarında muhafaza edilmiş ve ana konuya dair herhangi bir ihtilaf ortaya çıkmamıştır. Bu durum, hadisin sıhhatini desteklemekte ve rivâyetlerin güvenilirliğini teyit etmektedir.

Hadis rivâyetlerinde geçen seleb (سلب) kavramı, savaşta öldürülen düşman askerinin üzerinde veya yanında bulunan elbise, silah ve diğer şahsî eşyaları ifade eden bir fıkıh terimidir.¹⁵⁹ İslam savaş hukukunda seleb, tenfilin özel bir türü olarak değerlendirilmekte ve mülkiyetinin kime ait olacağı hususunda fakihler arasında farklı görüşler ortaya çıkmaktadır. Seleb hakkında daha önce geniş bilgi verilmiştir. Hz. Peygamber, Bedir Savaşı'nda Ebû Cehil'in öldürülmesi hadisesinde, selebin kime verileceğine bizzat kendisi karar vermiş ve onu Mu'âz b. Amr b. el-Cemûh'a vermiştir. Bu olay, savaşta düşmanı öldüren kişinin doğrudan seleb üzerinde hak sahibi olup olmadığı meselesini gündeme getirmiştir. Hadiste de görüldüğü gibi, Hz. Peygamber,

¹⁵⁹ Yaman, “Seleb”, DİA, 36/398-399.

öldürmenin tek başına mülkiyet hakkı kazandırmadığını, aksine selebin tasarruf yetkisinin devlet otoritesine ait olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, seleb kavramının hükmü ve taksimine dair ulema farklı içtihatlar ortaya koymuş; özellikle komutanın veya devlet başkanının yetkisi, öldüren kişinin hakkı ve ganimetin genel paylaşımı gibi konular üzerinde durmuşlardır.

Bu bağlamda İbnü'l Münzir en-Nisâbü'rî (öl. 318/930); bazı âlimlerin, öldürülen düşmana ait selebin, onu öldüren kişinin mülkiyetine geçebilmesi için öldürme fiilinin tek bir savaşçı tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini ifade ettiklerini aktarmaktadır. Ancak, öldürme eylemine birden fazla kişi iştirak ettiğinde, selebin kime tahsis edileceği hususunda nihai kararın komutanın tasarrufuna bırakıldığını belirtmektedir. Bu bağlamda, komutan, savaşın genel stratejisini göz önünde bulundurarak selebi uygun gördüğü kişiye verme yetkisine sahiptir.¹⁶⁰

Tahâvî'ye göre; öldürülen düşmanın eşyaları üzerinde öldüren kişinin doğrudan tasarruf hakkına sahip olduğu görüşü mutlak anlamda geçerli olsaydı, savaş meydanında düşmanı birlikte öldüren her iki savaşçının da seleb üzerinde eşit hakka sahip olması gerekirdi. Ancak Resûlullah, selebi yalnızca bir kişiye vermiştir. Bu durum, öldürme fiilinin tek başına mülkiyet hakkı kazandırmadığını, aksine seleb üzerindeki tasarruf yetkisinin komutanın otoritesine ait olduğunu göstermektedir. Tahâvî ayrıca, eğer savaş öncesinde “Kim bir düşmanı öldürürse, onun selebi ona aittir!” şeklinde bir hüküm konulmuş olsaydı, aynı düşmanı birlikte öldüren iki kişinin seleb üzerinde eşit hakka sahip olması gerektiğini belirtmektedir. Böyle bir durumda, komutanın selebi yalnızca bir kişiye tahsis etmesi değil, onu iki kişi arasında adil bir şekilde paylaşması icap ederdi. Ancak, Hz. Peygamber'in Ebû Cehil'in selebini yalnızca bir sahâbiye vermesi, savaş meydanında seleb üzerindeki yetkinin öldürenlerden ziyade, devlet başkanı ve komutan sıfatıyla kendisinde olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁶¹

İbn Hacer el-Askalânî ise cumhûra göre, selebin öldüren kişiye ait olduğunu ancak bunun, düşmana asıl öldürücü darbeyi indiren kişi tarafından hak edildiğini

¹⁶⁰ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nisâbü'rî, *el-Evsat fi's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf*, thk. Ebû Hammâd Sagîr Ahmed b. Muhammed Hanif (Riyâd: Daru't-Taybe, 1985), 11/124.

¹⁶¹ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Misrî et-Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, thk. Şuayb el-Arnâvut (Müessesetü'r-Risâle, 1415-1494), 12/276.

aktarmaktadır. O, iki kişi öldürme fiiline iştirak etmişse, selebin en büyük katkısı sağlayan kişiye verilmesi gerektiği görüşü benimsenmektedir. Nitekim, Hz. Peygamber, Ebû Cehil'in öldürülmesi hadisesinde, kılıçları inceleyerek hangi darbelerin daha etkili ve öldürücü olduğunu tespit etmiş, buna binaen selebin kime ait olacağına karar vermiştir. Bu uygulama, selebin tahsisinde yalnızca öldürme fiiline iştirak etmenin yeterli olmadığını, öldürücü darbenin sahibi olmanın belirleyici bir kriter olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁶²

Sonuç olarak, selebin mülkiyeti konusunda fakihler arasında farklı içtihatlar bulunmakla birlikte, Hz. Peygamber'in uygulamaları, bu tasarrufun mutlak anlamda öldüren kişiye ait olmadığını göstermektedir. Rivâyetlerden hareketle, selebin tahsisinin bireysel bir hak değil, devlet başkanının yetki alanına giren bir mesele olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.4.1. Rivâyetin Kur'ân'a Arzı

Hadislerin Kur'ân'a arzı, rivâyet edilen hadislerin Kur'ân'ın temel ilkeleriyle ne derece örtüştüğünü tespit etmek amacıyla kullanılan önemli bir yöntemdir. Bu bağlamda, Bedir Savaşı'nda Ebû Cehil'in öldürülmesi ve selebin taksimi konusundaki hadisin Kur'ân ile uyumluluğunun incelenmesi gerekmektedir. Söz konusu hadis, Hz. Peygamber'in savaş esnasında selebin kime verileceğine dair hüküm tesis ettiğini ve öldürme fiiline iştirak edenler arasında nasıl bir tasarrufta bulunduğunu aktarmaktadır. Bu başlık altında, ilgili rivâyetin Kur'ânî ilkelerle uyuşup uyuşmadığını belirlemek amacıyla hadis ve Kur'ân bütünlüğü çerçevesinde bir değerlendirme yapılacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, savaş esnasında düşmanla mücadele etmeyi ve gerektiğinde öldürmeyi meşru kılan hükümler yer almaktadır. Ebû Cehil'in öldürülmesi hadisi, savaş şartlarında meydana gelen bir olayı aktardığından, ilgili âyetler çerçevesinde değerlendirildiğinde İslam savaş hukuku ile uyumlu bir tasarruf olarak kabul edilmektedir.

¹⁶² Ahmed b. Alî b. Hacer el-Askalânî , *Fethu'l-bârî bi-şerhi'l Buhârî*, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâki vd. (Mısır: Mektebetü'l Selefîyye, 1380), 6/248.

Kur’ân’da savaş esnasında düşmanla nasıl mücadele edilmesi gerektiğini belirten bazı âyetler şu şekildedir:

وَأَقْتُلُوهُمْ حَيْثُ تَقْتُلُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوهُمْ...

“Onları bulduğunuz yerde öldürün. Sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın.”¹⁶³

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ...

“Savaşta inkar edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun...”¹⁶⁴

Bu âyetler, savaş esnasında düşmanla mücadele etmenin meşru olduğunu ve savaş hukukuna uygun şekilde icra edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Hadis, Bedir Savaşı’nda müşrik ordusunun komutanlarından biri olan Ebû Cehil’in, Müslümanlara karşı savaşan bir lider olması sebebiyle öldürülmesini anlatmaktadır. Dolayısıyla, hadisin Kur’ân’a arzı açısından değerlendirildiğinde yukarıdaki âyetlerle herhangi bir çelişki içermediği görülmektedir.

Hadiste yer alan bir diğer konu ise ganimet ve selebin paylaşımıdır. Seleb ile ilgili Kur’ân’da doğrudan hüküm içeren özel bir âyet bulunmamakla birlikte, ganimetlerin taksimi, devlet başkanının yetkisi ve savaşçının ödüllendirilmesi gibi konularla bağlantılı genel ilkeleri içeren âyetler vardır. Kur’ân’da savaş sonrası ganimetlerin dağıtımında devlet başkanının yetkili olduğu şu âyetle vurgulanmaktadır:

مَا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

“Allah’ın, fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberine verdikleri; Allah, Peygamber, yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir; ta ki içindeki zenginler arasında elden ele dolaşan bir devlet olmasın. Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden menederse ondan geri durun; Allah’tan sakının, doğrusu Allah’ın cezalandırması çetindir.”¹⁶⁵

¹⁶³ el-Bakara 2/191.

¹⁶⁴ el-Muhammed 47/4.

¹⁶⁵ el-Haşr 59/7.

Bu âyet, ganimetlerin taksiminde devlet başkanının yetkisini ortaya koymaktadır. Hz. Peygamber'in Ebû Cehil'in selebini belirli bir kişiye vermesi, bu yetkinin bir tezahürü olarak değerlendirilmektedir.

Kur'an, savaşta müminlerin cesaretlendirilmesi ve ödüllendirilmesi gerektiğini vurgulayan şu âyetleri içermektedir:

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللَّهُ رِزْقًا حَسَنًا وَإِنَّ اللَّهَ لَهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ

“Kim Allah yolunda hicret eder, sonra öldürülür veya ölürse, Allah ona güzel bir rızık verecektir.”¹⁶⁶

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

“Allah yolunda öldürülenleri sakın ölümler sanmayın. Bilakis onlar, Rableri katında diridirler ve rızıklanmaktadır.”¹⁶⁷

Bu âyetler, doğrudan seleb konusuna temas etmemekle birlikte, savaşçının ödüllendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Hadiste, Hz. Peygamber'in savaşta üstün başarı gösteren kişiye selebi vermesi, bu ilke ile uyumludur.

Hadisin Kur'an'a arzı çerçevesinde yapılan değerlendirme sonucunda, Ebû Cehil'in öldürülmesi, savaş hukukunun bir gereği olarak gerçekleşmiştir ve bu katlin Kur'anî ilkelerle uyumlu olduğu görülmektedir. Kur'an'da seleb konusunda doğrudan bir hüküm bulunmamakla birlikte, ganimetin devlet yetkisiyle taksim edilmesi gerektiği açıkça belirtilmiştir. Hz. Peygamber'in selebi belirli bir sahâbiye vermesi, İslam hukukunda ganimet paylaşımının devlet başkanının yetki alanına girdiğini gösteren Kur'anî ilkelerle örtüşmektedir. Ayrıca, savaşta gösterilen kahramanlığın ödüllendirilmesi anlayışıyla da paralellik arz etmektedir.

Bu çerçevede gerek savaşın meşruiyeti gerekse ganimetin taksimiyle ilgili Kur'anî hükümler dikkate alındığında, söz konusu hadisin hem içerik itibarıyla Kur'an'ın temel ilkeleriyle çelişmediği hem de Hz. Peygamber'in selebi belirli bir sahâbiye vermesi, nübüvvet ve devlet başkanlığı sıfatlarıyla gerçekleştirdiği bir tasarruf olarak, Kur'an'da belirtilen ganimet taksimi ilkeleriyle uyum arz etmektedir.

¹⁶⁶ el-Hac, 22/58

¹⁶⁷ el- Âl-i İmrân, 3/169.

Bu bağlamda, ilgili rivâyetin Kur'ân'a arzı neticesinde metnin doğruluğu teyit edilmekte ve hadis ile Kur'ân arasında herhangi bir uyumsuzluğun bulunmadığı görülmektedir.

4.1.4.2. Rivâyetin Sünnete Arzı

Hadislerde metin tenkidinin parametrelerinden biri de hadislerin sünnete arzıdır. Bu ilke, bir hadisin sahih sünnet ile mutabık olup olmadığını tespit etmeyi ve rivâyetin metin açısından sünnet bütünlüğü içinde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, Ebû Cehil'in Bedir Savaşı'nda öldürülmesine ve selebinin öldüren kişiye verilmesine dair rivâyette iki sahâbînin cihad azmiyle şecaat ve fedakârlık sergileyerek müşrik lideri öldürmek üzere harekete geçtikleri zikredilmektedir. Bu fiil, Resûlullah'ın sahâbîleri cihada teşvik eden uygulamaları ile örtüşmekte ve sünnete muvafık bir örneklik teşkil etmektedir. Ayrıca rivâyet, “ganimetin öldüren kişiye verilmesi” ilkesini içermekte olup, bu uygulama bazı diğer hadislerde de görülen bir sünnet pratiğine dayanmaktadır. Bununla birlikte, ganimetin iki sahâbînin müşterek fiili neticesinde elde edilmesi sebebiyle, Resûlullah meseleyi değerlendirerek selebin bir sahâbîye verilmesine hükmetmiş ve böylece savaş yönetimi konusundaki tasarruf yetkisini icra etmiştir.

Konuyla irtibatlı bir diğer rivâyet, Seleme b. Ekva'nın müşrik bir casusu öldürmesi hadisesidir. Rivâyete göre, Resûlullah, Müslümanlar arasında casusluk yapan bir müşriğin öldürülmesini emretmiş ve Seleme b. Ekva' müşriği öldürdükten sonra, onun üzerindeki silah ve elbiseleri seleb olarak almıştır.¹⁶⁸ Bu rivâyet, “Kim bir düşmanı öldürürse, onun selebi kendisine aittir”¹⁶⁹ hadisiyle de teyit edilmekte olup, düşmanı öldüren kimsenin onun şahsî eşyalarını ganimet olarak alabileceğine dair bir uygulamayı yansıtmaktadır.

Rivâyet sünnete arz edildiğinde, rivâyetin savaş esnasında düşmanı öldüren kişinin seleb üzerinde hak sahibi olabileceği ilkesiyle mutabık olduğu görülmektedir. Ancak, Bedir hadisesinde olduğu gibi öldürme fiiline birden fazla kişinin iştirak ettiği durumlarda, Resûlullah, savaşın şartlarını dikkate alıp ganimet taksimine dair tasarruf

¹⁶⁸ Buhârî, *Kitâbu'l Cihâd ve Siyer*, 170.

¹⁶⁹ Tirmizî, *Sünen*, 4/131, (No: 1562).

yetkisini kullanarak uygulamada bulunmuştur. Bu bağlamda, rivâyetler arasında herhangi bir tearuz bulunmamakta; aksine, farklı şartlara göre sünnetin nasıl tatbik edildiğini ortaya koymaktadır.

4.1.4.3. Rivâyetin Tarihi Verilere ve Akla Uygunluğu

Bedir Gazvesi, İslâm tarihinin dönüm noktalarından biri olup, Müslümanlar ile Mekkeli müşrikler arasındaki ilk büyük muharebe olarak kabul edilmektedir. Bu savaşta meydana gelen en dikkat çekici vakalardan biri, Kureys'in ileri gelenlerinden Ebû Cehil'in öldürülmesidir. Hadis ve siyer kaynaklarında geniş yer bulan bu olay, hem savaşın seyrine etkisi hem de İslâm savaş hukuku açısından dikkat çekici sonuçlar doğurmuştur.¹⁷⁰

Rivâyetlere göre, Ensar'dan genç sahâbîler Muâz b. Amr b. Cemûh ve Muâz b. Afrâ, Ebû Cehil'i savaş meydanında bularak ona saldırmış ve onu öldürmüşlerdir.¹⁷¹ Ebu Cehil'in Bedir savaşında öldürüldüğü ve onu öldüren gençlerin de kimliği tarihi verilerle sabittir.¹⁷²

Rivâyetlerde aktarılan bilgilere göre, Ebû Cehil'i öldüren Muâz b. Amr ve Muâz b. Afrâ'nın yaşlarının oldukça küçük olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, savaşlarda genç yaştaki bazı sahâbîlere Hz. Peygamber'in özel izin verdiği ve onların da aktif rol aldığı gerçeğiyle örtüşmektedir. Hz. Peygamber dönemindeki savaş ve gazvelerde 15 yaş ve üzeri bireylerin orduya katılmasına izin verildiği bilinmektedir. Bu bağlamda, söz konusu gençlerin savaş meydanında bulunması tarihî gerçeklikle uyumludur.¹⁷³

Ebu Cehil'in öldürülmesine dair Abdurrahman b. Avf'ın aktardığı rivâyet, tarihî veriler ve İslam savaş hukuku açısından değerlendirildiğinde, tutarlı ve güvenilir bir

¹⁷⁰ Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Târîhu'r-rusûl ve'l-mülûk*, thk. Muhammed Ebû'l Fazl İbrâhîm (Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1387-1967), 2/454-455.

¹⁷¹ Mehmet Efendioğlu, "Muâz b. Amr", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara TDV Yayınları, 2020), 30/336.

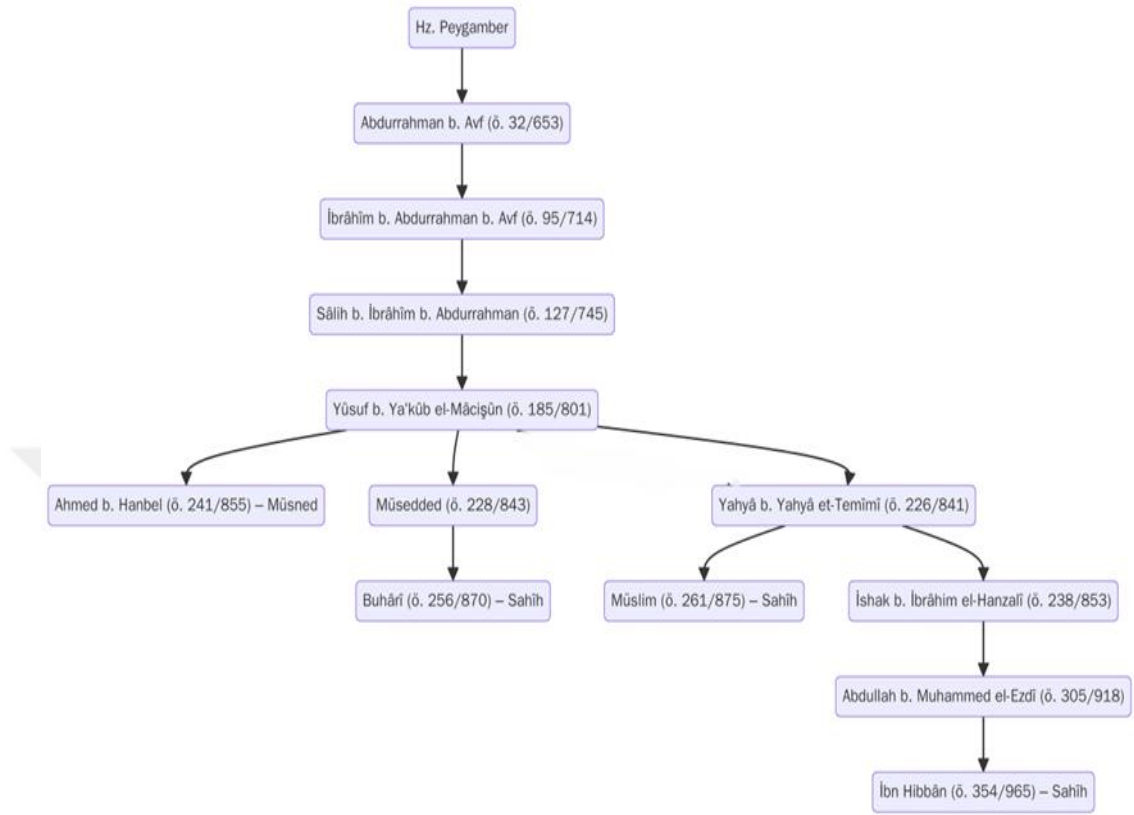
¹⁷² Muhammed b. Ömer b. el-Vâkîdî, *el-Meğâzî*, thk. Marsden Jones (Londra: Oxford Üniversitesi, 1966), 1/87.

¹⁷³ Muhammed Hamîdullah, "Uhud Gazvesi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 2012), 42/54-57.; Muhammed Hamîdullah, "Hendek Gazvesi", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 1998), 17/194-195.

anlatım içermektedir. Olayın geçtiği tarih, aktörlerin rolleri ve savaş şartları göz önünde bulundurulduğunda, rivâyetin akla uygun olduğu da görülmektedir.

4.1.5. Rivâyetin İsnad Şeması

Şekil 4.1. Abdurrahman b. Avf’den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması

4.2. Habîb b. Mesleme Rivâyetleri

4.2.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi

Habîb b. Mesleme’nin rivâyetleri içerisinde, Resûlullah’ın beşte birden sonra üçte birini nefel olarak verdiğine dair farklı tarîkler bulunmaktadır. Bu tarîkler, aynı temel olayı aktarmakla birlikte, metin ve ifade şekli açısından bazı farklılıklar göstermektedir. Rivâyetlerin bir kısmında Hz. Peygamber’in genel bir uygulamasına atıf yapılırken, diğerlerinde Habîb b. Mesleme’nin bizzat şahitliğine dayalı ifadeler yer almaktadır.

Bu başlık altında, “Resûlullah’ın ganimetten üçte bir oranında nefel verdiğine şahit oldum” ifadesini içeren şahitlik rivâyeti ile “Resûlullah, beşte birden sonra üçte bir oranında nefel verirdi.” şeklindeki genel uygulamayı ifade eden rivâyet ele alınarak, bu iki naklin benzerlikleri ve farklılıkları değerlendirilmiştir. Ayrıca bu

rivâyetlerin isnâdları ve hadis kaynaklarındaki yerleri de karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

Bu rivâyetler İbn Ebû Şeybe'nin (öl. 235/849) *Musannef*'i ¹⁷⁴, Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned*'i ¹⁷⁵, Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen*'i ¹⁷⁶, İbn Mâce'nin (öl. 273/887) *Sünen*'i ¹⁷⁷, Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen*'inde ¹⁷⁸ yer almaktadır.

4.2.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri

Habîb b. Mesleme tarikiyle nakledilen rivâyetler hadis kaynaklarında kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. İbn Ebû Şeybe'nin (öl. 235/849) *Musannef*'inde

وَكَيْعٌ ، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ

Vekî' (öl. 197/812) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Cârîye (öl. ?/?) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Habîb b. Mesleme şöyle dedi:

“Resûlullah, ganimetten humus alındıktan sonra üçte birini nefel olarak verdi.”¹⁷⁹

2. Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned*'inde

a)

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ - قَالَ عَبْدُ الرَّزَّاقِ: التَّمِيمِيُّ ، يَعْنِي: زَيْدُ بْنُ جَارِيَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ الْفَهْرِيِّ -: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ

¹⁷⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 21/8, (No.39639).

¹⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/7, (No: 17462).; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/8, (No: 17463).

¹⁷⁶ Dârimî. *Sünen*, 3/1613, (No: 2526).

¹⁷⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *Sünen İbn Mâce*, thk. Şuayb Arnaud-Muhammed Kamil Karabelli, (Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009), 4/114, (No: 2851).

¹⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 156.

¹⁷⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 21/8, (No.39639).

Vekî‘(öl. 197/812) ve Abdürrezzâk (öl. 211/826)→Süfyân (öl. 161/778)→ Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) →Mekhûl (öl. 112/731) →Zeyd b. Câriye (öl. ?/?→Habîb b. Mesleme el-Fîhrî (öl. 41/662) →Hz. Peygamber

Habîb b. Mesleme şöyle nakletti:

“Resûlullah, ganimetten humus alındıktan sonra üçte birini nefel olarak verdi.”¹⁸⁰

b)

حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ، قَالَ: شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الثَّلَاثَ

Abdurrahman (öl. 198/814) →Saîd b. Abdülazîz (öl. 167/783) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Câriye (öl. ?/?→ Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) →Hz. Peygamber

Habîb b. Mesleme şöyle dedi:

“Resûlullah’ın ganimetten üçte bir oranında nefel verdiğiine şahit oldum.”¹⁸¹

3. Dârimî’nin (öl. 255/869) *Sünen*’inde

أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ

Ebû Âsım (öl. 212/827) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Ziyâd (Zeyd) b. Câriye (öl. ?/? → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) →Hz. Peygamber

Habîb b. Mesleme şöyle nakletti:

“Resûlullah, ganimetten humus alındıktan sonra üçte birini nefel olarak verdi.”¹⁸²

¹⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 29/7, (No: 17462).

¹⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, 29/8, (No: 17463).

¹⁸² Dârimî. *Sünen*, 3/1613, (No: 2526).

4. İbn Mâce'nin (öl. 273/887) *Sünen*'inde

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَعَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ

Ebu Bekir b. Ebi Şeybe (öl. 235/849) ve Ali b. Muhammed (öl. 233/848) → Vekî' (öl. 197/812) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Cârîye (öl. ??) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Habîb b. Mesleme şöyle nakletti:

“Resûlullah, ganimetten humus alındıktan sonra üçte birini nefel olarak verdi.”¹⁸³

5. Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen*'inde

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرِ الشَّامِيِّ، عَنْ مَكْحُولٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ التَّمِيمِيِّ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ الْفُهْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْقِلُ الثَّلَاثَ بَعْدَ الْخُمْسِ

Muhammed b. Kesîr (öl. 223/838) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir eş-Şâmî (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Ziyâd (Zeyd) b. Cârîye et-Temîmî (öl. ??) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Habîb b. Mesleme el-Fihri şöyle nakletti:

“Resûlullah, humus alındıktan sonra ganimetin üçte birini nefel olarak verirdi.”¹⁸⁴

4.2.3. Sened Tenkidi

1. İbn Ebû Şeybe'nin (öl. 235/849) *Musannef* adlı eserinde

Vekî' (öl. 197/812) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Cârîye (öl. ??) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

¹⁸³ İbn Mâce, *Sünen*, 4/114, (No: 2851).

¹⁸⁴ Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 156.

Vekî' b. Cerrâh (öl. 197/812)

Tam adı Vekî b. Cerrâh b. Melîh b. Adîy'dir. Hadis öğrendiği önemli âlimler arasında İsmâil b. Ebî Hâlid, İkrime b. Ammâr, Hişâm b. Urve, A'meş, Evzâî, Mâlik b. Enes ve İbn Cüreyc bulunmaktadır. Ondan hadis rivâyet edenler arasında; Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ali b. el-Medînî, Abdurrahman b. Mehdî, Süfyân es-Sevrî ve İbn Ebî Şeybe gibi önemli muhaddisler yer almaktadır.¹⁸⁵ Hadis münekkitleri tarafından hüccet kabul edilmiş¹⁸⁶ ve sika bir râvi olarak değerlendirilmiştir.¹⁸⁷

Süfyân es-Sevrî (öl. 161/778)

Tam adı Ebû Abdillâh Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfi'dir. Ebû Sahr es-Sülemî, Amr b. Mürre, Seleme b. Küheyl'den hadis öğrenmiştir. Kendisinden İbn Cüreyc, Şu'be b. Haccâc, Evzâî, Hemmâd b. Seleme, Fudayl b. İyâz, Muâviye b. Sâlih ve daha pek çok muhaddis hadis rivâyet etmiştir.¹⁸⁸ Hadis münekkitleri tarafından sika olduğu belirtilmiş ayrıca itkân, hıfz, ma'rifet, zabt, verâ ve zühd gibi üstün vasıflarla nitelendirilmiştir.¹⁸⁹

Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751)

Tam adı Yezîd b. Yezîd b. Câbir el-Ezdî eş-Şâmî'dir. Mekhûl, Vehb b. Münebbih ve Zührî'den hadis öğrenmiştir. Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında; Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Muhammed b. İshâk ve Evzâî bulunmaktadır.¹⁹⁰ Hadisçiler onu sika bir muhaddis olarak tanıtmaktadır.¹⁹¹

¹⁸⁵ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 11/123-124.

¹⁸⁶ İbn Sa'd Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ (Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1990) 8/517.

¹⁸⁷ Ebû Ya'lâ Halîl b. Abdillâh b. Ahmed Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîs*, thk. Muhammed Saîd b. Ömer İdrîs (Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988), 1/392.; Ebû'l-Fidâ İsmâil b. 'Ömer b. Kesîr el-Kureşî ed-Dımaşkî, *et-Tekmil fî ma'rifeti's-sikât ve'd-du'afâ' ve'l-mecâhil*, thk. Şâdi b. Muhammed b. Sâlim Alû Nu'man (Yemen: Merkezü'n-Nu'miîn li'l-. Bühlîs ve'd-Dirasati'l-İslâmiyye ve Tahkiki't-Tûras ve't-Terceme, 1432/2011), 2/83.

¹⁸⁸ İbn Ebî Hâtîm, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 4/222.

¹⁸⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 11/168-169.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/375.

¹⁹⁰ Buhârî, *Tarihu'l-Kebîr*, 10/417.; Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, 9/296.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/108.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/383.

¹⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/323.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/108-109.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/384.

Mekhûl (öl. 112/731)

Tam adı Ebû Abdillâh Mekhûl b. Ebî Müslim eş-Şâmî ed-Dımaşkî'dir. Enes b. Mâlik, Ebû Ümâme el-Bâhilî, Vâsile b. Eska', Said b. Müseyyib, Ümmü'd-Derdâ es-Suğrâ, Cübeyr b. Nüfeyr, Abdullah b. Muhayriz, Urve b. Zübeyr, Ebû İdrîs el-Havlânî, Ebû Müslim el-Havlânî gibi pek çok muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden İbn Şihâb ez-Zühri, Abdurrahman b. Amr el-Evzâî, Muhammed b. İshâk, Abdullah b. Avn, Yahyâ b. Said el-Ensârî, Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Behîr b. Sa'd, Safvân b. Amr ve daha pek çok meşhur muhaddis hadis öğrenmiştir.¹⁹² Hadis münekkitleri tarafından sika kabul edilmekle birlikte, tedlis yaptığı ve kaderileri savunduğu için tenkit edilmiştir.¹⁹³

Zeyd b. Cârîye (öl. ???)

Tam adı Zeyd (Ziyâd) b. Cariye et-Temimi ed-Dımaşkî'dir. Habîb b. Mesleme el-Fihri'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden Mekhûl, Süleyman b. Mûsâ, Yûnus b. Meysere ve Atiyye b. Kays hadis öğrenmiştir.¹⁹⁴ Onun sahâbî olduğuna dair bazı rivâyetler bulunmaktadır. Mizzî, Zeyd b. Cârîye'nin sahâbî olabileceğini zikretmiştir.¹⁹⁵ Hadis münekkitleri sika olduğunu belirtmiştir.¹⁹⁶

Habîb b. Mesleme (öl. 42/662)

Tam adı Ebû Abdirrahman Habîb b. Mesleme b. Mâlik el-Fihri'dir. Babası Mesleme b. Mâlik, Ebû Zerr el-Gıfârî ve Saîd b. Zeyd'den hadis öğrenmiştir.¹⁹⁷ Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında; Ziyâd b. Cârîye et-Temîmî, Abdurrahman b. Ebî Ümeyye ve Mâlik b. Şurahbîl bulunmaktadır.¹⁹⁸ Sahâbî olduğu ve Peygamberimizden az sayıda rivâyette bulunduğu belirtilmiştir.¹⁹⁹

¹⁹² Makdisî, *el-Kemâl*, 9/15-16.

¹⁹³ Zehebî, *Mizânül-İtidâl*, 4/177-178.

¹⁹⁴ Makdisî, *el-Kemâl*, 5/49.

¹⁹⁵ Alâeddin Moğultay b. Kılıç el-Hanefî, *İkmâl Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-Ricâl*, thk. Muhammed Osman (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2011), 3/133.

¹⁹⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 3/356-357.

¹⁹⁷ Zehebî, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, 2/211.

¹⁹⁸ Makdisî, *el-Kemâl*, 1/222.

¹⁹⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3/188.

2. Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned* adlı eserinde

a)

Vekî (öl. 197/812) ve Abdurrezzâk (öl. 211/826) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Cârîye (öl. ?/?) → Habîb b. Mesleme el-Fihri (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (öl. 211/827)

Tam adı Abdurrezzâk b. Hemmâmb. Nafi' el-Himyari, Ebû Bekir es-San'ani'dir.²⁰⁰ Meşhur hocalarından bazıları: Ma'mer b. Râşid, Mâlik b. Enes, Süfyân es-Sevrî ve İbn Cüreyc'dir.²⁰¹ Kendisinden; Yahyâ b. Ma'în, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî gibi çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir.²⁰² Hadis cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından sika olarak kabul edilen Abdurrezzâk, rivâyetlerindeki sağlamlık ve titizlikle öne çıkmaktadır.²⁰³

Sened zincirinde yer alan Vekî,²⁰⁴ Süfyân es-Sevrî,²⁰⁵ Yezîd b. Yezîd b. Câbir,²⁰⁶ Mekhûl,²⁰⁷ ve Zeyd b. Cârîye²⁰⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

b)

Abdurrahman (öl. 198/814) → Saîd b. Abdülazîz (öl. 167/783) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Cârîye (öl. ?/?) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Abdurrahman (öl. 198/814)

Tam adı Ebû Saîd Abdurrahmân b. Mehdî b. Hassân el-Basrî el-Anberî'dir. Mâlik b. Enes, Süfyân es-Sevrî, İbn Uyeyne, Şu'be b. Haccâc, Abdülaziz el-Mâcişûn, Hammâd b. Seleme, Hammâd b. Zeyd gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir.

²⁰⁰ Ebû'l-Hüseyn Muhammed b. Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, thk. Muhammed Hâmid el-Fıkî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1371-1952), 1/209.

²⁰¹ Buhârî, *Târîhu'l-kebîr*, 7/156.; Zehebi, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/267.

²⁰² Buhârî, *Târîhu'l-kebîr*, 7/156.

²⁰³ Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/267.

²⁰⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/517.; Ebû Ya'lâ, el-İrşâd, 1/392.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/83.

²⁰⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 11/168-169.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/375.

²⁰⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/323.; Zehebî, *Siyeru'l-âlemi'n-nübelâ*, 6/108-109.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/384.

²⁰⁷ Zehebî, *Mizânül-İtidâl*, 4/177-178.

²⁰⁸ İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 3/356-357.

Kendisinden Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ali b. Medînî, İshâk b. Râhuye, İbn Ebî Şeybe kardeşler, Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, Ebû Sevr İbrahim b. Hâlid gibi pek çok muhaddis hadis rivâyet etmiştir.²⁰⁹ Hadis münekkitleri tarafından sika, sebt ve hüccet gibi hadis rivâyetinden güvenilirliği ifade eden sıfatlarla nitelendirilmiştir.²¹⁰

Saîd b. Abdülazîz (öl. 167/783)

Tam adı Saîd b. Abdülazîz b. Ebî Yahyâ et-Tenûhî olup Ebû Muhammed veya Ebû Abdülazîz ed-Dımaşkî olarakta bilinmektedir. İbn Şihab ez Zuhrî, Zeyd b. Eslem, Ebû'z Zübeyr el-Mekkî, Mekhûl, Âta el-Horasânî, Süleyman b. Mûsâ, Yahyâ b. Hâris ed-Dimârî, Abdülazîz b. Ömer b. Abdülazîz, Yezid b. Ebî Habîb ve daha pek çok meşhur muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden Süfyân es-Sevrî, Velîd b. Müslîm, Abdullah b. Yûsuf, Mervân b. Muhammed et-Tâtârî, Abdurrezzâk b. Hemmâm, Ebû Âsım en-Nebîl gibi önemli hadis âlimleri rivâyette bulunmuştur.²¹¹ Hadis münekkitleri tarafından sika ve saduk olarak nitelendirilmiştir.²¹²

Sened zincirinde yer alan Mekhûl²¹³ ve Zeyd b. Cârîye²¹⁴ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

3. Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen* adlı eserinde

Ebû Âsım (öl. 212/827) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Ziyâd (Zeyd) b. Cârîye (öl. ??) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Ebû Âsım en-Nebîl (öl. 212/827)

Tam adı Ebû Âsım ed-Dahhâk b. Mahled b. Müslîm en-Nebîl eş-Şeybânî el-Basrî'dir. Ca'fer b. Muhammed, İbn Cüreyc, Süfyân es-Sevrî ve Şu'be b. Haccâc, İbn

²⁰⁹ Makdisî, *el-Kemâl*, 7/24.

²¹⁰ Muhammed b Ali b Adem Musa İsyubi Vellevi, *Şerhu Süneni'n-Nesai, Zehiretü'l-ukba fi şerhi'l-Mücteba* (Mekke : Daru Âl-i Bürûm, 1416/1424), 4/508.

²¹¹ Makdisî, *el-Kemâl*, 5/163-164.

²¹² Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, thk. Zekerîyyâ Umeyrât, (Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1419-1998), 1/161.; Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Osman b. Kaymâz ez-Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl fi Nakdir-Ricâl*, thk. Ali Muhammed Begâvî (Beyrut: Dâru'l Mârifet lil-Tabâ'atu'l ven-Neşr, 1382-1963), 2/139.

²¹³ Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz ez-Zehebî, *Mizânül-İtidâl fi Nakdir-Ricâl*, thk. Ali Muhammed Begâvî (Beyrut: Dâru'l Mârifet lil- Tabâ'atu'l ven-Neşr, 1382-1963), 4/177-178.

²¹⁴ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/356-357.

Ebû Zi'b gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir.²¹⁵ Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında; Ahmed b. Hanbel, Buhârî, İbn Sa'd, Ali b. Medîni, İshak b. Râhûye, gibi meşhur âlimler yer almaktadır.²¹⁶ Hadis münekkitleri, râvinin hüccet ve sika olduğunu ifade etmişlerdir.²¹⁷

Sened zincirinde yer alan Süfyân es-Sevrî,²¹⁸ Yezîd b. Yezîd b. Câbir,²¹⁹ Mekhûl,²²⁰ ve Zeyd b. Cârîye²²¹ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

4. İbn Mâce'nin (öl. 273/887) *Sünen* adlı eserinde

Ebu Bekir b. Ebî Şeybe (öl. 235/849) ve Ali b. Muhammed (öl. 233/848) → Vekî' (öl. 197/812) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Zeyd b. Cârîye (öl. ??) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Ebu Bekir b. Ebî Şeybe (öl. 235/849)

Tam adı Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî'dir. Abdullah b. Mübârek, Halef b. Halîfe, Cerîr b. Abdülhamîd, Muhammed b. Fudayl, Vekî' b. Cerrâh, Süfyân b. Uyeyne ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân gibi önde gelen muhaddislerden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden; Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce, İbn Sa'd, Bakî b. Mahled, İbn Vaddâh, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Ya'lâ el-Mevsilî, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî gibi meşhur muhaddisler rivâyette bulunmuştur.²²² Hadis münekkitleri sika ve sebt olduğunu ifade etmişlerdir.²²³

²¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *et-Târihu'l-kebir*, thk. Muhammed b. Salih b. Muhammed ed-Debbâsî (Riyad: en-Nâşir el-Mütemeyyiz li't-Tibâ'a ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1440-2019), 4/336.

²¹⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 13/281-291.

²¹⁷ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-kübrâ*, 9/296.; İbn Ebî Hatim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 4/463.

²¹⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 11/168-169.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/375.

²¹⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/323.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/108-109.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/384.

²²⁰ Şemseddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymâz ez-Zehebî, *Mizânül-İtidâl fi Nakdir-Ricâl*, thk. Ali Muhammed Begavî (Beyrut: Dâru'l Mârifet lil-Tabâ'atu'l ven-Neşr, 1382-1963), 4/177-178.

²²¹ İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 3/356-357.

²²² Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 33/98.; Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 2/16-17.

²²³ Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 4/565.

Ali b. Muhammed (öl. 233/848)

Tam adı Ali b. Muhammed b. Ebî Şeddâd et-Tanâfisî'dir. Süfyân b. Uyeyne, Vekî b. Cerrâh, Yahyâ b. Âdem, Şuayb b. Harb, Abdullah b. İdris, Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Numeyr, Ebû Bekr b. Ayyâş gibi meşhur hadisçilerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden İbn Mâce, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtim Muhammed b. İdrîs, Muhammed b. Müslim b. Vâre, Ziyâd b. Eyyûb et-Tûsî, Ebû Ali el-Hasan b. Muhammed es-Sekafî gibi pek çok muhaddis rivâyette bulunmuştur.²²⁴ Râvi sika ve sâduktur.²²⁵

Sened zincirinde yer alan Vekî,²²⁶ Süfyân es-Sevrî,²²⁷ Yezîd b. Yezîd b. Câbir,²²⁸ Mekhûl,²²⁹ ve Zeyd b. Câriye²³⁰ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen* adlı eserinde

Muhammed b. Kesîr (öl. 223/838) → Süfyân (öl. 161/778) → Yezîd b. Yezîd b. Câbir eş-Şâmî (öl. 133/751) → Mekhûl (öl. 112/731) → Ziyâd (Zeyd) b. Câriye et-Temîmî (öl. ?/?) → Habîb b. Mesleme (öl. 41/662) → Hz. Peygamber

Muhammed b. Kesîr (öl. 223/838)

Tam adı Muhammed b. Kesîr el-Abdî, Ebû Abdullah el-Basrî'dir. İbrahim b. Nâfî, İsrail b. Yûnus, İsmâil b. Uleyye, Ca'fer b. Süleymân, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. Haccâc, Hemmâm b. Yahyâ gibi pek çok meşhur muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında; İmam Buhârî, Ebû Dâvûd, Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, Ali b. el-Medînî, Ebû Hâtim, Ebû Zür'a er-Râzî gibi çok sayıda muhaddis yer almaktadır.²³¹ Muhammed b. Kesîr sika ve saduktur.²³²

²²⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 21/120-123.

²²⁵ Zehebî, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, 7/40.; Moğultay, *İkmâlû Tehzîbü'l-Kemâl*, 5/396.; İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 7/379.

²²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 8/517.; Ebû Ya'lâ, *el-İrşâd*, 1/392.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/83.

²²⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 11/168-169.; Moğultay, *İkmâlû Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/375.

²²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/323.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/108-109.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/384.

²²⁹ Zehebî, *Mizânül-İtidâl*, 4/177-178.

²³⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 3/356-357.

²³¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 26/334-335.

²³² Zehebî, *Mizânül-İtidâl*, 4/18.; Zehebî, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 8/265.; Moğultay, *İkmâlû Tehzîbü'l-Kemâl*, 10/322.

Sened zincirinde yer alan Süfyân es-Sevrî,²³³ Yezîd b. Yezîd b. Câbir,²³⁴ Mekhûl,²³⁵ ve Zeyd b. Cârîye²³⁶ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

4.2.3.1. Rivâyetin İsnâdlarının Değerlendirilmesi

Habîb b. Mesleme tarîkiyle nakledilen, Resûlullah'ın humus alındıktan sonra ganeimetten üçte birini nefel olarak verdiğine dair rivâyetlerle Resûlullah'ın ganimetten üçte bir oranında tenfil verdiğine şahit olduğuna dair rivâyetler, hadis literatüründe toplam beş farklı vecihten nakledilmiştir. Her bir tarîk, ayrı ayrı analiz edildiğinde Zeyd b. Cârîye ve Mekhûl'un tüm tarîklerin ortak iki râvisi olduğu görülmektedir.

Rivâyetlerin tahrir edildiği kaynaklardaki isnâd zincirleri incelendiğinde, özellikle Vekî b. Cerrâh, Süfyân es-Sevrî, Mekhûl, Yezîd b. Yezîd b. Câbir ve Zeyd b. Cârîye gibi râvilerin senedlerde bulunduğu görülmektedir. Bu râviler, hadis ilminin önde gelen otoriteleri tarafından tezkiye edilmiş ve cerhi gerektiren herhangi bir ciddi kusurla tavsif edilmemişlerdir.

Çağdaş hadis muhakkiklerinden Elbânî ve Şu'ayb el-Arna'ût ilgili rivâyetleri ayrıntılı bir şekilde incelemiş; isnadının sahih ve muttasıl olduğunu belirtmiş, senedde yer alan râvilerin sika olduğunu teyit etmiştir.²³⁷ İbn Ebî Şeybe tarafından tahrir edilen rivâyet, eserin Sa'd eş-Şesrî tarafından tahkik edilen baskısından alınmıştır. İlgili rivâyetin sahih olduğu ifade edilmiştir.²³⁸ Bununla birlikte, senedde yer alan Mekhûl'un tedlis yapmış olabileceği yönündeki değerlendirmeler, söz konusu rivâyetin sıhhatine zarar verici bir nitelik taşımamaktadır. Zira klasik kaynaklarda Mekhûl'un bu hadisi Ziyâd (Zeyd) b. Cârîye'den doğrudan işittiğine dair açık beyanlara yer verilmiştir. Ayrıca Ziyâd'ın, hadisi sahâbî olan Habîb b. Mesleme'den rivâyet ettiğini bizzat ifade etmesi, rivâyet zincirinin güvenilirliğini

²³³ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 11/168-169.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 3/375.

²³⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/323.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/108-109.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/384.

²³⁵ Zehebî, *Mizânül-İtidâl*, 4/177-178.

²³⁶ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 3/356-357.

²³⁷ İbn Mâce, *Sünen*, 4/114 (No: 2851), 1. Dipnot.; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 29/7 (No: 17362), 2. Dipnot.; Dârimî, *Sünen*, 2/814 (No: 2613), 4. Dipnot.; Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/377 (No: 2748), 1. Dipnot.

²³⁸ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî, *Musannef*, thk. Sa'd b. Nasr b. Abdulazîz Ebû Habîb eş-Şesrî (Riyâd: Dâru'l Kunûz İşbiliyya, 1436-2015), 21/8, 7. Dipnot.

pekiştirmektedir.²³⁹ Bu gerekçelerle, senedde herhangi bir kopukluk bulunduğu yönündeki ihtimaller ortadan kalkmış dolayısıyla rivâyet genel kabul itibarıyla muttasıl ve sahih olarak değerlendirilmiştir

4.2.4. Rivâyetin Metin Tenkidi

Resûlullah'ın ganimetten humus ayrıldıktan sonra kalan kısmın üçte birini nefel olarak verdiğine dair Habîb b. Mesleme yoluyla nakledilen rivâyetler, çeşitli hadis kaynaklarında farklı tarîklerle yer almıştır. Bu rivâyetlerin tümü aynı temel olayı aktarmakta; ancak metin yapısı ve ifadelerin sunuluş biçimi açısından bazı farklılıklar göstermektedir.

Hadislerin ortak noktası, Hz. Peygamber'in ganimetin dağıtımında üçte bir oranında nefel uyguladığı bilgisidir. Bu durum genellikle şu lafızla ifade edilmiştir: “*Resûlullah, ganimetten üçte bir oranında nefel verirdi.*” Çoğu kaynakta bu bilgi, genel bir uygulama şeklinde aktarılmıştır. Buna karşılık, bazı rivâyetlerde olay doğrudan şahitlik ifadesiyle aktarılmıştır. Özellikle Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde²⁴⁰ yer alan ikinci varyantta (b rivâyeti), Habîb b. Mesleme'nin şu sözünü yer alır: “*Resûlullah'ın ganimetten üçte bir oranında nefel verdiğine şahit oldum.*” Bu ifade, olayın yalnızca haber verilmediğini, aynı zamanda sahâbînin bizzat gözlemine dayandığını ortaya koyar. Diğer kaynaklarda ise İbn Ebû Şeybe'nin *Musannef*'i²⁴¹, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*²⁴² (a rivâyeti), Dârimî'nin *Sünen*²⁴³, İbn Mâce'nin *Sünen*²⁴⁴ ve Ebû Dâvûd'un *Sünen*²⁴⁵'inde ise nefel uygulaması genel bir kural olarak aktarılmış, Habîb b. Mesleme'nin doğrudan şahitliği vurgulanmamıştır.

Bu çerçevede, rivâyetlerin tümü aynı tarihsel pratiği belgelemekte olup, aralarındaki fark daha çok naklin sunuluş tarzına ve lafızlardaki ayrıntı farklarına dayanmaktadır. Bu çeşitlilik, rivâyetlerin birbirini destekleyen çoklu tarîklerle aktarıldığını ve söz konusu uygulamanın sahih temellere dayandığını göstermektedir.

²³⁹ Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, 3/348.

²⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/8, (No: 17463).

²⁴¹ İbn Ebû Şeybe, *el-Musannef*, 21/8, (No:39639).

²⁴² Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 29/7, (No: 17462).

²⁴³ Dârimî. *Sünen*, 3/1613, (No: 2526).

²⁴⁴ İbn Mâce, *Sünen*, 4/114.

²⁴⁵ Ebû Dâvûd, “*Cihâd*”, 156.

Habîb b. Mesleme'nin rivâyet ettiği bu hadis, İslam hukukunda ganimetlerin paylaşımı ve savaşçıların cesaretlendirilmesi konularında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Rivâyet, savaş ganimetlerinin paylaşımı konusundaki fikhî görüşlere dayanak teşkil etmiş ve Hz. Peygamber'in bu tasarrufu, savaş ganimetlerinin dağıtımında maslahat esasını öne çıkaran bir örnek olarak değerlendirilmiştir. Bu hususta ulemanın görüşleri şu şekildedir:

İmam Şâfiî (öl. 204/820) bu meselenin imamın içtihadına ve duruma göre değişebileceğini ifade etmiştir.²⁴⁶ İshâk b. Râhûye (öl. 238/853) ve Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855); Habîb b. Mesleme el-Fihri'den nakledilen rivâyeti esas alarak tenfilin humus ayrıldıktan sonra kalan beşte dördün tamamından (humus dışındaki) kısımdan verilmesi gerektiği görüşünü benimsemişlerdir.²⁴⁷

Hattâbî'ye (öl. 388/998) göre Resûlullah ganimetten humusu ayırdıktan sonra kalan ganimetin üçte birini belirli şartlarda tenfil olarak dağıtmıştır. Hattâbî, kendi görüşüne dayanak olarak da nefeldeki sınırın üçte birle sabit olduğunu söyleyen Mekhûl (öl.112/731), nefelin üçte bir oranını aşmaması gerektiğini savunan Evzâî'nin (öl.157/774) görüşlerini referans almıştır.²⁴⁸

Sonuç olarak; Habîb b. Mesleme'nin rivâyeti, İslam hukukunda ganimetlerin paylaşımı ve savaşçıların teşvik edilmesi konularında önemli bir delil teşkil etmiş, fıkıh âlimlerinin konuya dair farklı yaklaşımlarını şekillendirmiştir.

4.2.4.1. Rivâyetin Kur'ân'a Arzı

Hiz. Peygamber'in ganimet paylaşımındaki tenfil uygulaması, İslam savaş hukukunda önemli bir yer tutmaktadır. “*Resûlullah, humus alındıktan sonra ganimetten üçte bir oranında tenfil verdi.*” rivâyeti, Enfâl Suresi 1. ayeti temelinde değerlendirildiğinde Kur'ân'a uygun bir uygulama olarak görülmektedir. Zira bu ayette ganimetlerin tasarruf yetkisi doğrudan Allah'a ve Resûl'e bırakılmaktadır:

²⁴⁶ Muhammed Emîn b. Abdullah b. Yûsuf b. Hasan Uremmî Alevî Eşyûbî el-Hereri, *el-Müretteb zevi'l-hicâ ve'l-hâce 'alâ Süneni İbn Mâce* thk. Haşim Muhammed Ali b. Hüseyin Mehdî (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2018), 16/418.

²⁴⁷ Begavî, *Şerhu's-Sünne*, 11/114.

²⁴⁸ Muhammed Emîn b. Abdullah b. Yûsuf b. Hasan Uremmî Alevî Eşyubî el-Hereri, *el-Müretteb zevi'l-hicâ ve'l-hâce 'alâ Süneni İbn Mâce*, thk Haşim Muhammed Ali b. Hüseyin Mehdî (Cidde: Dâru'l-Minhâc 2018), 16/418.

*“Sana ganimetlerin hükmünü sorarlar. De ki: Ganimetler Allah’a ve Resûl’e aittir...”*²⁴⁹ Bu ayet, Hz. Peygamber’in ganimetlerin dağıtımı hususundaki yetkisinin ilahî bir hükme dayandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Bu rivâyet, Enfâl Suresi’nin 41. Ayetiyle de doğrudan ilişkilidir: *“Bilin ki ganimet olarak ele geçirdiğiniz herhangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Peygamber’e, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir...”*²⁵⁰ Bu ayet, ganimetlerden humusun ayrılması gerektiğini açıkça belirterek, ganimetin beşte birinin Allah ve Resûlü’nün tasarrufuna bırakıldığını ifade etmektedir.²⁵¹ Humus alındıktan sonra ifadesi, Kur’an’daki hükme uygun bir uygulamaya işaret etmektedir. Rivâyet, humusun ayrılmasının ardından kalan ganimetin dağıtımına dair Resûlullah’ın tasarruf yetkisini ortaya koymaktadır. Bu durum, hem Kur’ân’daki ilkeye hem de Resûlullah’ın yetkisine dayanmaktadır.

Sonuç olarak rivâyette belirtilen uygulama, Hz. Peygamber’in, Kur’ân’ın kendisine verdiği bu yetkiyi, adalet ve maslahat esaslarına uygun şekilde kullanarak humus ayrıldıktan sonra kalan ganimetin üçte birini belirli şartlar çerçevesinde tenfîl ettiğini ifade eder. Bu nedenle rivâyet, Kur’ân’ın ortaya koyduğu ilkelere uygun bir pratiği göstermektedir.

4.2.4.2. Rivâyetin Sünnete Arzı

Resûlullah’ın ganimet paylaşımına yönelik uygulamaları, İslam savaş hukukunun temel ilkelerinin anlaşılmasında önemli bir referans kaynağıdır. Bu bağlamda, “Resûlullah, humus alındıktan sonra ganimetten üçte bir oranında tenfîl verdi” şeklindeki rivâyet, onun savaş şartları ve maslahatlar çerçevesinde esnek düzenlemeler yapma yetkisini kullandığını ortaya koyan bir örnek olarak değerlendirilebilir.

²⁴⁹ el-Enfâl 8/1.

²⁵⁰ el-Enfâl 8/41.

²⁵¹ Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, *Tefsîru l-İmâm Şafî*, thk. Ahmed b. Mustafa el-Ferrân (Suudi Arabistan: Dâru't-Tedmîriyye, 1427/2006), 2/867.

Söz konusu rivâyet, İmâm Buhârî²⁵², İmâm Müslîm²⁵³ ve Tirmizî’de²⁵⁴ yer alan benzer mahiyetteki diğer rivâyetlerle birlikte ele alındığında, Resûlullah’ın ganimet paylaşımında genel kurallara riayet ettiğini, ancak maslahat gerektirdiğinde bireysel ya da grup bazında düzenlemeler gerçekleştirdiğini göstermektedir. Bu durum, hadisin sünnete arzı bağlamında, rivâyetin diğer hadislerle olan bağlantılarının incelenmesiyle de teyit edilmektedir.

İmâm Buhârî’nin aktardığı bir rivâyette Abdullâh b. Ömer (r.a.) şu ifadeleri kullanmıştır: “Resûlullah, bazen gönderdiği askerî birliklere, Müslümanların genel yararına ayrılan beşte birlik paydan olmamak kaydıyla özel olarak fazladan nefel verirdi.”²⁵⁵ Müslim’in naklettiği rivâyette ise Abdullâh b. Ömer (r.a.) şöyle demektedir: “Resûlullah, bize humustan aldığımız payın dışında bir nefel verdi. Bana da bir şârif (yaşlı ve iri bir deve) payıma verildi.”²⁵⁶ Tirmizî’de nakledilen bir başka rivâyette Ubâde b. Sâmit (r.a.), “Nebi, müfrezeler elde ettikleri ganimetlerden beşte bir ayrıldıktan sonra, kalan ganimetin dörtte birini veya üçte birini müfreze askerlerine tahsis ederdi. Kalan kısım tüm orduya dağıtılırdı.”²⁵⁷ şeklinde bir rivâyet aktarmaktadır. Bu üç rivâyet birlikte değerlendirildiğinde, Resûlullah’ın ganimet paylaşımında genel prensipleri muhafaza ederken, savaş şartlarına ve maslahat gerekliliklerine uygun olarak bireysel ve grup bazında esnek düzenlemeler yaptığını göstermektedir. Tahsis edilen nefel hem bireysel fedakârlıkları hem de grup başarılarını teşvik etmeye yönelik bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda, “üçte bir oranında tenfil verilmesi” rivâyeti, benzer nitelikteki diğer uygulamaları yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, ilgili hadisin sünnete arzı bağlamında yapılan değerlendirme, rivâyetin diğer sahih hadislerle uyumlu olduğunu göstermektedir.

²⁵² Buhârî, “Humus”, 15.

²⁵³ Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 12.

²⁵⁴ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdulkaki ve İbrahim Advâ (Mısır: Matbaatu Mustafa elBabi el-Halebi, 1975), “Ebvâbu es-Siyer”, 12.

²⁵⁵ Buhârî, “Humus”, 15.

²⁵⁶ Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 12.

²⁵⁷ Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, *Sünenü’t-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdulkaki ve İbrahim Advâ (Mısır: Matbaatu Mustafa elBabi el-Halebi, 1975), “Ebvâbu es-Siyer”, 12.

4.2.4.3. Rivâyetin Tarihi Verilere ve Akla Uygunluğu

Habîb b. Mesleme tarafından nakledilen, “*Resûlullah, humus alındıktan sonra ganimetten üçte bir oranında tenfil verirdi*” rivâyeti, ganimetlerin dağıtım usulüne dair tarihî bir örnek sunmaktadır.

İslâm hukukunda ganimetlerin beşte biri Allah’a, Resûlü’ne, Resûlullah’ın yakın akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara tahsis edilirken (el-Enfâl, 8/41), kalan dörtte birlik kısım savaşçılar arasında paylaştırılmıştır. Bununla birlikte, ganimetten belirli bir kısmın teşvik amacıyla bazı gruplara veya şahıslara ayrılması hem hukukî hem de stratejik bir uygulama olarak bilinmektedir. Bu bağlamda, Hz. Peygamber’in savaşlarda teşvik amacıyla tenfil uyguladığına dair rivâyetler bulunmaktadır. Rivâyette geçen “üçte bir oranında” tenfil verilmesi, belirli bir uygulama standardını göstermekte, aynı zamanda savaş koşullarına göre değişiklik gösterebilecek bir uygulamanın varlığına işaret etmektedir.

Söz konusu hadisin tarihî verilere uygunluğu, İslâm’ın ilk dönemlerindeki ganimet dağıtım pratikleri ile doğrudan ilişkilidir. İslâm tarihinde Bedir²⁵⁸ ve Huneyn²⁵⁹ gibi savaşlarda belirli şahıslara veya gruplara teşvik amacıyla ganimetten fazladan pay ayrıldığına dair bilgiler mevcuttur.

Habîb b. Mesleme, Hz. Peygamber döneminde yaşamış ve onunla birlikte çeşitli savaşlara katılmış bir sahâbîdir.²⁶⁰ Rivâyet ettiği hadisin tarihî bağlamı, onun doğrudan savaş tecrübelerine dayandığını göstermektedir.

Savaş gibi olağanüstü durumlarda stratejik kararlar almak, liderlik vasfının önemli bir parçasıdır. Tenfil uygulaması, savaşçılar arasında ganimet dağıtımı yaparken aynı zamanda belirli stratejik hedeflere ulaşılmasını sağlamayı da amaçlamıştır. Bu bağlamda, hadiste geçen “üçte bir oranında” tenfil uygulaması, savaşın mahiyetine bağlı olarak belirlenen esnek bir oran olarak değerlendirilebilir. Resûlullah’ın liderlik anlayışı, şartlara uygun esneklik prensibini içerecek şekilde teşekkül etmiştir. Bu nedenle savaş sırasında gösterilen başarı veya üstlenilen kritik

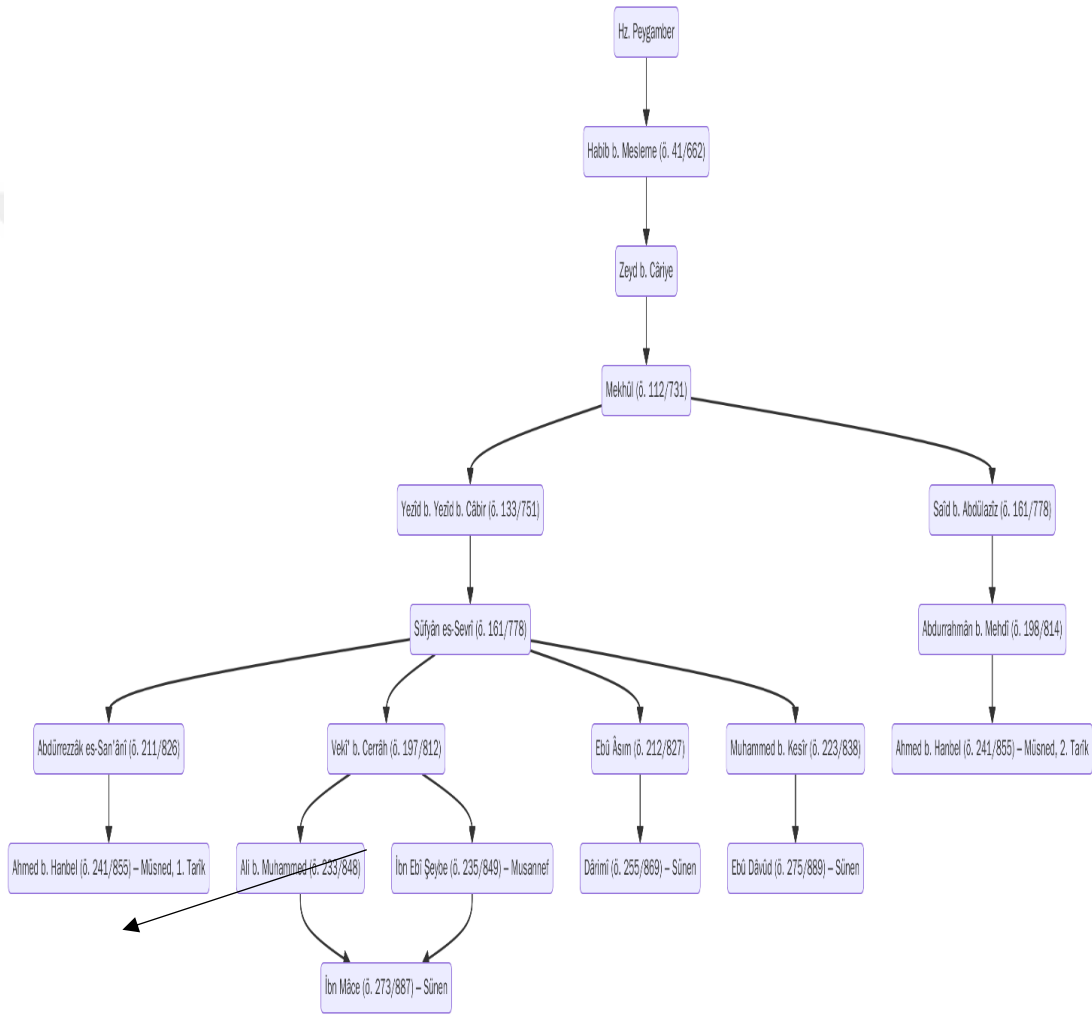
²⁵⁸ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 3/29, (No: 2737).

²⁵⁹ Buhârî, “Humus”, 18, (No: 2973).

²⁶⁰ Asri Çubukçu, “Habîb b. Mesleme”, *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 1996), 14/372-373.

görevler, tenfîl uygulamasında etkili bir ölçüt olarak görülmüş olabilir. Rivâyetin bu yönü, uygulamanın aklî ve rasyonel bir temele dayandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla hadisin tarihî verilerle uyumlu olduğu, İslâmın temel kaynaklarıyla çelişmediği ve aklî uygunluk açısından tutarlı bir uygulamaya işaret ettiği söylenebilir.

4.2.5. Rivâyetin İsnad Şeması

Şekil 4.2. Habîb b. Mesleme’den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması

4.3. Ebû Katâde el-Ensârî Rivâyetleri

4.3.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi

“Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.” şeklindeki rivâyet şu kaynaklarda yer almaktadır: İmam Mâlik’in (öl. 179/795)

Muvattâ'ı²⁶¹, Buhârî (öl. 256/870) ve Müslim'in (öl. 261/875) *Sahîh*'leri²⁶², Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) *Sünen*²⁶³ ve İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahîh*'idir.²⁶⁴

4.3.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri

Ebû Katâde el-Ensârî'den gelen rivâyetin tarîkleri şu şekildedir:

1. İmâm Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta*'ında

حَدَّثَنَا أَبُو مُصْعَبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ أَفْلَحَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ السُّلَمِيِّ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حُنَيْنٍ، قَالَ: فَلَمَّا التَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ، قَالَ: فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ، قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: فَاسْتَدْرَكَ لَهُ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ، فَضَرَبْتُهُ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ ضَرْبَةً، فَقَطَعَتِ الدَّرْعَ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَضَمَنِي ضَمَّةً، وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ، ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ، فَأَرْسَلَنِي فَلَحَقْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، فَقُلْتُ لَهُ: مَا بَالُ النَّاسِ؟ فَقَالَ: أَمَرَ اللَّهُ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ، فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ: فَقُمْتُ، فَقُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي؟ ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ، فَقُمْتُ، ثُمَّ قُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي؟ ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ الثَّالِثَةُ، فَقُمْتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا لَكَ يَا أَبَا قَتَادَةَ؟ قَالَ: فَقَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: صَدَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَسَلَبَ ذَلِكَ الْقَتِيلَ عِنْدِي، فَأَرْضِهِ مِنْهُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ: لَا هَا اللَّهُ إِذَا لَا يَغْمُذُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أَسَدِ اللَّهِ، يُقَاتِلُ، عَنْ اللَّهِ، وَعَنْ رَسُولِهِ، فَيُعْطِيكَ سَلْبَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صَدَقَ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ، قَالَ أَبُو قَتَادَةَ: فَأَعْطَانِيهِ، فَبِعْتُ الدَّرْعَ، فَأَتَبَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلَمَةَ، وَإِنَّهُ وَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأْتَلُّهُ فِي الْإِسْلَامِ

Ebû Mus'ab (öl. 242/857) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) → Ömer b. Kesîr b. Eflah (öl. 101/719) → Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfî' b. Abbas öl. 91/709) → Ebû Katâde el-Ensârî es-Sülemî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette Resûlullah şöyle buyurmuştur:

“Resûlullah ile birlikte Huneyn savaşındaydık. Düşmanla karşılaştığımızda Müslüman ordusunda bir dağılma olmuştu. Bu sırada müşriklerden birisinin bir Müslümanı yere serdiğini gördüm. Arkasından yaklaştım ve kılıcımı ensesinin köküne indirdim. Yaralı haliyle dönüp beni yakaladı ve öyle bir sıktı ki ölümün soğuk

²⁶¹ Mâlik b. Enes, *Muvattâ*, 1/369, (No: 940).

²⁶² Buhârî, “Humus”, 18, (No: 2973).; Müslim, “Cihad ve Siyer”, 13, (No: 1370).

²⁶³ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/350, (No:2717).

²⁶⁴ İbn Hibbân, *el-Müsnedü's-Sahîh*, 2/97, (No: 985).

nefesini yüzümde hissettim. Sonra öldü ve beni bıraktı. Ömer b. Hattâb'a ulaştım ve ona "Halkın durumu ne?" diye sordum. O da "Bu Allah'ın emri" dedi. Sonra insanlar geri döndü. Resûlullah "Bir kimse, öldürdüğü düşmanın ganimetini hak ettiğini kanıtlayabilirse, o ganimet ona aittir." dedi. Ben kalktım ve "Bana kim şahitlik edecek?" dedim, sonra oturdum. Resûlullah yine "Bir kimse, öldürdüğü düşmanın ganimetini hak ettiğini kanıtlayabilirse, o ganimet ona aittir." dedi. Ben tekrar kalktım ve "Bana kim şahitlik edecek?" dedim, sonra oturdum. Üçüncü kez yine aynı şeyi söyledi. Ben kalktım ve Resûlullah "Ne var Ebû Katâde?" diye sordu. Ben de olayı anlattım. Oradan bir adam "Doğru söylüyor ya Resûlullah, o ganimet bende" dedi ve Beni razı etsin (hakkını bana bıraksın)" dedi. Ebû Bekir es-Sıddîk, "Hayır, Allah'a yemin ederim ki, Allah ve Resûl için savaşan bir aslanın ganimetini almayacaksın" dedi. Resûlullah da "Doğru söylüyor, ona ver" buyurdu. Sonrasında ben o zırhı sattım ve Bedir oğullarından bir hurma bahçesi satın aldım. Bu, İslâm'da sahip olduğum ilk malımdır.²⁶⁵

2. Buhârî' nin (öl. 256/870) *el-Câmi'u-s-Sahîh* 'inde

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ ابْنِ أَفْلَحَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَامَ حَنِينَ، فَلَمَّا التَقَيْنَا، كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ، فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَاسْتَدْرَكَ حَتَّى أَتَيْتَهُ مِنْ وَرَائِهِ حَتَّى ضَرَبَتْهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ، فَأَقْبَلَ عَلَيَّ فَضَمَنِي ضِمَّةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ، ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي، فَلَحَقْتُ عَمْرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقُلْتُ: مَا بَالُ النَّاسِ؟ قَالَ: أَمَرَ اللَّهُ، ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا، وَجَلَسَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: (مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلْبُهُ). فَقُمْتُ فَقُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي، ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ: (مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ فَلَهُ سَلْبُهُ). فَقُمْتُ، فَقُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي، ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ الْثَالِثَةُ مِثْلَهُ، فَقُمْتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَا بَالُكَ يَا أَبَا قَتَادَةَ). فَاقْتَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ، فَقَالَ رَجُلٌ: صَدَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَسَلْبُهُ عِنْدِي فَأَرْضُهُ عَنِي، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: لَا هَا اللَّهُ، إِذَا لَا يَعْتَمِدُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أَسَدِ اللَّهِ، يُقَاتِلُ عَنِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يُعْطِيكَ سَلْبَهُ. فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (صَدَقَ). فَأَعْطَاهُ، فَبِعْتُ الدِّرْعَ، فَأَبْتَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلَمَةَ، فَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأَلَّلْتُهُ فِي الْإِسْلَامِ.

²⁶⁵ Mâlik b. Enes, *Muvattâ*, 1/369, (No: 940).

Abdullah b. Mesleme (öl. 221/836) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) → İbn Eflah (öl. 101/719) → Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709) → Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette Resûlullah şöyle buyurmuştur:

“Resûlullah ile birlikte Huneyn savaşındaydık. Düşmanla karşılaştığımızda Müslüman ordusunda bir dağılma olmuştu. Bu sırada müşriklerden birisinin bir Müslümanı yere serdiğini gördüm. Ben de hemen dönüp arkasından yaklaştım ve kılıcımı ensesinin köküne indirdim. Yaralı haliyle dönüp beni yakaladı ve öyle bir sıktı ki ölümün soğuk nefesini yüzümde hissettim. Neyse ki öldü de ellerinden kurtuldum. Sonra gidip Ömer İbnü'l-Hattab'ın yanına vardım. Kendisine: “İnsanlar ne durumda?” diye sordum. O da: “Allah'ın takdiri / emri neyse o ...” dedi. Bir süre sonra İslam ordusu toparlanıp geri döndü. Resûlullah da oturup şöyle buyurdu: “Kim bir düşman askerini öldürür ve onu öldürdüğüne dair elinde bir kanıt bulunursa öldürdüğü kişinin selebine sahip olur!” Ben de kalktım ve: “Kim benim için şahitlik eder?” deyip oturdum. Resul-i Ekrem bir kez daha: “Kim bir düşman askerini öldürür ve onu öldürdüğüne dair elinde bir kanıt bulunursa öldürdüğü kişinin selebine sahip olur!” buyurdu. Ben de tekrar kalktım ve: “Kim benim için şahitlik eder?” deyip oturdum. Nebi üçüncü defa aynı soruyu sordu ve ben de yine kalktım. Bunun üzerine Resûlullah: “Ey Ebû Katâde, haydi söyle bakalım neyin var senin?” buyurdu. Ben de ona yaşadığım bu olayı anlattım. Orada bulunanlardan birisi kalktı ve: “Doğru söyledi ey Allah'ın Resûlü. Öldürdüğü adamın selebi de benim elimde. Söyle de bunların bende kalmasına razı olsun!” dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir es-Sıddik (r.a.) şöyle dedi: Hayır Allah'a yemin ederim ki Allah'ın aslanlarından bir aslan Allah ve Resulü yolunda savaşacak ve bunun için kendisini tehlikeye atacak ve sana da kazandığı selebini verecek öyle mi? Resûlullah: Doğru söyledi. Adam da elinde tuttuğu selebi geri verdi. Bende Seleme oğullarından bir

getirirse, onun ganimeti kendisine aittir.” Bunun üzerine kalktım ve “Benim için kim şahitlik eder?” dedim, sonra oturdum. Resûlullah tekrar “Bir kimse, öldürdüğü düşman üzerinde hakkı olduğuna dair delil getirirse, onun ganimeti kendisine aittir.” buyurdu. Ben yine kalktım ve “Benim için kim şahitlik eder?” dedim, sonra oturdum. Üçüncü kez yine aynı şeyi söyledi. Ben kalktım. Resûlullah “Nedir durum, Ebû Katâde?” diye sordu. Olanları ona anlattım. Cemaatten bir adam, “Doğru söylüyor, ey Resûlullah! O kişinin ganimeti benim elimdedir. Beni razı etsin (hakkını bana bıraksın)” dedi. Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a.), “Hayır! Allah’a yemin ederim ki Allah ve Resûlü için savaşan bir aslanın ganimetini alıp sana veremez.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah, “Doğru söylüyor, onu ona ver.” buyurdu. Ganimeti bana verdi. Ben de o zırhı sattım ve Bedir oğullarından bir hurma bahçesi satın aldım. Bu, İslâm’da sahip olduğum ilk malımdır.²⁶⁷

4. Ebû Dâvûd’un (öl. 275/889) *Sünen*’inde

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَمْرِو بْنِ كَثِيرٍ بْنِ أَفْلَحَ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي عَامِ حَنِينٍ، فَلَمَّا التَقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ، قَالَ: فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: فَاسْتَدْرَكْتُ لَهُ حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ، فَضَرَبْتُهُ بِالسَّيْفِ عَلَى حَبْلٍ عَاتِقِهِ، فَأَقْبَلَ عَلَيَّ، فَضَمَمَنِي ضَمَمَةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ، ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ فَأَرْسَلَنِي، فَلَحَقْتُ عَمْرَ بْنَ الْخَطَّابِ فَقُلْتُ لَهُ: مَا بَالُ النَّاسِ؟ قَالَ: أَمَرَ اللَّهُ، ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ رَجَعُوا، وَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: "مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ" قَالَ: فَقُمْتُ، ثُمَّ قُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي؟ ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ: "مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ" قَالَ: فَقُمْتُ، ثُمَّ قُلْتُ: مَنْ يَشْهَدُ لِي؟ ثُمَّ جَلَسْتُ، ثُمَّ قَالَ ذَلِكَ الثَّالِثَةُ، فَقُمْتُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَا لَكَ يَا أَبَا قَتَادَةَ؟" فَاقْتَصَصْتُ عَلَيْهِ الْقِصَّةَ، فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ: صَدَقَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَسَلَبُ ذَلِكَ الْقَتِيلِ عِنْدِي، فَأَرْضِهِ مِنْهُ، فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ: لَا هَا اللَّهُ إِذَا، يَعْمِدُ إِلَى أَسَدٍ مِنْ أَسَدِ اللَّهِ، يَقَاتِلُ عَنِ اللَّهِ وَعَنْ رَسُولِهِ، فَيُعْطِيكَ سَلْبَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "صَدَقَ، فَأَعْطِهِ إِيَّاهُ". فَقَالَ أَبُو قَتَادَةَ: فَأَعْطَانِيهِ، فَبِعْتُ الدَّرْعَ، فَايْتَعْتُ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلَمَةَ، فَإِنَّهُ لِأَوَّلِ مَالٍ تَأْتَلُّهُ فِي الْإِسْلَامِ

Abdullah b. Mesleme el-Ka’nebî (öl. 221/836) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa’îd (öl. 143/760) → Ömer b. Kesîr b. Eflah (öl. 101/719) → Ebû

²⁶⁷ Müslim, “Cihad ve Siyer”, 13, (No: 1370).

Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)→ Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette Resûlullah şöyle buyurmuştur:

“Resûlullah ile birlikte Huneyn savaşındaydık. Düşmanla karşılaştığımızda Müslüman ordusunda bir dağılma olmuştu. O sırada müşriklerden bir adamın Müslümanlar'dan birini altına aldığını gördüm ve hemen arkasından dolanıp yanına vardım ve kılıçla boynuna vurdum. Bunun üzerine o, beni yakalayarak öyle bir sıktı ki onun bu sıkışından ölümün kokusunu duydum. Sonra aldığı yaradan ötürü ölünce beni bırakıverdi. Derken Ömer b. Hattab ile karşılaştım ve kendisine; bu insanlara ne oluyor da böyle bozguna uğruyorlar dedim. Allah'ın işidir, diye cevap verdi. Bir süre sonra İslam ordusu toparlanıp geri döndü. Resûlullah da oturup şöyle buyurdu ve “Her kim birini öldürür de onu öldürdüğüne dair bir delili olursa ölenin üzerindeki eşya ona aittir.” buyurdu. Bunun üzerine ayağa kalktım ve; Bana kim şahitlik edecek? dedim. Ve oturdum. Sonra, Resûlullah "Her kim birini öldürür de onu öldürdüğüne dair bir şahidi bulunursa ölenin üzerinde bulunan eşyası öldürene aittir.” diyerek bu sözünü ikinci defa tekrarladı. Bunun üzerine ben tekrar ayağa kalkıp; Bana kim şahidlik edecek dedim ve tekrar oturdum. Sonra Hz. Peygamber bu sözünü üçüncü defa tekrar söyledi. Ben de tekrar ayağa kalktım. Bunun üzerine Rasûlullah; “Ey Ebû Katâde sana ne oldu?” dedi ben de başımdan geçen olayı kendisine anlattım. Topluluktan bir adam; Ey Allah'ın Resûlü, Ebû Katâde doğru söyledi. Öldürdüğü adamın selebi benim elimde. Söyle de bunların bende kalmasına razı olsun!” dedi. Bunun üzerine Ebû Bekir es-Sıddık “Hayır! Allah'a yemin ederim ki Allah ve Resûlü için savaşan bir aslanın ganimetini alıp sana veremez.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah, “Doğru söylüyor, onu ona ver.” buyurdu. Ganimeti bana verdi. Ben de o zırhı sattım ve Bedir

oğullarından bir hurma bahçesi satın aldım. Bu, İslâm'da sahip olduğum ilk malımdır.”²⁶⁸

5. İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahih*'inde

أَخْبَرَنَا عُمَرُ بْنُ سَعِيدٍ بْنُ سِنَانٍ، بِمَنْبُحٍ، قَالَ: أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ مَالِكٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ كَثِيرٍ بْنِ أَفْلَحٍ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ، مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ ثُمَّ السُّلَمِيِّ، أَنَّهُ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَامَ حُنَيْنٍ، فَلَمَّا التَّقَيْنَا كَانَتْ لِلْمُسْلِمِينَ جَوْلَةٌ، قَالَ: فَرَأَيْتُ رَجُلًا مِنَ الْمُشْرِكِينَ قَدْ عَلَا رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، قَالَ: فَاسْتَدْبَرْتُ، حَتَّى أَتَيْتُهُ مِنْ وَرَائِهِ، فَضَرَبْتُهُ عَلَى حَبْلِ عَاتِقِهِ ضَرْبَةً، فَقَطَعْتُ مِنْهُ الذَّرْعَ، قَالَ: فَأَقْبَلَ عَلَيَّ، فَضَمَنِي ضَمَّةً وَجَدْتُ مِنْهَا رِيحَ الْمَوْتِ، ثُمَّ أَدْرَكَهُ الْمَوْتُ، فَأَرْسَلَنِي، فَأَحْفَتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، فَقُلْتُ: مَا بَالُ النَّاسِ؟ فَقَالَ: أَمْرُ اللَّهِ، قَالَ: ثُمَّ إِنَّ النَّاسَ قَدْ رَجَعُوا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ."

Ömer b. Saîd (öl. ?/?)-> Ahmed b. Ebî Bekr (öl. 242/857)-> Mâlik b. Enes (öl. 179/795) -> Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) -> Ömer b. Kesîr (öl. 101/719) -> Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)-> Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) -> Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette Resûlullah şöyle buyurmuştur:

“Resûlullah ile birlikte Huneyn savaşındaydık. Düşmanla karşılaştığımızda Müslüman ordusunda bir dağılma olmuştu. O sırada müşriklerden bir adamın Müslümanlar'dan birini altına aldığını gördüm ve hemen arkasından dolanıp yanına vardım ve kılıçla boynuna vurdum. Bunun üzerine o, beni yakalayarak öyle bir sıktı ki onun bu sıkışından ölümün kokusunu duydum. Sonra aldığı yaradan ötürü ölünce beni bırakıverdi. Derken Ömer b. Hattab ile karşılaştım ve kendisine; bu insanlara ne oluyor da böyle bozguna uğruyorlar dedim. Allah'ın işidir, diye cevap verdi. Bir süre sonra İslam ordusu toparlanıp geri döndü. Resûlullah da oturup şöyle buyurdu: “Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.”²⁶⁹

²⁶⁸ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/350, (No:2717).

²⁶⁹ İbn Hibbân, *el-Müsnedü's-Sahîh*, 2/97, (No: 985).

4.3.3. Sened Tenkîdi

1. İmâm Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta'* adlı eserinde

Ebû Mus'ab (öl. 242/857)→ Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760)→ Ömer b. Kesîr (öl. 101/719)→ Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709) → Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber

Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebû Bekir ez-Zührî el-Medenî (öl. 242/857)

Tam adı, Kasım b. Hâris b. Zürrare b. Mus'ab b. Abdurrahman b. Avf'dır. Mâlik b. Enes, Muhammed b. İbrahim b. Dinâr, İbrahim b. Sa'd el-Zührî, Hüseyin b. Zeyd b. Ali ve daha pek çok meşhur muhaddisten hadis öğrenmiştir.²⁷⁰ Kendisinden Buhârî, Müslîm, Ebû Dâvûd, Tirmîzî ve İbn Mâce gibi muteber muhaddisler hadis rivâyet etmiştir. O kaynaklarda saduk, Medine'nin fıkıh âlimi gibi vasıflarla tanıtılmıştır.²⁷¹

Mâlik b. Enes (öl. 179/795)

Tam adı Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebû Âmir el-Asbahî'dir. Zührî, Abdullah b. Dînâr, Nâfi' ve meşhur pek çok muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden ise Yahya b. Saîd el-Ensârî, Süfyân es-Sevrî, Şu'be, Yahya b. Saîd el-Kattân, Abdurrahman b. Mehdî, Süfyân b. Uyeyne, Vekî' b. Cerrâh ve Abdullah b. Mübârek gibi çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir. O Zührî'nin öğrencileri arasında en sika râvilerden biri olarak kabul edilmiş, saduk olarak nitelendirilmiş, döneminin önde gelen âlimlerinden daha sika kabul edilmiştir. *Muvatta* adlı eseri de onun hadis ilmindeki yetkinliğini göstermektedir.²⁷²

Yahyâ b. Saîd el- Ensârî (öl. 143/760)

Tam adı Yahya b. Saîd b. Kays b. Amr el-Ensârî'dir. İmam, âlim, hadis hafızı ve zamanının önde gelen fakihlerinden biri olarak tanıtılmaktadır. Medine kadılığı yapmıştır. Enes b. Mâlik, Sâib b. Yezid, Ebû Ümâme b. Sehl, Said b. el-Müseyyeb, Amre bint Abdurrahman, sahâbe ve tabînin önde gelenlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Zührî, İbn Ebî Zi'b, Şu'be, Mâlik, Süfyân es-Sevrî, Hammâd b. Seleme,

²⁷⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 1/278-281.

²⁷¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/440.

²⁷² İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

Evzâî, Hammâd b. Zeyd, Leys b. Sa'd, Ebû İshâk el-Fezarî, Abdullah b. Mübârek, Ebû Yusuf, Süfyân b. Uyeyne ve pek çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir.²⁷³ O, dönemindeki âlimlerin en güvenilirlerinden biri kabul edilmiş,²⁷⁴ Hadis münekkitleri sika ve sebt olduğunu belirtmişlerdir.²⁷⁵

Ömer b. Kesir b. Eflah (öl. 101/719)

Ebû Eyyub el-Ensari'nin azatlısıdır.²⁷⁶ Yahya b. Said el-Ensârî ondan rivâyet etmiştir ve güvenilir râvi olduğunu söylemiştir.²⁷⁷ Ka'b b. Mâlik, Muhammed b. Amr b. Hazm, Abdullah b. Ömer gibi sahâbilerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Sâd b. Saîd el-Ensârî, Abdullah b. Avn, Yahya b. Said el-Ensari hadis rivâyet etmiştir. Hadis münekkitleri onun sika olduğunu söylemiştir.²⁷⁸

Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)

Nâfi' b. Abbas olarak bilinir. Ebû Muhammed, Ebû Katâde'nin azatlı kölesi olarak anılmıştır. Ancak bazı kaynaklarda onun Akîle el-Gıfâriyye'nin azatlı kölesi olduğu ifade edilir. Ebû Katâde el-Ensârî ve Ebû Hureyre'den hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden hadis rivâyet edenler arasında Useyd b. Ebi Useyd, Sâlih b. Keysân, Ömer b. Kesîr ve Muhammed b. Müslim b. Şihâb ez-Zührî bulunmaktadır. İbn Hibbân ganimetler konusunda rivâyetlerinin olduğuna dikkat çekmiştir.²⁷⁹ Hadis münekkitleri onun sika olduğunu belirtmiştir.²⁸⁰

Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674)

Resûlullah'ın sahâbîsi ve onun önde gelen süvarilerinden biridir. Resûlullah'tan hadis rivâyet ettiği gibi, Hz. Ömer (r.a.) ve Muâz b. Cebel gibi sahâbilerden de rivâyette bulunmuştur. Kendisinden; Enes b. Mâlik, İyâs b. Harmele, Ebû Saîd Sa'd b. Mâlik, Muhammed b. Sîrîn, Câbir b. Abdillâh ve çok sayıda meşhur muhaddis hadis

²⁷³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/468-469.

²⁷⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/471.

²⁷⁵ İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/213.

²⁷⁶ İclî, *es-Sikât*, 2/170.

²⁷⁷ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, thk. İhsan Abbas (Beyrût: Dâru Sadr, 1968), 5/411.

²⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/492.; İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 7/393.

²⁷⁹ Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî *es-Sikât*, thk. Muhammed Abdülmüîd Hân (Hindistan: Dâiretul-maârifil-osmâniyye, 1393-1973), 5/468.

²⁸⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 10/406.

rivâyet etmiştir.²⁸¹ Kendisinden nakledilen hadislerin toplam sayısı yaklaşık olarak 170'tir.²⁸²

2. Buhârî'nin (öl. 256/870) *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı eserinde

Abdullah b. Mesleme (öl. 221/836) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) → İbn Eflah (öl. 101/719) → Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709) → Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber

Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî (öl. 221/836)

Tam adı Ebû Abdirrahmân Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî el-Hârisî el-Ka'nebî'dir. Hadis tahsilini; Mâlik b. Enes, Şu'be, İbn Ebî Zi'b, Mahreme b. Bükeyr, ve Seleme b. Verdân'dan gibi dönemin meşhur hadis âlimlerinden yapmıştır.²⁸³ Kendisinden; Ebû Zûr'a er-Râzî, Ebû Hâtim er-Râzî ve Ali b. Abdülaziz, Buhârî ve Müslîm gibi pek çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir.²⁸⁴ Hadis münekkitleri onun hüccet ve sika olduğunu söylemişlerdir.²⁸⁵

Rivâyetin senedinde yer alan Mâlik b. Enes,²⁸⁶ Yahyâ b. Saîd el-Ensârî,²⁸⁷ Ömer b. Kesir b. Eflah²⁸⁸ ve Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (öl. 91/709)²⁸⁹ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

3. Müslîm'in (öl. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı eserinde

Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr (öl. 250/864) ve Harmele b. Yahyâ (öl. 243/858) → Abdullah b. Vehb (öl. 197/813) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) → Ömer b. Kesir b. Eflah (öl. 101/719) → Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû

²⁸¹ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 34/194-195.

²⁸² M. Yaşar Kandemir, "Ebû Katâde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/174-175.

²⁸³ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 5/181.

²⁸⁴ Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebî Zeyd Abdirrahmân el-Kayrevânî, *et-Tehzîb fî İhtisâri'l-Müdevvene*, thk. Muhammed el-Emin Velel (Dubai: Dârü'l-Buhus li'd-Dirasati'l-İslâmiyye ve İhyai't-Tûras, 1423-2002), 1/18.; Zehebi, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/281.

²⁸⁵ Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 4/591.; İbn Hibbân, *Sikât*, 8/353.; Zehebi, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/281.

²⁸⁶ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

²⁸⁷ Zehebi, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/471.; İbn Kesir, *et-Tekmil*, 2/213.

²⁸⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/492.; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 7/393.

²⁸⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/406.; İbn Hibbân, *Sikât*, 5/468.

Muhammed (Nâfî' b. Abbas öl. 91/709)→ Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber

Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr (öl. 250/864)

Tam adı Ebû't-Tâhir Ahmed b. Amr b. Abdullah b. Amr b. es-Serh'tir. Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Vehb Ruşdeyn b. Sa'd, Osman b. Saîd gibi isimlerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Müslîm b. Haccâc, Ebû Dâvûd, Nesâî, İbn Mâce, Ebû Zûr'a, Ebû Hâtîm, Ya'kûb b. Süfyân, Abdurrahman b. Ezher, Hasan b. Süfyân ve çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir.²⁹⁰ Hadis münekkitleri onun sika olduğunu söylemiştir.²⁹¹

Harmele b. Yahyâ (öl. 243/858)

Tam adı Harmele b. Yahyâ b. Abdillâh b. et-Tücîbî'dir. İdrîs b. Yahyâ el-Havlânî, Eyyûb b. Süveyd er-Remlî, Abdullah b. Sâlih, Abdullah b. Vehb, Abdullah b. Yûsuf, Abdurrahman b. İbrahim gibi pek çok râviden hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden de Müslîm, İbn Mâce, Ebû Zûr'a er-Râzî, Ebû Hâtîm er-Râzî, Nesaî, Hasan b. Süfyân gibi çok sayıda muhaddis hadis öğrenmiştir. Harmele b. Yahyâ, hadis otoriteleri nezdinde hakkında ihtilaf bulunan râvîlerden biridir. İbn Hibbân ve Ebû Hâtîm er-Râzî, onun hadislerinin yazılabileceğini, ancak hüccet olarak delil teşkil etmeyeceğini belirtmiştir.²⁹² Buna karşılık, İbn Adî, rivayetlerinde zayıflık sayılacak bir kusur görmediğini ifade etmiş; İbn Hibbân ve Ukaylî gibi bazı muhaddisler ise onu sika olarak değerlendirmiştir. Hakkında bazı olumsuz görüşler bulunsa da hadis münekkitleri Harmele'nin hadis ilminde kayda değer bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir.²⁹³

Abdullah b. Vehb b. Müslim (öl. 197/813)

Tam adı Ebû Muhammed Abdullah b. Vehb b. Müslim el-Fihri el-Mısrî'dir. Yûnus b. Yezîd, İbn Cüreyc, Hanzala b. Ebî Süfyân, Hayve b Şureyh, Üsâme b. Zeyd el-Leysî, Amr b. Hâris, İmam Mâlik, Süfyân es-Sevrî, Leys b. Sa'd gibi büyük

²⁹⁰ Makdisî, *el-Kemâl*, 3/74-75.

²⁹¹ Ebu'l-Fedâî İsmâîl b. Ömer b. Kesîr, *Tabakâtü'l- Fukahaü's-Şâfiyye*, thk Ahmed Ömer Hâşim (Kahire: Mektebetü's-Sakafetü'd-Diniyye, 1993), 114.; İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, 1/64.; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu'l-Tehzîb*, 83/82.

²⁹² Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 5/548-550.

²⁹³ Zehebî, *Mizânül-İtidâl*, 1/472-473.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/247.

âlimlerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Abdurrahman b. Mehdî, Asbağ b. el-Ferec, Harmele b. Yahyâ, Abdülmelik b. Şuayb, Yahyâ b. Yahyâ el-Leysî gibi çok sayıda muhaddis hadis rivâyet etmiştir. Hadis münekkitleri onun rivâyetlerinin sıhhat ve güvenilirlik açısından yüksek bir seviyede bulunduğunu belirterek sika râviler arasında yer aldığını ifade etmişlerdir.²⁹⁴

Rivâyetin senedinde yer alan Mâlik b. Enes,²⁹⁵ Yahyâ b. Saîd el-Ensârî,²⁹⁶ Ömer b. Kesir b. Eflah²⁹⁷ ve Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)²⁹⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve mezkur râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

4. Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) *es-Sünen* adlı eserinde

Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî (öl. 221/836)→Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) → Ömer b. Kesîr b. Eflah (öl. 101/719) → Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)→ Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) → Hz. Peygamber

Rivâyetin senedinde yer alan Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb,²⁹⁹ Mâlik b. Enes,³⁰⁰ Yahyâ b. Saîd el-Ensârî,³⁰¹ Ömer b. Kesir b. Eflah³⁰² ve Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)³⁰³ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

5. İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahih* adlı eserinde

Ömer b. Saîd (öl. ?/?)→ Ahmed b. Ebî Bekr (öl. 242/857)→ Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Yahyâ b. Sa'îd (öl. 143/760) → Ömer b. Kesîr (öl. 101/719) → Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)→ Ebû Katâde el-Ensârî (öl. 54/674) →Hz. Peygamber

²⁹⁴ Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/222-223.; Zehebî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, 5/340.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/226.

²⁹⁵ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

²⁹⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/471.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/213.

²⁹⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/492.; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 7/393.

²⁹⁸ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/406.; İbn Hibbân, *Sikât*, 5/468.

²⁹⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/440.

³⁰⁰ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

³⁰¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/471.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/213.

³⁰² Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/492.; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 7/393.

³⁰³ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/406.; İbn Hibbân, *Sikât*, 5/468.

Ömer b. Saîd b. Sinân (öl. ??)

Tam adı Ömer b. Saîd b. Sinân el-Menbicî'dir. Ahmed b. Ebî Şuayb, Ebû Mus'ab ez-Zührî, Abdülaziz b. Yahyâ, Said b. Hafs ve Hişâm b. Ammâr gibi hocalardan hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Süleymân b. Ahmed et-Taberânî, Abdullah b. Adiyy ve Muhammed b. el-Hasen gibi muhaddisler rivâyette bulunmuştur. Hadis münekkitleri tarafından sika olduğu ifade edilmiştir.³⁰⁴ Vefat tarihi hakkında bilgiye ulaşılamamıştır.

Ahmed b Ebî Bekr (öl. 242/ 857)

Tam adı İmam Ebû Mus'ab Ahmed b. Ebî Bekr ez-Zührî'dir. Atâf b. Hâlid, Yûsuf b. el-Mâcîşûn, Müslîm b. Hâlid ez-Zencî, Hüseyin b. Zeyd b. Ali, İbn Ebî Hâzım, İbrahim b. Sa'd ve pek çok muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden Buhârî, Müslîm, Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Mâce gibi pek çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir. Sika ve sadûk olarak tanıtılmıştır.³⁰⁵

Sened zincirinde yer alan Mâlik b. Enes,³⁰⁶ Yahyâ b. Saîd el-Ensârî,³⁰⁷ Ömer b. Kesir b. Eflah³⁰⁸ ve Ebû Katâde'nin mevlâsı Ebû Muhammed (Nâfi' b. Abbas öl. 91/709)³⁰⁹ hakkında bilgilere daha önce yer verilmiştir. Söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

4.3.3.1. Rivâyetin İsnâdlarının Değerlendirilmesi

“Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.” Hadisinin beş tarîki mevcuttur. Bu tarîklerin her biri farklı râviler aracılığıyla Ebû Katâde el-Ensârî'ye ulaşmaktadır.

Tüm tarîklerin ortak râvileri, Mâlik b. Enes, Yahyâ b. Sa'îd, Ömer b. Kesîr ve Nâfi b. Abbas'tır. Bu râviler hakkında ta'dîl ifadeleri kullanılmış ve onların sika olduğu rical ve tabakat kaynaklarında belirtilmiştir. Bu râviler hakkında cerhi gerektirecek

³⁰⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 14/290.

³⁰⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/436-440.

³⁰⁶ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

³⁰⁷ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/471.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/213.

³⁰⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/492.; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 7/393.

³⁰⁹ İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/406.; İbn Hibbân, *Sikât*, 5/468.

herhangi bir kusur tespit edilmemiştir.³¹⁰ Senedde yer alan diğer râviler hakkında da hadis münekkittleri ta'dîl ifadeleri kullanmış ve onların sika olduğunu belirtmiştir.

Bu rivâyet çağdaş hadis araştırmacılarından Şu'ayb el-Arna'ût tarafından teyit edilmiş söz konusu rivâyetlerin isnad bakımından muttasıl olduğu belirtilmiş; senedde yer alan râvîlerin cerh ve ta'dîl literatüründe sika olarak değerlendirildiği ifade edilmiştir.³¹¹

Aynı rivâyet İmam Mâlik, Buhârî ve Müslim gibi hadis literatürünün güvenilir kaynaklarında da farklı tariklerle yer almaktadır. Bu kaynaklardaki sened zincirleri incelendiğinde râvîlerin güvenilirliklerini zedeleyecek herhangi bir değerlendirmeye rastlanmamaktadır. Bu durum, rivâyetin farklı tariklerinin isnad açısından birbirini desteklediğini ve metnin sıhhatini kuvvetlendirdiğini göstermektedir.

Rivâyetin sahih kaynaklarda mükerrer biçimde ve muteber senedlerle aktarılması, sened zincirlerinde inkıta bulunmaması ve râvîlerin büyük ölçüde sika kabul edilmesi dikkate alındığında, bu rivâyet isnad yönünden sahihtir.

4.3.4. Rivâyetin Metin Tenkidi

Hadis, genel itibarıyla Hz. Peygamber'in ganimetle ilgili hükmünü ortaya koymakta ve bu hükmün tüm varyantlarda muhafaza edilmiş olması dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, lafız ve içerik açısından rivâyetler arasında bazı farklılıklar göze çarpmaktadır.

Rivâyetlerin Ortak Teması:

- Hadisin ortak noktası, Hz. Peygamber'in şu hükmü vermiş olmasıdır:

مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ

“Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.”

³¹⁰ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/471.; İbn Kesîr, *et-Tekmil*, 2/213.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/492.; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 7/393.; İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzîbu't-Tehzîb*, 10/406.; İbn Hibbân, *Sikât*, 5/468.

³¹¹ Ebû Dâvûd, “Kitâbu'l-Cihâd”, 145, (1. Dipnot); İbn Hibbân, *Sahîhû İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Bilbân*, 11/168 (No: 4837), 2. Dipnot.

Bu hüküm, tüm kaynaklarda benzer ifadelerle yer almaktadır. Hadisin konusu, Huneyn Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan olaylara dayanmaktadır. Bu savaş, Mekke'nin fethinden sonra Hevâzin ve Sakîf kabileleri ile Müslümanlar arasında gerçekleşmiştir.³¹² Müslümanların başlangıçta zorluklarla karşılaştığı bu savaşta, Ebû Katâde isimli sahâbî büyük bir kahramanlık sergilemiştir. Rivâyetlere göre, Ebû Katâde, bir müşriğin bir Müslümanı yere serdiğini görmüş ve müdahale ederek müşriği öldürmüştür. Hz. Peygamber, savaş sonrası yaptığı açıklamada, düşmanı öldüren mücahitlerin, öldürdükleri düşmanın ganimetlerini hak ettiğini ifade etmiştir. Ebû Katâde, bu hüküm doğrultusunda hakkını talep etmiş ve zırhı elde etmiştir. Daha sonra bu zırhı satarak bir hurma bahçesi satın almıştır.

Rivâyetlerdeki Farklılıklar:

- Hükümün Tekrar Edilmesi;

İmam Mâlik'in *Muvatta'*ı, Buhârî ve Müslim'in *Sahih*'leri ile Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde, Hz. Peygamber'in hükmü üç kez tekrar edilmiştir. Ancak bu detay, İbn Hibbân'ın *Sahih*'inde yer almamaktadır.

ثُمَّ قَالَ: مَنْ قَتَلَ قَتِيلًا لَهُ عَلَيْهِ بَيِّنَةٌ، فَلَهُ سَلْبُهُ. ثُمَّ قَالَ الثَّالِثَةُ

“Sonra (Resûlullah) dedi: ‘Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.’ Sonra bunu üçüncü kez tekrarladı.”

Bu durum, rivâyetler arasındaki en belirgin farklılıklardan biridir. Resûlullah'ın bu ifadeyi tekrar etmesi, rivâyetin öğretici yönünü vurgulamaktadır. Resûlullah'ın sahâbenin meseleyi daha iyi kavraması ve öğrenmesini kolaylaştırmak için konuyu netleştirme amacıyla bu yöntemi kullandığı anlaşılmaktadır.³¹³

- Ganimetin Teslim Edilmesi

Bazı kaynaklarda ganimeti teslim eden kişinin şu ifadeyi kullandığı aktarılmaktadır:

صدق يا رسول الله، السلب عندي فأرضه منه

³¹² Muhammed Hâmidullah, “Huneyn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/376-377.

³¹³ Buhârî, “Kitâbu'l-İlim”, 30.; Hattâbî, *A'lâmü'l-Hadîs*, 1/207-208.

“Doğru söyledi ey Allah’ın Resûlü. Öldürdüğü adamın selebi de benim elimde. Söyle de bunların bende kalmasına razı olsun!”

Bu ifade, İmam Mâlik’in *Muvatta*’ı, Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’leri ile Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde yer almakta olup İbn Hibbân’ın *Sahîh*’inde bulunmamaktadır.

- Ganimetin Satışı ve Kullanımı

İmam Mâlik’in *Muvatta*’ı, Buhârî ve Müslim’in *Sahîh*’leri ile Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde, Ebû Katâde’nin kendisine verilen zırhı sattığı ve bu ganimetle bir hurma bahçesi satın aldığı bilgisi yer almaktadır. Ancak bu bilgi, İbn Hibbân’ın *Sahîh*’inde yer almamaktadır. Bu bilgi şu şekilde aktarılmıştır:

قال أبو قتادة: فَأَعْطَانِيهِ، فَبِعْتُ الدِّرْعَ، فَاتَّبَعْتُ بِهِ مَخْرَفًا فِي بَنِي سَلَمَةَ، وَإِنَّهُ وَإِنَّهُ لَأَوَّلُ مَالٍ تَأْتَلَتْهُ فِي الْإِسْلَامِ

“Ebû Katâde dedi: Bana ganimeti verdi. Ben de zırhı sattım ve onunla Benî Seleme’den bir hurma bahçesi satın aldım. Bu, İslam’da sahip olduğum ilk malımdır.”

Rivâyetlerde yer alan ortak unsurlar, hadisin ana temasını ve Resûlullah’ın hükmünü sabit bir şekilde ortaya koymaktadır. Buna karşılık, rivâyetlerdeki lafız farklılıkları, râvilerin hadisleri nakledeken içinde bulundukları bağlam ve kullandıkları üslup çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir. Bu lafız farklılıkları, hadisin temel mesajını etkilememekle birlikte, rivâyetlerin farklı kanallardan aktarılması sebebiyle hadisin sahliliğini daha da pekiştirmiştir. Ayrıca, lafızlardaki bu çeşitlilik, rivâyetin yorumlanması sonucunda farklı hükümlerin çıkabilmesine de zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda rivâyet hadis âlimleri tarafından şu şekilde anlaşılıp yorumlanmaktadır:

Taberî’ye (öl. 310/923) göre tenfil, ganimet ele geçirilmeden önce yapılabilir ve bu uygulama Müslüman askerleri teşvik etmek amacıyla komutanın takdirine bırakılmıştır. Örneğin, bir kuşatma sırasında komutan, “Kim kaleye tırmanır veya şu geçidi aşarsa, ona belirli bir ödül verilecektir.” diyerek teşvikte bulunabilir. Resûlullah’ın, Bedir ve diğer savaşlardaki uygulamaları bunu göstermektedir.³¹⁴

³¹⁴ İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed, *et-Temhîd lima fi'l-muvattâ mine'l-Meânî ve'l-Esânîd*, thk. Muhammed Beşâr Avâd vd. (London: Müessesetü'l-Furkân li't-Türâs el-İslâmî, 1439/2017), 8/486.

Tahâvî (öl. 321/933) bu hadisle ilgili açıklamasında; savaşta düşmanı öldüren kişinin, bunu ispat etmesi durumunda öldürdüğü kişinin eşyalarını alma hakkına sahip olduğunu ifade etmiştir. Bu hak savaş öncesinde bir emir verilmiş olsun ya da olmasın Hz. Peygamber'in açık hükmünden dolayı geçerlidir.³¹⁵

Buhârî şârihi İbn Battâl (öl. 449/1057) hadisin, Huneyn Savaşı'nda elde edilen ganimetlerin paylaşımına dair bir hüküm içerdiğini vurgulamaktadır. Ona göre, Ebû Katâde'ye verilen ganimet, ganimetin beşte birinin ayrılmasından önce verilmiş bir paydır. Bu görüş, ganimetin dağıtımındaki özel uygulamalara işaret etmektedir.³¹⁶

Kâdî İyâz ise bu rivâyete dair farklı âlimlerin görüşlerini aktarmaktadır. Ona göre âlimlerden bazıları, düşmanı öldüren kişinin maktulün tüm eşyaları üzerinde hak sahibi olduğunu savunmaktadır. İmam Şâfiî ise bu hükmün savaş sırasında geçerli olduğunu belirtmekte, İmam Mâlik ise ganimetin beşte biri ayrılmadan bu hükmün uygulanamayacağını ifade etmektedir. Bazı âlimler ise öldürülen kişinin zırh, silah gibi eşyalarının öldüren kişiye ait olduğunu, değerli eşyaların ise bundan istisna tutulması gerektiğini savunmaktadır.³¹⁷

Rivâyetin tüm tariklerinde Resûlullah'ın hükmünün ve olayın ana örgüsünün aynı şekilde aktarılması hadisin sıhhatini teyit etmektedir. Rivâyetlerde mefhumu değiştirmeyecek ve rivâyeti ana mecrasından koparmayacak derecedeki lafız farklılıklarının genellikle manen rivâyet ve râvilerin hadisi aktarırken ki öncelikleri ile alakalı olduğu düşünülmektedir.

4.3.4.1. Rivâyetin Kur'ân'a Arzı

“Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.” Rivâyeti, savaş sırasında gösterilen bireysel kahramanlıkların ödüllendirilmesi ve bu çerçevede mücahitlerin savaş motivasyonunu artırıcı etkisiyle dikkat çekmektedir. Hadisin ortaya koyduğu hüküm, Kur'ân'da savaş ve ganimet paylaşımı ile ilgili ayetlerle doğrudan uyum içerisindedir.

³¹⁵ Tahâvî, *Şerhu müşkili'l-âsâr*, 12/263.

³¹⁶ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-Mu'lim*, 6/59-64.

³¹⁷ Kâdî İyâz, *İkmâlü'l-Mu'lim*, 6/59-64.

Özellikle Haşr Suresi, 59/7 ayetinde yer alan “*Resûl size ne veriyse onu alın; sizi neden sakındırıyorsa ondan sakının.*”³¹⁸ emri, Hz. Peygamber’in ganimet dağıtımı ve savaş hukuku konularında geniş bir yetkiye sahip olduğunu açıkça ifade etmektedir. Hadiste geçen ganimetin, düşmanını öldüren mücahide verilmesi hükmü, bu yetki çerçevesinde şekillenmiştir.³¹⁹

Nisâ Suresi, 4/58 ayetinde yer alan “*Allah, size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adaletle hükmetmenizi emreder.*”³²⁰ ayetinde, ganimetlerin hak eden kişilere verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.³²¹ Bu bağlamda, Ebû Katâde’nin yer aldığı rivâyette, Hz. Peygamber’in, ganimeti hak sahibine teslim ederek adalet ilkesini gözettiği görülmektedir. Hz. Peygamber’in savaş sırasında verdiği bu hüküm, adaletin ve hakkaniyetin uygulamadaki somut bir örneğidir.

Tevbe Suresi, 9/111 ayetinde yer alan “*Allah mü’minlerden, kendilerine vereceği cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler.*”³²² Müminlerin Allah yolunda canlarını ve mallarını ortaya koyarak karşılığında cenneti kazanmalarını ifade eden bu ayet, fedakârlığın dünyada da bir karşılığı olduğunu ima etmektedir.³²³ Hadiste geçen “Kim bir düşmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir.” hükmü, müminlerin Allah yolunda gösterdikleri çabanın ödüllendirilmesini sağlayan bir uygulama olarak bu ayetle doğrudan ilişkilidir.

Kanaatimizce bu rivâyet Hz. Peygamber’in savaş hukuku ve ganimet paylaşımı konusundaki uygulamalarının, Kur’ân’ın genel ilkelerine uygun olduğunu ortaya koymaktadır.

.... وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ. el-Haşr 59/7.

³¹⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/502-503.

³²⁰ el-Nisâ 4/58. إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللَّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعٌ بَصِيرًا

³²¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/523.

³²² el-Tevbe 9/111. ... إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ

وَالْقُرْآنَ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِنِعْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ. إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعَدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ

³²³ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/314.

4.3.4.2. Rivâyetin Sünnete Arzı

Hiz. Peygamber'in savaş ganimetleri hususunda "Kim bir dűřmanı öldürdüğüne dair delil getirirse, onun ganimeti ona aittir." beyanının farklı rivâyetlerdeki aktarımı ve sünnetle uyumunu değerlendirmek önem arz etmektedir. Söz konusu rivâyet; İslam'da adaletin tesisi, maddi teşvik, ganimetlerin dağıtımı, komutanın takdir yetkisi gibi birçok sünnet prensibi ile doğrudan ilişkilidir. Hiz. Peygamber'in adalete dair söylemleri ve adaleti tesis etmek için ortaya koyduğu rehberlik; öldürülenin ganimetinin öldüren mücahide ait olduğunu beyan eden rivâyetleri desteklemektedir.³²⁴ Hiz. Peygamber'in risaleti boyunca cihada teşvik ve mücahitlerin dünya ve ahirettedeki imrenilecek durumlarına dair sözleri ve cihada teşvik mahiyetindeki uygulamaları da ilgili rivâyetin sünnete uygunluğunu göstermektedir.³²⁵ Ayrıca ganimetlerin paylaşılmasında Hiz. Peygamber'e tanınan takdir yetkisi ile de rivâyet uyum arz etmektedir.³²⁶

Sonuç olarak, rivâyet sünnete arz edildiğinde Hiz. Peygamber'in ganimet ile ilgili uygulamalarının adalet, teşvik, komutanlık takdiri ve ganimet paylaşımı gibi temel ilkelerle uyum içinde olduğu görölmektedir.

4.3.4.3. Rivâyetin Tarihi Verilere ve Akla Uygunluğu

Huneyn Savaşı, Mekke'nin fethinden sonra Hevâzin ve Sakîf kabilelerinin Müslümanlarla giriştiği muharebedir. Savaşın ilk anlarında bazı Müslüman birlikler dağılarak geri çekilmiş akabinde yeniden toparlanan İslâm ordusu zafere ulaşmıştır. Bu arka plan bilgisi, hadis metinlerinde aktarılan olayla uyumludur. Rivâyetlerde, bu savaşta Ebû Katâde'nin bir müşriki öldürmesi ve ganimetini alabilmesi için ondan şahitlik istenmesi anlatılmaktadır.³²⁷

Savaş alanının kalabalık ve kaotik yapısı göz önüne alındığında, bireysel mücadelelerin ve kahramanlık sahnelerinin şahit beyanlarına dayandırılması normal kabul edilmelidir. Rivâyetinde, Hiz. Ebû Bekir'in (r.a.) "*Allah ve Resûlü için savaşan bir*

³²⁴ Müslim, "Kitâbu'l İmare," 5, (No: 1827).

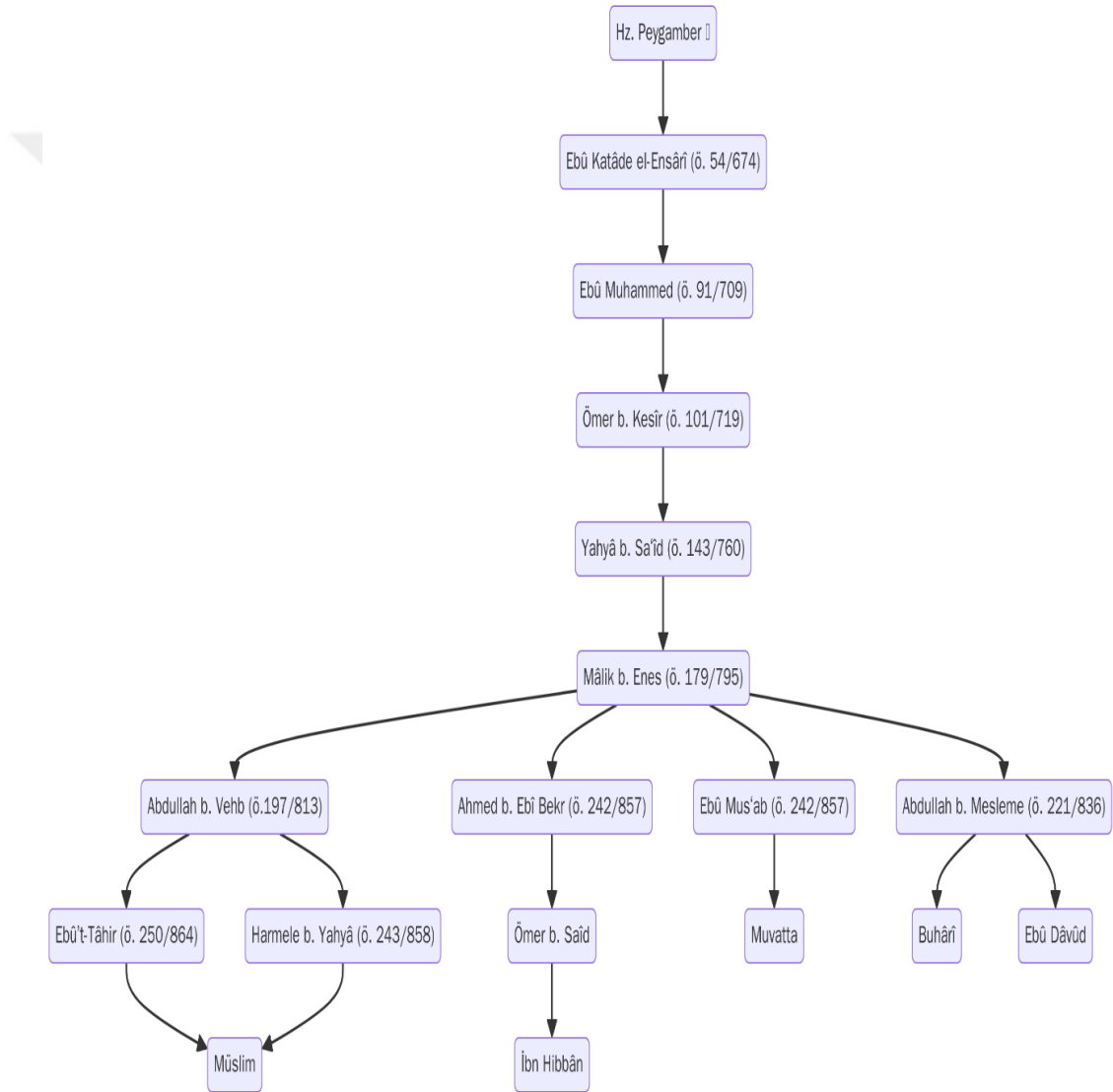
³²⁵ Buhârî, "Kitâbu'l-Cihâd ve Siyer", 2, (No: 2635).

³²⁶ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 3/29, (No: 2737).

³²⁷ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, 3/885-922.

aslanın hakkı elinden alınamaz” şeklindeki ifadeleri, adaletin ve hak sahibinin desteklenmesinin önemini vurgulamaktadır. Akıl açısından da bu rivâyet, İslâm'ın temel ilkeleri olan adalet, hakkaniyet ve cesaretin teşvik edilmesi ilkesiyle örtüşmektedir. Bu durum, savaş psikolojisi ve İslâm'ın evrensel ilkeleriyle uyuşmakta ve rivâyetin akla uygun olduğunu göstermektedir.

4.3.5. Rivâyetin İsnad Şeması

Şekil 4.3. Ebû Katâde el-Ensârî'den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması

4.4. Abdullah b. Ömer Rivâyetleri

4.4.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi

Necd bölgesine gönderilen seriyyeye katılanların her birine ganimetten on iki veya on bir deveye ek olarak birer deve nefel verilmesine dair rivâyet Abdullah b. Ömer tarikiyle nakledilmiştir. Söz konusu rivâyet, İmam Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta'*³²⁸, Abdürrezzâk b. Hemmâm (öl. 211/826) *Musannef'i*³²⁹, Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned'i*³³⁰, Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen'i*³³¹, Buhârî'nin (öl. 256/870) ve Müslim'in (öl. 261/875) *Sahîh'leri*³³², Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen'i*³³³ ve İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahîh'inde*³³⁴ yer almaktadır.

4.4.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri

Abdullah b. Ömer tarikiyle nakledilen rivâyetler hadis kaynaklarında kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. İmâm Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta'* ında

أَخْبَرَنَا أَبُو مُصْعَبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَعَثَ سَرِيَّةً فِيهَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ قَبْلَ نَجْدٍ، فَغَنِمُوا إِيْلًا كَثِيرًا، وَكَانَتْ سُهُمَاتُهُمْ اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا، أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا، وَنُقِلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا.

Ebû Mus'ab ez-Zuhrî (öl. 242/857) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Nâfi' (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyetle;

“Resûlullah, içinde Abdullah b. Ömer'in de bulunduğu bir seriyyeyi Necid tarafına gönderdi. Bu askeri birlik çok miktarda deveyi ganimet olarak ele geçirdi. Seriyyede yer alan her bir mücahidin

³²⁸ Mâlik b. Enes, *el-Muvattâ*, 1/374, (No: 953).

³²⁹ Abdürrezzâk, *Musannef*, 5/452, (No: 10167).

³³⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 8/185, (No: 4579).

³³¹ Dârimî, *Sünen*, 3/1612, (No: 2524).

³³² Buhârî, “Meğazi”, 54, (No: 4083).; Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 12, (No: 1749).

³³³ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/372, (No: 2741).; Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/373, (No: 2743).

³³⁴ İbn Hibban, *Sahîh*, 7/85, (No: 6147).

payına on iki ya da on bir deve düştü ve ayrıca her birine birer deve de nefel olarak verildi.”³³⁵

2. Abdürrezzâk b. Hemmâm (öl. 211/826) *Musannef*'inde

عبد الرزاق، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: كُنَّا فِي سَرِيَّةٍ، فَبَلَغَتْ سُهُمَانُنَا أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا لِكُلِّ رَجُلٍ مِّنَّا، ثُمَّ نَقَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْدَ ذَلِكَ بَعِيرًا بَعِيرًا

Abdurrezzâk (öl. 211/827) → Ma'mer b. Râşid (öl. 153/770) → Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/749) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Biz bir seriyyede idik.

Her birimize ganimet hissesi olarak on bir deve düştü.

Sonra Resûlullah bize ayrıca birer deve daha nefel verdi.”³³⁶

3. Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned*'inde

حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ سَرِيَّةً إِلَى نَجْدٍ، فَبَلَغَتْ سُهُمَاهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا، وَنَقَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعِيرًا بَعِيرًا.

Süfyân b. Uyeyne (öl. 198/814) → Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/749) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah bizi Necid tarafına bir seriyye olarak gönderdi. Ganimet hisselerimiz on iki deveye ulaştı. Bunun ardından Resûlullah bize ayrıca birer deve nefel verdi.”³³⁷

4. Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen*'inde

أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: «بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً فِيهَا ابْنُ عُمَرَ فَغَنِمُوا إِبِلًا كَثِيرَةً، فَكَانَتْ سُهُمَانُهُمْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا - أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا - وَنُقِلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا

Hâlid b. Mahled (öl. 213/828) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

³³⁵ Mâlik b. Enes, *el-Muvattâ*, 1/374, (No: 953).

³³⁶ Abdürrezzâk, *Musannef*, 5/452, (No: 10167).

³³⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/185, (No: 4579).

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah, içinde benim de bulunduğum bir seriyyeye gönderdi. Orada çok sayıda deve ganimet olarak elde ettik. Her birimize on bir veya on iki deve hisse olarak düştü. Bunun ardından Resûlullah bize ayrıca birer deve daha nefel olarak verdi.”³³⁸

5. Buhârî'nin (öl. 256/870) *el-Câmi'u-s-Sahih*'inde

حدثنا أبو النعمان: حدثنا حماد: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً قَبْلَ نَجْدٍ فَكَانَتْ فِيهَا، فَبَلَغَتْ سَهْمَانَا اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا، وَنَقَلْنَا بَعِيرًا بَعِيرًا، فَرَجَعْنَا بِثَلَاثَةِ عَشَرَ بَعِيرًا

Ebû Nu'mân (Muhammed b. Fadl) (öl. 224/839) → Hammâd b. Zeyd (öl. 179/795) → Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/748) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah bizi Necid tarafına bir seriyye olarak gönderdi ve ben de bu seriyyede yer aldım. Orada çok sayıda deve ganimet olarak elde ettik. Her birimize ganimet payı olarak on iki deve düştü. Daha sonra Resûlullah bize ayrıca birer deve daha nefel verdi. Böylece her birimiz toplamda on üç deve ile geri döndük.”³³⁹

6. Müslîm'in (öl. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahih*'inde

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً، وَأَنَا فِيهِمْ، قَبْلَ نَجْدٍ. فَعَنِمُوا إِلَّا كَثِيرَةً. فَكَانَتْ سُهُمَانُهُمْ اثْنَا عَشَرَ بَعِيرًا. أَوْ أَحَدَ عَشَرَ بَعِيرًا. وَنُقِلُوا بَعِيرًا بَعِيرًا.

Yahyâ b. Yahyâ (öl. 226/841) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah, içinde benim de bulunduğum bir seriyyeyi Necid tarafına gönderdi. Biz orada çok sayıda deve ganimet olarak elde ettik. Her birimize ganimet hissesi

³³⁸ Dârimî, *Sünen*, 3/1612, (No: 2524).

³³⁹ Buhârî, “Meğazi”, 54, (No: 4083).

olarak on iki veya on bir deve düştü. Daha sonra her birine birer deve nefel verildi.”³⁴⁰

7. Ebû Dâvûd’un (öl. 275/889) *Sünen*’inde

a)

حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ نَجْدَةَ، حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ (ح) وَحَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَنْطَاكِيُّ، حَدَّثَنَا مُبَشِّرٌ (ح) وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَوْفٍ الطَّائِيُّ، أَنَّ الْحَكَمَ بْنَ نَافِعٍ حَدَّثَهُم -الْمَعْنَى- كُلُّهُمْ عَنْ شُعَيْبِ بْنِ أَبِي حمزة، عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَيْشٍ قَبْلَ نَجْدٍ، وَانْبَعَثَتْ سَرِيَّةٌ مِنَ الْجَيْشِ، فَكَانَ سُهْمَانُ الْجَيْشِ اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا اثْنِي عَشَرَ بَعِيرًا، وَنَفَلَ أَهْلَ السَّرِيَّةِ بَعِيرًا بَعِيرًا، فَكَانَتْ سُهْمَانُهُمْ ثَلَاثَةَ عَشَرَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ

Birinci Senet: Abdülvehhâb b. Necde (öl. 232/846) → Velîd b. Müslim (öl. 194/810) → Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779) → Nâfi (öl. 117/735) Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette

İkinci Senet: Mûsâ b. Abdurrahman el-Antâkî (ö. ??) → Mübeşşir (öl. 200/816) → Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779) → Nâfi (öl. 117/735) Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette

Üçüncü Senet: Muhammed b. Avf et-Tâî (öl. 272/886) → Hakem b. Nâfi (öl. 221/836) → Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779) → Nâfi (öl. 117/735) Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah, bizi bir orduyla birlikte Necid tarafına gönderdi. Ordudan bir seriyye ayrılarak hareket etti. Ordunun ganimet hisseleri her bir kişiye on iki deve olarak düştü. Ancak seriyyeye katılanlara ayrıca birer deve nefel olarak verildi. Böylece onların ganimet payı her bir kişi için on üç deve oldu.”³⁴¹

b)

حَدَّثَنَا هَنَادٌ، حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْكِلَابِيُّ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَرِيَّةً إِلَى نَجْدٍ، فَخَرَجْتُ مَعَهَا، فَأَصْبْنَا نَعْمًا كَثِيرًا، فَفَقَلْنَا أَمِيرُنَا بَعِيرًا بَعِيرًا لِكُلِّ إِنْسَانٍ، ثُمَّ قَدِمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَسَمَ بَيْنَنَا غَنِيمَتَنَا، فَأَصَابَ كُلَّ رَجُلٍ مَنَا اثْنَا عَشَرَ بَعِيرًا بَعْدَ الْخُمْسِ،

³⁴⁰ Müslim, “Cihâd ve Siyer”, 12, (No: 1749).

³⁴¹ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/372, (No: 2741).

وما حاسَبْنَا رسولَ الله صلى الله عليه وسلم بالذي أعطانا صَاحِبُنَا وَلَا عَابَ عَلَيْهِ مَا صَنَعَ، فَكَانَ لِكُلِّ رَجُلٍ مِّنَا ثَلَاثَةُ عَشَرَ بَعِيرًا بَنَقْلَهُ

Hennâd b. Serî (öl. 243/858) → Abde b. Süleymân el-Kilâbî (öl. 187/803) → Muhammed b. İshâk (öl. 150/767) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

“Abdullah b. Ömer şöyle rivâyet etmiştir: Resûlullah, Necid tarafına bir seriyye gönderdi ve ben de onlarla birlikte çıktım. Çok sayıda deve elde ettik. Seriyye kumandanımız her birimize birer deve nefel olarak verdi. Daha sonra Medine’ye dönüp Resûlullah’ın yanına geldik. Resûlullah, ganimetimizi taksim etti ve beşte bir çıkarıldıktan sonra her birimize on iki deve düştü. Resûlullah, kumandanımızın daha önce bize verdiği nefelleri ne geri aldı ne de onu bu yaptığı için kınadı. Böylece her birimizin toplamda on üç devesi olmuş oldu.”³⁴²

8. İbn Hibbân’ın (öl. 354/965) *Sahîh*’inde

أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ الْحُبَّابِ الْجَمْعِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَيُّوبُ بْنُ سَعْدٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ سَرِيَّةً قَبْلَ نَجْدٍ فِيهِمْ ابْنُ عُمَرَ، وَإِنَّ سَهْمَانَهُمْ بَلَغَتْ اثْنَيْ عَشَرَ بَعِيرًا، ثُمَّ نُقِلُوا سِوَى ذَلِكَ بَعِيرًا بَعِيرًا، فَلَمْ يُغَيِّرْهُ رَسُولُ اللَّهِ

Fadl b. Hubâb el-Cumahi (öl. 304/917) → Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî (öl. 227/842) → Leys b. Sa'd (öl. 175/791) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber tarîkiyle gelen rivâyette;

“Resûlullah, içinde İbn Ömer’in de bulunduğu bir seriyyeyi Necid tarafına gönderdi. Bu seriyyede ganimet olarak her bir kişiye on iki deve düştü. Sonrasında ise ayrıca birer deve nefel olarak verildi. Resûlullah bu ilave nefelleri değiştirmede ve yapılan uygulamayı onayladı.”³⁴³

³⁴² Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/373, (No: 2743).

³⁴³ İbn Hibbân, *el-Müsnedü's-sahîh*, 7/85, (No: 6147).

4.4.3. Sened Tenkidi

1. İmâm Mâlik'in (öl. 179/795) *Muvatta'* adlı eserinde

Ebû Mus'ab ez-Zuhrî (öl. 242/857) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Nâfi' (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Nâfi (öl. 117/735)

Nâfi, İbn Ömer'in azatlı kölesidir. Künyesi Ebû Abdullah olup Medine'nin büyük imamlarındandır. Abdullah b. Ömer, Hz. Âişe, Ebû Hureyre, Ümmü Seleme, Râfî b. Hadîc, Ebû Lubâbe b. Abdilmünzir, Safiyye bt. Ebî Ubeyd ve başka birçok sahâbîden hadis öğrenmiştir. Kendisinden Eyyûb es-Sahtiyânî, Şihâb ez-Zührî, Ubeydullah b. Ömer, İbn Cüreyc, Evzâî, Yûnus b. Yezîd, Yûnus b. Ubeyd, Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd hadis almıştır. Hadis münekkitleri sika olduğunu ifade etmişlerdir.³⁴⁴

Abdullah b. Ömer (öl. 73/693)

Tam adı Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Adevî'dir. Resûlullah'tan 2630 hadis rivâyet etmiştir. Bunlardan 170'i hem Buhârî hem de Müslim'in üzerinde ittifak ettiği hadislerdir. Buhârî, İbn Ömer'den 81, Müslim ise 31 hadis rivâyet etmiştir. Kendisinden; Oğulları Sâlim, Hamza, Abdullah ve Bilâl, torunu Muhammed b. Zeyd b. Abdullah, yeğeni Hafs b. Âsım b. Ömer ayrıca Said b. Müseyyeb, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Amr b. Dînâr ve daha pek çok sayıda meşhur muhaddis hadis öğrenmiştir. Mekke'de vefat etmiştir.³⁴⁵

Sened zincirinde yer alan Ebû Mus'ab ez-Zuhrî³⁴⁶ ve Mâlik b. Enes³⁴⁷ hakkındaki bilgilere önceki senedlerde yer verilmiştir. Râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

³⁴⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

³⁴⁵ Makdisî, *el-Kemâl*, 1/342- 343.

³⁴⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 11/440.

³⁴⁷ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

2. Abdurrezzâk b. Hemmâm (öl. 211/826) *Musannef* adlı eserinde

Abdurrezzâk (öl. 211/827) → Ma'mer b. Râşid (öl. 153/770) → Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/749) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (öl. 211/827)

Tam adı Abdurrezzâk b. Hemmâmb. Nafi' el-Himyari, Ebû Bekir es-San'ani'dir.³⁴⁸ Meşhur hocalarından bazıları: Ma'mer b. Râşid, Mâlik b. Enes, Süfyân es-Sevrî ve İbn Cüreyc'dir.³⁴⁹ Kendisinden; Yahyâ b. Ma'in, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî gibi çok sayıda meşhur muhaddis hadis rivâyet etmiştir.³⁵⁰ Hadis cerh ve ta'dîl âlimleri tarafından sika olarak kabul edilen Abdurrezzâk, rivâyetlerindeki sağlamlık ve titizlikle öne çıkmaktadır.³⁵¹

Ma'mer b. Râşid (öl. 153/770)

Ma'mer b. Râşid Ebû Urve el-Basrî'nin asıl adı Ma'mer b. Ebî Amr'dır. Zührî, Katâde, Yahya b. Ebi Kesir, Ebû İshak el-Hemedani ve el-A'meş'ten hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Süfyân es-Sevrî, Abdullah b. Mübârek, Süfyân b. Uyeyne ve Şu'be b. Haccâc hadis rivâyet etmiştir.³⁵² Ma'mer'in, Basra'da ezberden naklettiği hadislerde bazı hatalar bulunmaktadır.³⁵³ Bundan dolayı tenkit edilmekle birlikte, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî, Abdurrahman b. Mehdî, İbn Cüreyc ve Abdurrezzak gibi meşhur hadisçiler tarafından sika kabul edilmiştir.³⁵⁴

Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/749)

Tam adı Ebû Bekr Eyyûb b. Ebî Temîme Keysân es-Sahtiyânî'dir. Enes b. Mâlik, Hasan-ı Basrî ve Muhammed b. Sîrîn'den hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Süfyân es-Sevrî, Şu'be ve Hammâd b. Zeyd gibi meşhur hadisçiler hadis öğrenmiştir.³⁵⁵ Hadis rivâyetinde dikkatli ve titiz olmasıyla tanınan Eyyûb es-Sahtiyânî, sika bir râvidir. İbn

³⁴⁸ Ebû'l-Hüseyn Muhammed b. Ya'lâ, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, thk. Muhammed Hâmid el-Fıkî (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1371-1952), 1/209.

³⁴⁹ Buhârî, *Târihu'l-kebir*, 7/156.; Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/267.

³⁵⁰ Buhârî, *Târihu'l-kebir*, 7/156.

³⁵¹ Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/267.

³⁵² Buhârî, *Târihu'l-kebir*, 7/378.; Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/255-256.

³⁵³ Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 8/257.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/5-18.

³⁵⁴ Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/142.

³⁵⁵ Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/255.

Sa'd (öl. 230/845), Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), Yahyâ b. Ma'in (öl. 233/847) ve İbn Hibbân (öl. 354/965) gibi hadis âlimleri onun sika ve sebt olduğunu belirtmiştir.³⁵⁶

Rivâyetin senedinde yer alan Nâfi' ³⁵⁷ ve Abdullah b. Ömer³⁵⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiş, Nâfi'nin sika olduğunu ifade etmişlerdir.

3. Ahmed b. Hanbel'in (öl. 241/855) *Müsned* adlı eserinde

Süfyân b. Uyeyne (öl. 198/814) → Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/749) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Süfyân b. Uyeyne (öl. 198/814)

Asıl adı Süfyân b. Ebî İmrân olup künyesi Ebû Muhammed'dir. Zührî, Amr b. Dînâr, Şa'bî, Abdullah b. Dînâr, Muhammed b. el-Münkedir ve daha birçok tâbiünden hadis öğrenmiştir. Kendisinden de el-A'meş, Süfyân es-Sevrî, İbn Cüreyc, Hemmâm b. Münebbih, Vekî' b. el-Cerrâh, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî, Yahyâ b. Ma'in gibi pek çok muhaddis hadis rivâyet etmiştir.³⁵⁹ Hadis münekkitleri onu sika, sebt ve hüccet olarak tanıtmaktadır.³⁶⁰

Rivâyetin isnadında yer alan Eyyûb es-Sahtiyânî³⁶¹ ve Nâfi ³⁶² hakkında daha önce bilgi verilmiş ve ilgili râvilerin sika oldukları belirtilmiştir.

4. Dârimî'nin (öl. 255/869) *Sünen* adlı eserinde

Hâlid b. Mahled (öl. 213/828) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Hâlid b. Mahled (öl. 255/869)

Tam adı Hâlid b. Mühlid b. Hüseyin el-Katvânî el-Becelî el-Kûfî, Ebû Heysem'dir. Hadis aldığı hocaları arasında; Mâlik b. Enes, Süleyman b. Bilâl, Nâfi' b. Ebî Nuaym, Mûsâ b. Ya'kûb ez-Zem'î, Muğîre b. Abdurrahman el-Hizâmî ve daha

³⁵⁶ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/196-203.

³⁵⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

³⁵⁸ Makdisî, *el-Kemâl*, 1/342- 343.

³⁵⁹ Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât* (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, ts.), 1/224-225.

³⁶⁰ Muhammed b. Sa'd b. Menî ez-Zührî, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer (Mısır: Mektebetü'l-Hancı, 1421-2001), 8/59-60.

³⁶¹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/196-203.

³⁶² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

birçok muhaddis bulunmaktadır. Ondan ise Buhârî, Ebû Dâvûd, İshak b. Râhûye, Ahmed b. Hanbel, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ali b. el-Medînî gibi meşhur muhaddisler hadis rivâyet etmiştir. Hadis âlimleri, Hâlid b. Mühlid el-Katvânî hakkında farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Onu sika ve sadûk olarak nitelendirenler olduğu gibi, rivâyetlerinde münker hadisler bulunduğunu ifade eden âlimler de vardır.³⁶³ Hadis rivâyetlerinde aşırı Şia sempatzanlığı sebebiyle tenkit edilmiş, ancak yine de kendisinden hadis rivâyet edilmiştir.³⁶⁴

Rivâyetin senedinde yer alan Mâlik b. Enes³⁶⁵ ve Nâfi ³⁶⁶ hakkında daha önce yer verilmiş mezkur râvilerin sika olduğu belirtilmiştir.

5. Buhârî'nin (öl. 256/870) *el-Câmi'u-s-Sahîh* adlı eserinde

Ebû Nu'mân (Muhammed b. Fadl) (öl. 224/839) → Hammâd b. Zeyd (öl. 179/795) → Eyyûb es-Sahtiyânî (öl. 131/748) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Ebû Nu'mân (Muhammed b. Fadl) (öl. 224/839)

Tam adı Muhammed b. el-Fadl es-Sedûsî el-Basrî'dir. Hammâd b. Zeyd, Hammâd b. Seleme, Cerîr b. Hâzim, Ebû Avâne, Abdullah b. el-Mübârek ve Vehb b. Hâlid gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir. Ondan rivâyette bulunanlar arasında Haccâc b. eş-Şâir, Ebû Hâtim er-Râzî, Buhârî, İsmâil b. İshak el-Kâdî, Ca'fer b. Muhammed b. el-Leys yer almaktadır. Hadis münekkitleri onun hakkında sika, saduk³⁶⁷ ve sebt olduğunu belirtmişlerdir.³⁶⁸

Hammâd b. Zeyd (öl. 179/795)

Tam adı Hammâd b. Zeyd b. Dirhem'dir. Hadis rivâyet ettiği hocaları; Eyyûb es-Sahtiyânî, Hammâd b. Ebî Süleyman, Amr b. Dînâr, Şu'be b. el-Haccâc, Süfyân es-Sevrî, Mâlik b. Enes, Bükeyr b. Abdullah'dır.³⁶⁹ Kendisinden; Abdullah b. el-Mübârek, Vekî'b. el-Cerrâh, Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahman b. Mehdî, Ebû Nuaym

³⁶³ Mizzî, *Tehzibu'l Kemâl*, 8/163-167.

³⁶⁴ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, 6/372.

³⁶⁵ İbn Ebî Hâtim, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

³⁶⁶ Zehabî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

³⁶⁷ Mizzî, *Tehzibu'l Kemâl*, 26/290-292.

³⁶⁸ Makdisî, *el-Kemâl*, 2/367.

³⁶⁹ Mizzî, *Tehzibu'l Kemâl*, 7/240-242.

el-Fadl ve Affân b. Müslîm gibi pek çok muhaddis hadis öğrenmiştir.³⁷⁰ Kendisi, sika, sebt ve hüccet kabul edilen bir muhaddis olup, çok sayıda hadis rivâyet etmiştir.³⁷¹

Rivâyetin senedinde yer alan Eyyûb es-Sahtiyânî³⁷² ve Nâfi ³⁷³ hakkında bilgiler daha önce yer verilmiş ve ilgili râvilerin sika olduğu vurgulanmıştır.

6. Müslîm'in (öl. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahih* adlı eserinde

Yahyâ b. Yahyâ (öl. 226/841) → Mâlik b. Enes (öl. 179/795) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Rivâyetin senedinde yer alan Yahyâ b. Yahyâ,³⁷⁴ Mâlik b. Enes ³⁷⁵ ve Nâfi ³⁷⁶ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve onların sika olduğu belirtilmiştir.

7. Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen* adlı eserinde

a)

Birinci Senet: Abdülvehhâb b. Necde (öl. 232/846) → Velîd b. Müslîm (öl. 194/810) → Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

İkinci Senet: Mûsâ b. Abdurrahman el-Antâkî (ö. ?/?) → Mübeşşir (öl. 200/816) → Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Üçüncü Senet: Muhammed b. Avf et-Tâî (öl. 272/886) → Hakem b. Nâfi' (öl. 221/836) → Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

Abdülvehhâb b. Necde (öl. 232/846)

Tam adı Ahmed b. Abdülvehhâb b. Necde el-Hûtî'dir. İsmâil b. Uleyye, Ebû'l-Yemân el-Behrânî, Bekiyye b. Velîd, Şuayb b. İshak ed-Dımaşkî, Velîd b. Müslim, Muhammed b. Yusuf el-Firyâbî gibi önemli râvilerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden

³⁷⁰ Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, 3/137-139.

³⁷¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/286-287.

³⁷² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 6/196-203.

³⁷³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

³⁷⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 32/35-36.; Zehebî, *Tezhibü't-Tehzîb*, 10/51.

³⁷⁵ İbn Ebî Hâtîm, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/203-206.

³⁷⁶ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

de Ebû Dâvûd, Ebû Bekir Ahmed b. Ebî Hâşim en-Nebîl, Ebû Zûrâre Ubeydullah b. Abdülkerim er-Râzî, İbn Ebî Hâtîm ve Nesâî gibi birçok muhaddis hadis rivâyet etmiştir. Hadis münekkittleri sika olduğunu belirtmiştir.³⁷⁷

Velîd b. Müslîm (öl. 194/810)

Tam adı Velîd b. Müslîm el-Kureşî, Ebû'l-Abbas ed-Dımaşkî'dir.³⁷⁸ İsmâîl b. Râfî', Sevr b. Yezîd, Züheyr b. Muhammed, Süfyân es-Sevrî, İbn Lehîa, Evzâî, İbn Cüreyc, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes, İbn Ebî Zî'b, Muhammed b. Aclân ve diğer birçok âlimden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Ali b. el-Medînî, Leys b. Sa'd, Nuaym b. Hammâd ve Hişâm b. Ammâr gibi önemli isimler hadis rivâyet etmiştir.³⁷⁹ Hadis münekkittleri sika olduğunu belirtmiştir.³⁸⁰

Mûsâ b. Abdurrahmân (öl. ??)

Tam adı Mûsâ b. Abdurrahmân b. Ziyâd el-Antâkî el-Halebî'dir. Atâ b. Müslim, Muhammed b. Seleme ve Mübşir b. İsmâîl'den hadis öğrenmiştir.³⁸¹ Kendisinden Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ebû Bekir b. Ebî Dâvûd meşhur muhaddis hadis almıştır.³⁸² Hadis münekkittleri sika ve saduk olduğunu belirtmiştir.³⁸³

Mübeşşir b. İsmâîl (öl. 200/816)

Tam adı Ebû İsmâîl Mübeşşir b. İsmâîl el-Halebî'dir. Evzâî, İbn Cüreyc, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes, Şuayb b. Ebî Hamza, Temmâm b. Necîh gibi meşhur pek çok muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Nesâî, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî, Ebû Dâvûd, Ali b. el-Medînî gibi meşhur muhaddisler hadis almıştır.³⁸⁴ Hadis münekkittleri sika ve saduk olduğunu belirtmiştir.³⁸⁵

³⁷⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 18/519-522.

³⁷⁸ Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 6/563.

³⁷⁹ İbn Kesîr, *et-Tekmîl*, 2/118.

³⁸⁰ Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 6/563-564.

³⁸¹ İbn Ebî Hâtîm, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/150.

³⁸² Makdisî, *el-Kemâl*, 9/64.

³⁸³ Makdisî, *el-Kemâl*, 9/64.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 29/98.

³⁸⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 27/191-192.

³⁸⁵ Ebî Hâtîm, *Cerh ve't-Ta'dîl*, 8/344.; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/327.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 9/301.

Muhammed b. Avf (öl. 272/886)

Tam adı Muhammed b. Avf b. Süfyân, Ebû Cafer, el-Hımsî et-Tâî'dir. Evzâî, Ca'fer b. Burkân, Şuayb b. Ebî Hamza, Muhammed b. Mutarrif, Temmâm b. Necîh'ten hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Osman b. Ebî Şeybe, Ziyâd b. Eyyûb, Süleyman b. Abdurrahman ed-Dımaşkî, Abdurrahman b. İbrahim Duhaym, İbrahim b. Mûsâ er-Râzî hadis öğrenmiştir.³⁸⁶ Hadis münekkitleri sika olduğunu belirtmiştir.³⁸⁷

Hakem b. Nâfi (öl. 221/836)

Tam adı Hakem b. Nâfi el-Bهرانî, Ebû'l-Yeman'dır. Harîz b. Osman, Safvân b. Amr, Şuayb b. Ebî Hamza, İsmâil b. Ayyâş, Saîd b. Abdülazîz'den hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Muhammed b. Yahyâ ez-Zühelî, Ali b. el-Medînî, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, Ebû Zur'a ed-Dımaşkî, Buhârî gibi meşhur muhaddisler hadis almıştır.³⁸⁸ Hadis münekkitleri sika ve saduk olduğunu belirtmiştir.³⁸⁹

Şuayb b. Ebî Hamza (öl. 162/779)

Tam adı Şuayb b. Dînâr, Ebû Bîşr el-Hımsî el-Kureşî'dir. Ebû'z-Zinâd, İbn Şihâb ez-Zührî,, Abdullah b. Ebî Husayn'dan hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Hükm b. Nâfi' ve Ali b. Ayyâş gibi muhaddislerin yanında çok sayıda râvi hadis almıştır.³⁹⁰ Hadis münekkitleri onun sika ve sebt bir râvi olduğunu belirtmiştir.³⁹¹

Rivâyetin senedinde yer alan Nâfi³⁹² hakkında daha önce bilgi verilmiş ve râvinin sika olduğu belirtilmiştir.

b)

Hennâd b. Serî (öl. 243/858) → Abde b. Süleymân el-Kilâbî (öl. 187/803) → Muhammed b. İshâk (öl. 150/767) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693) → Hz. Peygamber

³⁸⁶ Makdisî, *el-Kemâl*, 8/289.

³⁸⁷ Makdisî, *el-Kemâl*, 2/355-356.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 26/239.

³⁸⁸ Makdisî, *el-Kemâl*, 4/267.

³⁸⁹ Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffâz*, 1/302.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 10/324.

³⁹⁰ Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, 5/358.

³⁹¹ Makdisî, *el-Kemâl*, 5/410.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 12/518.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 12/519.; İbn Hacer el-Askalânî, *Takrîbu'l-Tehzîb*, 267/2794.

³⁹² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

Hennâd b. Serî (öl. 243/858)

Tam adı Hennâd b. es-Serî et-Temîmî ed-Dârimî el-Kûfî'dir. Şerîk b. Abdullah, İsmâil b. Ayyâş, Abdullah b. el-Mübârek, Süfyân b. Uyeyne, Fudayl b. İyâz, Vekî b. el-Cerrâh gibi meşhur hadis âlimlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Buhârî, Ebû Dâvûd, Abdân el-Ehvâzî, İbnü's-Serrâc, Ebû Zûr'a, Ebû Hâtîm er-Râzî ve diğer önemli muhaddisler hadis rivâyet etmiştir. Hadis münekkitleri onun sika ve saduk bir râvî olduğunu belirtmiştir.³⁹³

Abde b. Süleymân (öl. 187/803)

Tam adı Abde b. Süleyman el-Hâfız, Ebû Muhammed el-Kilâbî el-Kûfî olup asıl adının Abdurrahman olduğu söylenmektedir. Âsım el-Ahvel, Hişâm b. Urve, İsmail b. Ebî Hâlid, el-A'meş ve daha birçok âlimden hadis öğrenmiştir. Kendisinden Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Ebû Haysame, Ebû Kureyb, Ebû Saîd el-Eşec gibi birçok muhaddis hadis almıştır.³⁹⁴ Hadis münekkitleri sika ve sebt olduğu belirtilmiştir.³⁹⁵

Muhammed b. İshâk (öl. 150/767)

Tam adı Muhammed b. İshak b. Yesâr'dır. Enes b. Mâlik, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Kâsım b. Muhammed, Nâfi'b. Cübeyr b. Mut'im, ez-Zührî gibi meşhur muhaddisten hadis öğrenmiştir. Kendisinden Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc, Hammâd b. Zeyd, Süfyân b. Uyeyne, Abdurrahmân eş-Şâmî gibi meşhur muhaddisler hadis almıştır. Genel kabule göre hadis münekkitleri Muhammed b. İshâk'ı sadûk kabul etmiş, ancak Yahyâ b. Maîn onun hüccet olmadığını söylemiştir³⁹⁶ Bazı hadis âlimleri rivâyetlerini zayıf bulup eleştirirken, kimileri de tedlis yaptığı Kaderî ve Şîa eğiliminde olduğunu belirtmişlerdir.³⁹⁷

Rivâyetin senedinde yer alan Nâfi ³⁹⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve râvinin sika olduğu belirtilmiştir.

8. İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahîh* adlı eserinde

³⁹³ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 30/311-313.

³⁹⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/451.

³⁹⁵ Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Şu'ayb el-Arnaût, *Tahrîru't-Takrîbi't-Tehzîb li'l-Hâfız Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle litti-Baati ven-Neşri vet-Tevzi, 1997), 2/400.

³⁹⁶ Ebî Hâtîm, *Cerh ve't Ta'dîl*, 7/191-194.

³⁹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 7/552-553.; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, 5/450, 1325 No'lu hadis dipnot.

³⁹⁸ Zehebî. *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

Fadl b. Hubâb el-Cumahi (öl. 304/917) → Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî (öl. 227/842)
→ Leys b. Sa'd (öl. 175/791) → Nâfi (öl. 117/735) → Abdullah b. Ömer (öl. 73/693)
→ Hz. Peygamber

Fadl b. Hubâb el-Cumahi (öl. 304/917)

Tam adı Ebû Halîfe Fadl b. Hubâb el-Cumahî'dir. Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb, Müslîm b. İbrâhîm, Süleymân b. Harb, Muhammed b. Kesîr, Amr b. Merzûk, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Ebû Avâne, Ebû Bekir es-Sûlî, Ebû Hâtîm b. Hibbân, Ebû Ali en-Nîsâbü'rî, Ebû'l-Kâsım et-Taberânî, Ebû Ahmed b. Adî, Ebû Bekir el-İsmâîlî, Ebû Bekir el-Ca'âbî gibi birçok âlim hadis rivâyet etmiştir.³⁹⁹ Hadis münekkitleri hakkında sika ve saduk olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁰⁰

Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî (öl. 227/842)

Tam adı Hişâm b. Abdî'l-Melîk'tir. Mâlik b. Enes, Süfyân b. Uyeyne, Hammâd b. Zeyd, Hammad b. Seleme, Şu'be b. el-Haccâc gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; İmâm Buhârî, Ebû Dâvûd, İshâk b. Râhûye, Ebû Zur'a er-Râzî, Muhammed b. Beşşâr gibi önemli isimler hadis öğrenmiştir. Hadis münekkitleri hakkında sika ve sebt olduğunu ifade etmişlerdir.⁴⁰¹

Leys b. Sa'd (öl. 175/791)

Tam adı Ebû Haris Leys b. Sa'd el-Fehmî'dir. Abdullah b. Ebî Müleyke, Atâ b. Ebî Rebâh, Muhammed b. Şihâb ez-Zuhrî ve Bekîr b. el-Eşec gibi meşhur hadis âlimlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden de Abdullah b. el-Mübârek, Velîd b. Müslîm, Abdullah b. Vehb, Ebû Sâlih Abdullah b. Sâlih Kâtibü'l-Leys ve Yahyâ b. Abdullah b. Bükeyr gibi tanınmış âlimler hadis almıştır. Hadis münekkitleri sika ve hüccet olduğunu belirtmişlerdir.⁴⁰²

³⁹⁹ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 14/7-9.

⁴⁰⁰ Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 2/177.

⁴⁰¹ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 30/226-232.

⁴⁰² Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 7/179-180.; Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 2/102.; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 7/204-205.

Rivâyetin senedinde yer alan Nâfi ⁴⁰³ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve râvinin sika olduğu belirtilmiştir.

4.4.3.1. Rivâyetin İsnâdlarının Değerlendirilmesi

Resûlullah'ın Necid bölgesine gönderdiği bir seriyyeye katılan sahâbilere ganimetten pay verilmesine ilaveten teşvik amacıyla ayrıca birer deve nefel verilmesine dair rivâyetler incelenmiştir. Araştırma kapsamında 8 temel rivâyet incelemeye alınmıştır. Bu rivâyetler Abdullah b. Ömer yoluyla Hz. Peygamber'e ulaşmakta olup çeşitli tarîklerle nakledilmiştir.

Hadisin farklı tarîkleri incelendiğinde, isnad yönünden genelde sahihtir. Ahmed b. Hanbel, Dârimî ve İbn Hibbân tarafından tahrir edilen rivâyet tariklerinde yer alan râvîlerin adâlet ve zabt vasıflarını haiz oldukları, senedlerin ise muttasıl olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu tarîklerde râvî tenkidine konu olabilecek herhangi bir kusura rastlanmamış, bu nedenle senedler hem sübûtu hem de râvîlerin güvenilirliği bakımından muteber addedilmiştir. Nitekim Şu'ayb el-Arnaût da ilgili rivâyeti sahih olarak değerlendirmiş, Ahmed b. Hanbel'in tarîki ile ilgili olarak "şeyhayn'ın şartına uygun" nitelemesinde bulunmuştur.⁴⁰⁴

Öte yandan, Ebû Dâvûd tarafından tahrir edilen (a) başlıklı rivâyet Elbânî tarafından sahih kabul edilmiştir.⁴⁰⁵ Ancak yine Ebû Dâvûd'un başka bir senedle rivâyet ettiği ve râvîleri arasında Muhammed b. İshâk'ın yer aldığı tarîk, Şu'ayb el-Arnaût tarafından zayıf olarak değerlendirilmiştir.⁴⁰⁶ Bu istisna dışında, hadisin diğer tarîklerinde yer alan tüm râvîler hadis tenkitçileri tarafından ta'dil edilmiş ve "sika" olarak nitelendirilmiştir.

Kanaatimizce, bu değerlendirmeler ışığında farklı kaynaklarda yer alan tarîkler karşılaştırmalı olarak ele alındığında, hadisin isnad bakımından genel bir güvenilirlik

⁴⁰³ Zehebî. *Târîhu'l-İslâm*, 7/488-490.

⁴⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 8/185, (No: 4579), 1. Dipnot.; İbn Hibbân, *Sahîhu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Bilbân*, 11/164 (No: 4834), 1. Dipnot.; Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, (Riyad: Dâru'l-Muğnî, 1412-2000), 3/1612.

⁴⁰⁵ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 3/78 (No: 2741).

⁴⁰⁶ Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4/374, (No: 2743), 1. Dipnot.

arz ettiği görülmektedir. Yalnızca Muhammed b. İshâk'ın yer aldığı rivâyet hariç olmak üzere, hadisın diğer tüm tarîkleri sened açısından sahihtir.

4.4.4. Rivâyetin Metin Tenkidi

Araştırmaya konu olan rivâyetlerin ortak noktası Resûlullah'ın Necid bölgesine gönderdiği bir seriyyeye katılan sahâbîlere, ganimetten pay ayrıldıktan sonra teşvik amacıyla birer deve nefel verilmesi olayıdır. Hadislerin metinleri karşılaştırıldığında, rivâyetlerin ana muhtevasında bir tutarlılık olduğu görülmektedir. Bütün rivâyetlerde, seriyyeye katılan mücahidlerin ganimetten kişi başı on iki veya on bir deve pay aldığı ve ayrıca birer deve nefel verildiği ifade edilmektedir. Rivâyetin tüm tariklerindeki ortak ve farklı noktalar şu şekildedir:

Farklılıklar ve Örnekler

Rivâyetin farklı kaynaklardaki tarîklerinde ganimet payları farklı rakamlarla aktarılmış olsa da her bir askere verilen nefel miktarı aynıdır. Ganimet sayılarındaki bu farklılıklar, nefel uygulamasına dair metnin temel mesajını değiştirmemektedir. Metinler arasındaki küçük lafzî farklılıklar hadis usulü açısından tabii kabul edilmekte olup, anlamda bir değişiklik doğurmamaktadır. Rivâyetlerin tümünde, nefellerin bir teşvik amacı taşıdığı ve ganimet hisselerine ilaveten verildiği vurgulanmıştır. Rivâyetin metinlerinde nefel açısından birbirini nakzederek birbiriyle çelişen bilgiler bulunmamaktadır. Ganimet olarak verilen deve sayılarında da genel olarak zikredilen rakam on ikidir. Rivâyetin bazı tarîklerinde ise râvinin tereddüdü açıktır ve rakam “on bir veya on iki” şeklinde aktarılmaktadır. Dolayısıyla askere ganimet olarak verilen deve miktarındaki farklılık râvinin hatırlamasındaki tereddüde dayanmaktadır. Bu noktada rivâyetin tarîklerinin kahir ekseriyeti dikkate alınarak ganimet olarak verilen deve miktarının da on iki olduğu söylenebilir ve bu farklılık metin açısından rivâyetin sıhhatini olumsuz olarak etkilememektedir.

Öte yandan Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yer alan varyatlarında, seriyye kumandanının inisiyatifle nefelleri önceden verdiği, Resûlullah'ın ise bu tasarrufu tasdik ettiği bildirilmiştir. Rivâyette,

فَنَقَلْنَا أَمِيرُنَا بَعِيرًا بَعِيرًا لِّكُلِّ إِنْسَانٍ، ثُمَّ قَدَمْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَسَمَ بَيْنَنَا غَنِيمَتَنَا، فَمَا حَاسِبُنَا

رَسُولُ اللَّهِ بِالَّذِي أَعْطَانَا صَاحِبُنَا وَلَا عَابَ عَلَيْهِ مَا صَنَعَ

İfadeleri yer almakta olup, kumandanın verdiği nefellerin Hz. Peygamber tarafından iptal edilmediği ve onaylandığı belirtilmiştir. Aynı durum İbn Hibbân'ın *Sahîh*'inde yer alan rivâyet için de geçerlidir. Bu farklılık, nefelin sadece doğrudan Hz. Peygamber tarafından verilmekle kalmayıp, seriyye kumandanlarının da yetkili kılındığına işaret etmektedir.

Bu rivâyetin doğru anlaşılıp yorumlanmasına katkı sunmak amacıyla rivâyet özelinde bazı muhaddislerin görüşlerinin aktarılmasında fayda mülahaza edilmektedir.

Saîd b. el-Müseyyeb (öl. 94/713) ganimet elde edildiğinde, bunun beşte birinin Allah ve Resûlü'ne ayrılacağını ifade eder ve bu beşte birde ki tasarruf hakkının Resûlullah'ın şahsına ait olduğunu belirtir. O buradaki tasarrufunu Müslümanların menfaatine uygun gördüğü şekilde kullanabilir.⁴⁰⁷

Ebu Ubeyd Kâsım b. Sellâm'a (öl. 224/838) göre humus imama bırakılmıştır; isterse buradan ödül verebilir. Nitekim Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: *“Allah'ın size nasip ettiği ganimetlerden bana sadece beşte bir düşüyor; o da size geri verilecektir.”*⁴⁰⁸

Ebû Dâvud (öl. 275/889) ise ödüllerin humustan değil, doğrudan ganimetten verileceğini belirtir. Ona göre İbn Ömer'in hadisi, bu ödülün humustan önce verildiğini ortaya koymaktadır. Bu tıpkı savaşta düşmanı öldüren kişiye ganimetin beşte biri verilmeden önce selebin verilmesi gibidir.⁴⁰⁹

Ebu Cafer et-Tahâvî'ye göre; ganimet dağıtımında nefel olarak adlandırılan fazladan ödüllerin, ganimetin paylaşılmasından önce mi yoksa sonra mı verileceği ve bu ödüllerin humustan mı yoksa ordunun genel payından mı karşılanacağı meselesinde farklı görüşler bulunmaktadır. Ele alınan rivâyetler nefelin ordunun ana paylarından bağımsız olarak verildiğini ve komutanın bu tür bir uygulamada bulunmasının caiz görüldüğünü ortaya koymaktadır. Tahâvî nefel uygulamasının komutan yetkisi dâhilinde bağımsız bir ödül olarak verilebileceğini savunan görüşü

⁴⁰⁷ Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el- Hattâbî, *Mealimu's Sünen (Şerhu Süneni Ebî Dâvud)*, Nşr. Muhammed Râğîb et-Tabbâh (Halep: el-Matbaatu'l-İlmiyye, 1351/1932), 2/310.

⁴⁰⁸ Hattâbî, *Mealimu's-Sünen*, 2/311

⁴⁰⁹ Hattâbî, *Mealimu's Sünen*, 2/311.

desteklemekte ve fazladan verilen bu ödülün ganimet payından farklı bir tasarrufa işaret ettiğini vurgulamaktadır.⁴¹⁰

Begavî'ye (öl. 516/1122) göre; Resûlullah'ın, Abdullah b. Ömer'in de yer aldığı bir seriyyeye ganimet paylarının dışında fazladan birer deve verilmesine dair rivâyetin sahih olduğu konusunda ittifak vardır. Nefel, devlet başkanının savaşa katılan askerlerden bazılarına, ganimetten hak ettikleri payın ötesinde verdiği ek ödüle denir. Bu hadis, imamın savaş esnasında üstün cesaret ve gayret gösteren askerleri teşvik amacıyla fazladan ödül verebileceğinin delilidir. Ancak bu kişiler ganimetin genel paylaşımında diğer askerlerle eşit muameleye tabidir.⁴¹¹

İbn Hacer el-Askalânî ganimet dağıtımına ilişkin rivâyetlerdeki farklılıkları ele alarak, seriyyeye katılanlara humustan sonra fazladan bir deve verildiğini belirtir. Ona göre İmam Mâlik'in rivâyetinde payların on bir veya on iki deve olduğu yönünde tereddüt varken, diğer rivâyetlerde kesin olarak on iki deve ganimet verildiği görülmektedir. Ona göre komutanın ödül verme yetkisi konusu da ihtilaflıdır. Âlimler bu ödüllerin humustan mı yoksa ganimetin tamamından mı karşılandığı hususunda farklı görüştedir. Evzâî ve Ahmed b. Hanbel'e göre; nefel doğrudan ganimetin tamamından verilmelidir. İmam Mâlik'e göre; nefel sadece humustan verilmelidir. İmam Şafî'ye göre; nefel humusun beşte birinden verilmelidir.⁴¹²

4.4.4.1. Rivâyetin Kur'ân'a Arzı

Hz. Peygamber'in seriyyeye katılanlara nefeller vermesi bu konuda tasarruf yetkisine sahip olması Kur'ân'la tam bir uyumluluk göstermektedir. Nitekim Enfâl Sûresi'nin ilk ayetinde şöyle buyrulmaktadır: *“Sana ganimetler hakkında soruyorlar: De ki: Ganimetler Allah'a ve Resûlü'ne aittir. Öyleyse Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin ve Allah'a ve Resûlü'ne itaat edin, eğer müminler iseniz.”*⁴¹³ . Bu

⁴¹⁰ Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî et-Tahâvî, *Muhtasaru ihtilâfî'l-'ulemâ*, thk. Abdullah Nezir Ahmet (Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1417), 3/458-460.

⁴¹¹ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Muhammed Züheyr eş-Şâviş- Şuayb el-Arnaût (Beyrut: el-Mektebetu'l-İslâmî, 1403/1983), 11/111-112.

⁴¹² Ebû'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l Bârî*, thk. Muhammed Fuad Abdalbâkî, Muhibuddin el-Hatib (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1379), 6/239-242.

⁴¹³ el-Enfâl 8/1. يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَأَتَقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

ayet, ganimetlerin dağıtımı hususunda nihai yetkinin Hz. Peygamber'e bırakıldığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. ⁴¹⁴

Diğer taraftan rivâyete konu olan Abdullah b. Ömer'in de katıldığı seriyyedeki askerlere ganimete ek olarak birer devenin nefel olarak verilmesi de Kur'an'ın cihada teşvik eden prensipleriyle uyumluluk göstermektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de *"İman edip hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselerin mertebeleri, Allah katında daha üstündür. İşte onlar, başarıya erenlerin ta kendileridir."*⁴¹⁵ buyurulmaktadır. Bu ayet, iman ve cihadın mükâfatlandırılmasını vurgulamaktadır. ⁴¹⁶

Sonuç olarak, Necid'e gönderilen seriyyedeki askerlere ganimete ek olarak verilen nefele dair rivâyetler Kur'an'ın ganimet paylaşımı, cihada teşvik ve mücahitleri taltif ilkeleriyle uyumludur.

4.4.4.2. Rivâyetin Sünnete Arzı

Nefel uygulaması, savaşa katılan mücahitlere ganimete ek olarak fazladan verilen ödülü ifade etmektedir. Bu rivâyette de Necid bölgesine gönderilen seriyyedeki her bir askere ganimete ek olarak bir deve ödül/nefel verilmiştir. Bu uygulama Hz. Peygamber'in Huneyn savaşından sonra mücahitlere yönelik taltif ve takdir edici sözleriyle uyumludur. ⁴¹⁷

İbn Ömer'in naklettiği başka bir rivâyette de *"Resûlullah, Hayber Günü süvariye iki hisse, piyadeye bir hisse verdi."* ⁴¹⁸

Nefel rivâyeti bu rivâyetlerle ve Hz. Peygamber'in uygulamalarıyla birlikte değerlendirildiğinde sünnetin genel prensipleriyle uyumludur.

⁴¹⁴ Zemahşeri, *el-Keşşâf*, 2/193.

⁴¹⁵ el-Tevbe 9/20. الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ أَكْثَرُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ

⁴¹⁶ Ebü'l-Hasen Mukâtil b. Süleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah Mahmud Şehhâte (Beyrut: Daru'l İhyaut-Turasi, 1423), 2/135.

⁴¹⁷ Buhârî, "Kitâbu'l-Megâzi", 53, (No: 4075).

⁴¹⁸ Buhârî, "Kitâbu'l-Megâzi", 36, (No: 3988).

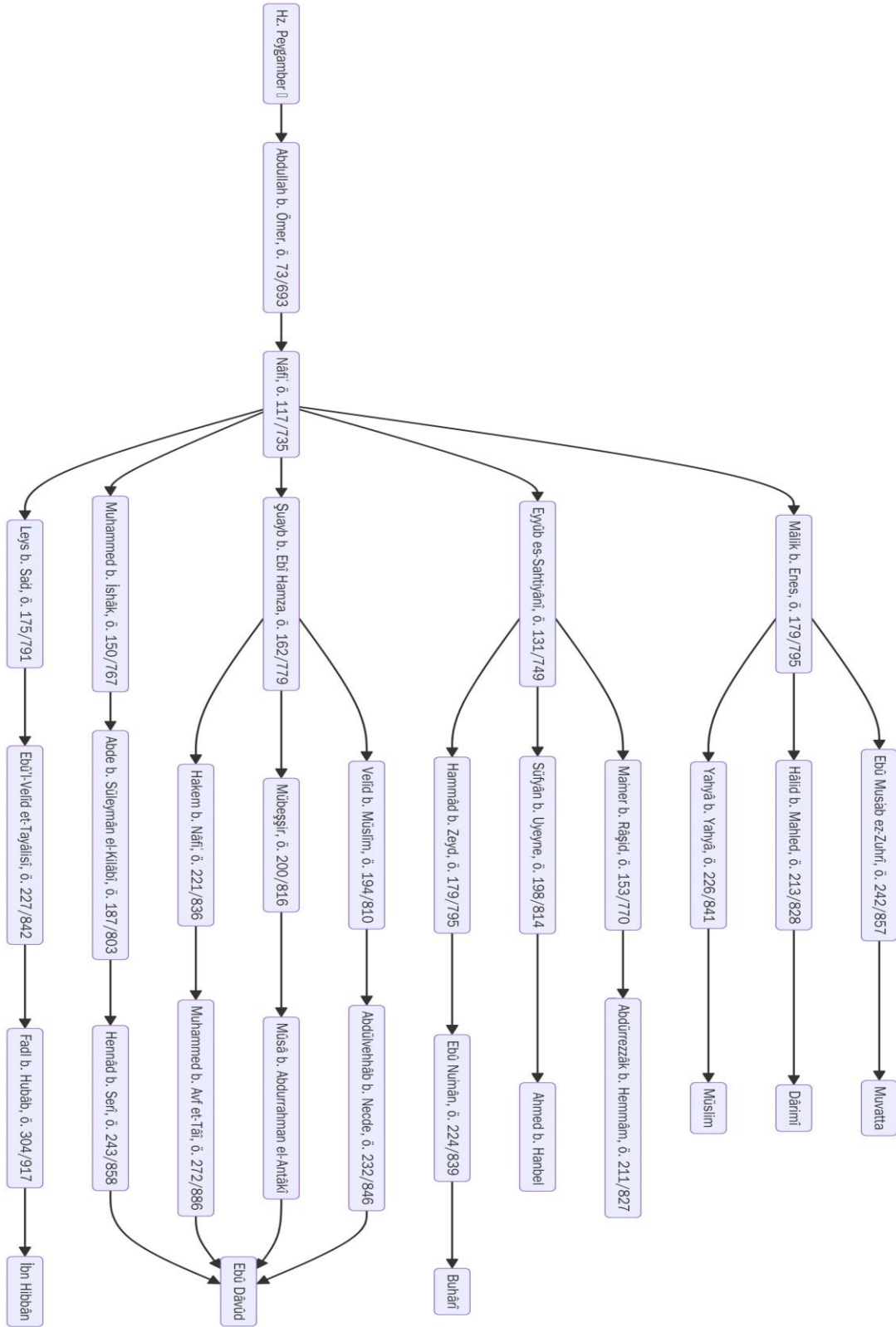
4.4.4.3. Rivâyetin Tarihi Verilere ve Akla Uygunluğu

Hız. Peygamber, İslam'ı tebliğ, müdafaa ve farklı gayelere matuf olarak seriyye ve gazve faaliyetleri yürütmüştür. Bu bağlamda, Necid bölgesine düzenlenen ve İbn Ömer'in de yer aldığı seriyye nefel uygulamasına örneklik teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir. Rivâyetin farklı tarîklerinde aktarılan bilgiler dönemin askeri teamülleri ve uygulamaları ile tutarlıdır.⁴¹⁹ Savaşta ganimet olarak çok sayıda devenin ele geçirilmesi bunların mücahitlere pay edilmesi bir de birer devenin tenfil olarak verilmesi İslam'ın cihada ve mücadeleye teşvik ilkesine uygundur.

Abdullah b. Ömer (r.a.)'in aktardığı bu rivâyet tarihî gerçeklik, İslam savaş hukuku ilkeleri ve rasyonel değerlendirme ölçütleri açısından tutarlı ve sahihtir.

⁴¹⁹ Levent Öztürk, "Siy Seriyyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları,2009), 37/291.

4.4.5. Rivâyetin İsnad Şeması

Şekil 4.4. Abdullah b. Ömer'den Nakledilen Rivâyetin İsnad Şeması

4.5. Seleme b. Ekva Rivâyetleri

4.5.1. Rivâyetin Kaynak Bilgisi

“Hz. Ebû Bekir’in komutasında gerçekleştirilen Fezâre Seferi sırasında Seleme b. Ekva, esir alınan kadın ve çocuklar arasında yer alan bir kadını ve kızını yakalamış, Hz. Ebû Bekir ganimet olarak bu kızı Seleme’ye vermiştir. Ancak Seleme b. Ekva, bu esire herhangi bir şekilde dokunmamıştır. Daha sonra Hz. Peygamber, esir kızı Seleme’den talep etmiş, Seleme de onu Allah Resûlü’ne bağışlamıştır. Hz. Peygamber, bu esir kızı, Mekke’deki Müslüman esirlerin serbest bırakılması amacıyla fidye olarak kullanmıştır.” Rivâyetin özeti bu şekilde sunulmuş olup müteakip kısımlarda rivâyetin tam metni aktarılmıştır. Bu rivâyet şu kaynaklarda yer almaktadır: Ahmed b. Hanbel’in (öl. 241/855) *Müsned*’i⁴²⁰, Müslîm’in (öl. 261/875) *Sahîh*’i⁴²¹, Ebû Dâvûd’un (öl. 275/889) *Sünen*’i⁴²², Nesâî’nin (öl. 303/915) *Sünen*’i⁴²³, İbn Hibban’ın (öl. 354/965) *Sahîh*’i⁴²⁴.

4.5.2. Rivâyetin Senedleri ve Metinleri

Seleme b. Ekva’ tarîkiyle nakledilen rivâyetler hadis kaynaklarında kronolojik olarak şu şekilde sıralanmıştır:

1. Ahmed b. Hanbel’in (öl. 241/855) *Müsned*’inde

حَدَّثَنَا بَهْرٌ، حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا إِيسَى بْنُ سَلَمَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي قُحَافَةَ؛ أَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا، قَالَ: غَزَوْنَا فَرَارَةَ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنَ الْمَاءِ أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَرَّسْنَا، قَالَ: فَلَمَّا صَلَّيْنَا الصُّبْحَ، أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَشَنَيْنَا الْغَارَةَ، فَفَتَلْنَا عَلَى الْمَاءِ مَنْ قَتَلْنَا. قَالَ سَلَمَةُ: ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى عُتَيٍّ مِنَ النَّاسِ فِيهِ الدَّرِيَّةُ وَالنِّسَاءُ نَحْوَ الْجَبَلِ، وَأَنَا أَعْدُو فِي أَثَارِهِمْ، فَخَشِيتُ أَنْ يَسْبِقُونِي إِلَى الْجَبَلِ، فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ، فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ. قَالَ: فَجِئْتُ بِهِمْ أَسَوْفَهُمْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ حَتَّى أَتَيْتُهُ عَلَى الْمَاءِ، وَفِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ فَرَارَةَ عَلَيْهَا قِشْعٌ مِنْ أَدَمٍ، وَمَعَهَا ابْنَةٌ لَهَا مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ، قَالَ: فَتَقَلَّنِي أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا. قَالَ: فَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، ثُمَّ بَتُّ فَلَمْ أَكْشِفْ لَهَا ثَوْبًا، قَالَ: فَلَقِينِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ. فَقَالَ لِي: "يَا سَلَمَةُ، هَبْ

⁴²⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 27/27-28, (No: 16502).

⁴²¹ Müslîm, “Kitâbu’l-Cihâd ve Siyer”, 14, (No: 1755).

⁴²² Ebû Dâvûd, “Cihad”, 132.

⁴²³ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, thk. Hasan Abdülmün’im Şelebî (Beyrut: Müessesetü’r-risâle, 1421/2001), 8/47, (No: 8612).

⁴²⁴ İbn Hibbân, *el-Müsnedü’s-Sahîh*, 7/272.

لي المرأة " قَالَ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ لَقَدْ أُعْجِبْتَنِي، وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. قَالَ: فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتَرَكَنِي، حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الْعَدِ لَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ، فَقَالَ: " يَا سَلَمَةُ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ لِلَّهِ أَبُوكَ " قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ أُعْجِبْتَنِي، مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا، وَهِيَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: فَبَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ، وَفِي أَيْدِيهِمْ أَسَارَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَدَّاهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ

Behz b. Esed (öl. 201/817) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber tarîki

“İyâs b. Seleme’nin babasından naklettiğine göre; Resûlullah, Ebû Bekir b. Ebî Kuhâfe’yi komutan olarak tayin etti ve onunla sefere çıktık. Fezâre kabilesine karşı savaştık. Su kaynağına yaklaştığımızda Ebû Bekir bize konaklamamızı emretti. Sabah namazını kıldıktan sonra Ebû Bekir saldırı emrini verdi ve su başında düşmandan birçok kişiyi öldürdük. Seleme anlatmaya devam ediyor: Bir grup insanın, aralarında kadın ve çocukların bulunduğu bir topluluğun dağa doğru kaçtığını gördüm. Onların peşine düştüm. Ancak dağa benden önce ulaşmalarından endişe ettim. Bunun üzerine bir ok attım ve ok, onların önü ile dağ arasına düştü ve kaçmalarını engelledi. Sonra onları yakaladım ve Ebû Bekir’in yanına su başına getirdim. Grubun içinde deri bir örtüye bürünmüş Fezâreli bir kadın ve onun çok güzel bir kızı vardı. Ebû Bekir, kadının kızını bana nefel olarak verdi. Seleme şöyle devam ediyor: “Vallahi, onu Medine’ye getirene kadar ona el sürmedim. Hatta Medine’ye geldikten sonra da ona dokunmadım. Bir gece böyle geçirdim. Sonra çarşıda Resûlullah ile karşılaştım.

Bana şöyle buyurdu: “Ey Seleme! O kadını bana bağışlar mısın?”

Ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi o kız çok hoşuma gitti ve henüz ona dokunmadım.” dedim.

Resûlullah sustu ve beni bıraktı. Ertesi gün çarşıda tekrar karşılaştık.

Yine şöyle buyurdu:

“Ey Seleme! Allah babana rahmet eylesin, o kadını bana bağışla.”

Ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi o kız çok hoşuma gidiyor. Fakat yine de ona el sürmedim ve artık senindir,” dedim.

Bunun üzerine Resûlullah, o kadını Mekke’deki Müslüman esirlerin fidyesi olarak gönderdi ve esirleri bu kadın karşılığında serbest bıraktırdı.”⁴²⁵

2. Müslîm’in (öl. 261/875) *el-Câmi’u’s-Sahîh*’inde

حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَارٍ. حَدَّثَنِي إِيَّاسُ بْنُ سَلَمَةَ. حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ: عَزَّوْنَا فَرَارَةَ وَعَلَيْنَا أَبُو بَكْرٍ. أَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا. فَلَمَّا كَانَ بَيْنَنَا وَالْمَاءِ سَاعَةً، أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَرَّسَنَا. ثُمَّ شَنَّ الْعَارَةَ. فَوَرَدَ الْمَاءُ. فَقَتَلَ مَنْ قَتَلَ عَلَيْهِ، وَسَبَى. وَأَنْظَرُ إِلَى عُتَيٍّ مِنَ النَّاسِ. فِيهِمُ الدَّرَارِيُّ. فَخَشِيتُ أَنْ يَسْفُونِي إِلَى الْجَبَلِ. فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ. فَلَمَّا رَأَوْا السَّهْمَ وَقَفُوا. فَجِئْتُ بِهِمْ أَسْوَفُهُمْ. وَفِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنِي فَرَارَةَ. عَلَيْهَا قَشْعٌ مِنْ أَدَمَ. (قَالَ: الْقَشْعُ اللَّيْطُ) مَعَهَا ابْنَةٌ لَهَا مِنْ أَحْسَنَ الْعَرَبِ. فَسَفَّيْتُهُمْ حَتَّى أَتَيْتُ بِهِمْ أَبَا بَكْرٍ فَقَلَّيْتُ أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا. فَقَدِمْنَا الْمَدِينَةَ وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. فَلَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ. فَقَالَ (يَا سَلَمَةُ! هَبْ لِي الْمَرْأَةَ). فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَاللَّهِ! لَقَدْ أَعْجَبْتَنِي. وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. ثُمَّ لَقِيَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْعَدِ فِي السُّوقِ. فَقَالَ لِي (يَا سَلَمَةُ! هَبْ لِي الْمَرْأَةَ. لِلَّهِ أَبُوكَ!) فَقُلْتُ: هِيَ لَكَ. يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَوَاللَّهِ! مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا. فَبَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ. فَقَدَى بِهَا نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ، كَانُوا أُسْرُوا بِمَكَّةَ

Züheyr b. Harb (öl. 234/849) → Ömer b. Yûnus (öl. 206/822) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber tarîki

“İyâs b. Seleme babasından rivâyetle şöyle aktarmıştır: Resûlullah, Ebû Bekir’i bize komutan olarak tayin etti ve Fezâre kabilesine karşı savaşa çıktık. Su kaynağına bir saatlik mesafeye geldiğimizde Ebû Bekir, konaklamamızı emretti. Ardından saldırıya geçtik ve su başına ulaştık. Orada bazılarını öldürdük ve bazılarını esir aldık. O sırada bir grup insan gördüm. Aralarında kadın ve çocuklar da vardı. Dağa doğru kaçıyorlardı. Dağa ulaşmalarından endişe ettim ve onların önüne bir ok attım. Oku görünce durdular. Ardından onları yakaladım ve yanımda sürerek Ebû Bekir’e getirdim. Aralarında Fezâre kabilesinden, deri örtüye bürünmüş bir kadın vardı. Yanında

⁴²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 27/27-28, (No: 16502).

da Arapların en güzel kızlarından biri olan kızı bulunuyordu. Onları Ebû Bekir'e götürdüm. Ebû Bekir, nefel olarak o kızı bana verdi. Medine'ye döndüğümüzde ona hiçbir şekilde dokunmadım.

Resûlullah çarşıda beni gördü ve 'Ey Seleme! O kadını bana bağışlar mısın?' buyurdu.

Ben de: 'Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi o kız çok hoşuma gitti. Fakat ona hiçbir şekilde dokunmadım.' dedim.

Ertesi gün Resûlullah yine çarşıda beni gördü ve şöyle buyurdu:

'Ey Seleme! Allah babana rahmet etsin! O kadını bana bağışlar mısın?'

Ben de: 'Ey Allah'ın Resûlü! Vallahi o kızı çok beğendim. Ama sana bağışladım. Vallahi ona el sürmedim.' dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü, o kadını Mekke'deki Müslüman esirlerin fidyesi olarak gönderdi ve Müslümanları bu kadın karşılığında serbest bıraktırdı.⁴²⁶

3. Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen*'inde

حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ، حَدَّثَنَا إِيَاسُ بْنُ سَلْمَةَ حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ خَرَجْنَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ -وَأَمَرَهُ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- فَعَزَّوْنَا فَرَازَةَ، فَشَنَّنَا الْغَارَةَ ثُمَّ نَظَرْتُ إِلَى عُتْقٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِ الذَّرِيَّةُ وَالنِّسَاءُ، فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ، فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ، فَقَامُوا، فَجَنُتُ بِهِمْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ فَرَازَةَ، عَلَيْهَا قِشْعٌ مِنْ أَدَمَ، مَعَهَا بِنْتُ لَهَا مِنْ أَحْسَنَ الْعَرَبِ، فَتَقَلَّنِي أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا، فَقَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، فَلَقَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ لِي: "يَا سَلْمَةُ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ" فَقُلْتُ: وَاللَّهِ لَقَدْ أُعْجِبْتَنِي، وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا، فَسَكَتَ، حَتَّى إِذَا كَانَ مِنَ الْعَدِ لَقَيْتَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السُّوقِ فَقَالَ: "يَا سَلْمَةُ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ، اللَّهُ أَبُوكَ" فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا، وَهِيَ لَكَ، فَبَعَثَ بِهَا إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ وَفِي أَيْدِيهِمْ أُسْرَى فَقَدَاهُمْ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ

Hârûn b. Abdullah (öl. 243/858) → Hâşim b. Kâsım (öl. 207/823) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber tarîki

“İyâs b. Seleme babasından rivâyetle aktarmıştır ki: Resûlullah, Ebû Bekir'i bize komutan tayin etti ve onunla birlikte Fezâre kabilesine

⁴²⁶ Müslim, “Kitâbu'l-Cihâd ve Siyer”, 14, (No: 1755).

karşı sefere çıktık. Saldırı düzenledik. Bu sırada, içinde kadın ve çocukların bulunduğu bir grubun dağa doğru kaçtığını gördüm. Onların önüne bir ok attım ve ok, grup ile dağ arasına düştü. Oku görünce durdular. Ardından onları yakaladım ve Ebû Bekir’e götürdüm. Aralarında Fezâre kabilesinden deri bir örtüye bürünmüş bir kadın vardı. Yanında da Arapların en güzel kızlarından biri olan kızı bulunuyordu. Ebû Bekir, bu kızı bana nefel olarak verdi.

Medine’ye vardım. Resûlullah çarşıda beni gördü ve şöyle buyurdu:

“Ey Seleme! O kadını bana bağışlar mısın?”

Ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi o kız çok hoşuma gitti. Ancak ona el sürmedim.” dedim.

Resûlullah sustu. Ertesi gün yine çarşıda karşılaştık ve şöyle buyurdu:

“Ey Seleme! Allah babana rahmet eylesin! O kadını bana bağışlar mısın?”

Ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi ona el sürmedim ve artık senindir.” dedim. Bunun üzerine Allah Resûlü, o kadını Mekke’deki Müslüman esirlerin serbest bırakılması için fidye olarak gönderdi ve Müslümanları bu kadın karşılığında serbest bıraktırdı.”⁴²⁷

4. Nesâî’nin (öl. 303/915) *Sünenü’l-Kübrâ*’sında

أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ قَالَ: حَدَّثَنِي عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَارٍ قَالَ: حَدَّثَنَا إِيَّاسُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَخِ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ عَزَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ قَالَ: «فَبَيَّئْنَا الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَ شِعَارُنَا أَمِثٌ» قَالَ: «فَقَتَلْتُ سَبْعَةَ أَيْيَاتٍ بِيَدَيَّ فَتَقَلَّنِي أَبُو بَكْرٍ امْرَأَةً مِنْ بَنِي فَرَازَةَ مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ، فَقَدِمْتُ بِهَا، فَلَقِيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ» فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَبْ لِي الْمَرْأَةَ» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ لَقَدْ أَعْجَبْتَنِي، وَمَا كَسَفْتُ لَهَا عَنْ ثَوْبٍ ثُمَّ لَقِيْتُهُ بَعْدَ ذَلِكَ فِي السُّوقِ، فَقَالَ: «يَا سَلَمَةُ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ لِلَّهِ أَبُوكَ» قُلْتُ: «هِيَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَخَذَهَا فَبَعَثَ بِهَا إِلَى مَكَّةَ، فَفَادَى بِهَا أَسْرَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا فِي أَيْدِي الْمُشْرِكِينَ، وَكَانَتْ لَهَا أُمٌّ عِنْدَهُمْ

⁴²⁷ Ebû Dâvûd, “Kitâbu’l-Cihâd”, 132.

Ahmed b. Süleyman (öl. 261/875) → Zeyd b. Hubâb (öl. 203/818) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber tarîki

“İyâs b. Seleme’nin babasından naklettiğine göre: Ebû Bekir ile birlikte sefere çıktım. Müşriklere gece baskını düzenledik ve parolamız 'Öldür!' idi. Ben yedi çadır halkını kendi elimle öldürdüm. Bunun üzerine Ebû Bekir, Fezâre kabilesinden Araplar arasında güzelliğiyle tanınan bir kadını nefel olarak verdi.

Kadınla birlikte Medine’ye geldim ve Resûlullah ile karşılaştım. Resûlullah bana şöyle buyurdu:

‘Bu kadını bana bağışla!’

Ben de: ‘Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi o bana çok hoş geldi, ancak ona el sürmedim.’ dedim.

Daha sonra bir gün çarşıda yine Resûlullah ile karşılaştım. Resûlullah bana tekrar şöyle buyurdu:

‘Ey Seleme! Allah babana rahmet eylesin! O kadını bana bağışlar mısın?’

Ben de: ‘Ey Allah’ın Resûlü! O kadın senindir!’ dedim.

Bunun üzerine Resûlullah o kadını alarak Mekke’deki Müslüman esirleri kurtarmak için gönderdi. Bu kadın, müşriklerin elinde esir bulunan Müslümanların serbest bırakılması için fidye olarak kullanıldı. O kadının Mekke’de annesi esir olarak bulunuyordu.”⁴²⁸

5. İbn Hibbân’ın (öl. 354/965) *Sahih*’inde

أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ الْحُبَّابِ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا إِيَّاسُ بْنُ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَخِ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي، قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ أَبِي بَكْرٍ رَضْوَانُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَأَمْرُهُ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَغَزَوْنَا فَرَازَةَ، فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنَ الْمَاءِ، أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَرَسْنَا، فَلَمَّا صَلَّيْنَا الصُّبْحَ، أَمَرَنَا أَبُو بَكْرٍ بِشَنِّ الْغَارَةِ، فَقَتَلْنَا عَلَى الْمَاءِ مَنْ قَتَلْنَا، قَالَ سَلَمَةُ: فَتَنَظَرْتُ إِلَى عُتْقٍ مِنَ النَّاسِ فِيهِمُ الذَّرْبَةُ وَالنِّسَاءُ وَأَنَا أَعْدُو فِي آثَارِهِمْ، فَخَشِيتُ

⁴²⁸ Nesâî, *es-Sünenü 'l-kübrâ*, 8/47.

أَنْ يَسْقُونِي إِلَى الْجَبَلِ، فَرَمَيْتُ بِسَهْمٍ، فَوَقَعَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْجَبَلِ، فَقَامُوا فَجِئْتُ بِهِمْ أَسْوَفُهُمْ إِلَى أَبِي بَكْرٍ حَتَّى أَتَيْتُ الْمَاءَ، وَفِيهِمْ امْرَأَةٌ مِنْ قَرَارَةٍ عَلَيْهَا قِشْعٌ مِنْ أَدَمٍ مَعَها ابْنَةٌ لَهَا مِنْ أَحْسَنِ الْعَرَبِ، فَتَقَلَّبَنِي أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا، فَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا حَتَّى قَدِمْتُ الْمَدِينَةَ، ثُمَّ بَثُّ وَلَمْ أَكْشِفْ لَهَا ثَوْبًا، فَلَقِينِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: "هَبْ لِي الْمَرْأَةَ"، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَقَدْ أَعْجَبَنِي وَمَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا، فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَتَرَكَنِي، ثُمَّ لَقِينِي مِنَ الْعَدِ فِي السُّوقِ، فَقَالَ: "يَا سَلَمَةُ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ، اللَّهُ أَبُوكَ"، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَاللَّهِ مَا كَشَفْتُ لَهَا ثَوْبًا، فَهِيَ لَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: فَبَعَثَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى أَهْلِ مَكَّةَ وَفِي أَيْدِيهِمْ أَسْرَى مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَقَدَاهُمْ بِتِلْكَ الْمَرْأَةِ، فَكَفَّهُمْ بِهَا

Fadl b. Hubâb (öl. 304/917) → Ebû Velîd et-Tayâlisî (öl. 227/841) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber tarîki

“İyâs b. Seleme’nin babasından naklettiğine göre: Resûlullah, Ebû Bekir’i bize komutan tayin etti ve onunla birlikte Fezâre kabilesine karşı sefere çıktık. Su kaynağına yaklaştığımızda Ebû Bekir, konaklamamızı emretti. Sabah namazını kıldıktan sonra Ebû Bekir, saldırı emri verdi. Savaş sırasında su başında birçok düşmanı öldürdük. O sırada bir grup insan gördüm. Aralarında kadın ve çocuklar da vardı. Dağa doğru kaçıyorlardı. Peşlerinden koşmaya başladım ve onların dağa ulaşmalarından korktum. Bunun üzerine bir ok attım ve ok onların önü ile dağ arasına düştü. Oku görünce durdular. Ardından onları yakaladım ve yanımda sürerek Ebû Bekir’in yanına, su kaynağına getirdim. Bu grubun içinde, deri bir örtüye bürünmüş Fezâre kabilesinden bir kadın vardı. Yanında da Arapların en güzel kızlarından biri olan kızı bulunuyordu. Ebû Bekir, bu kızı bana nefel olarak verdi. Medine’ye dönene kadar ona el sürmedim ve örtüsünü açmadım.

Bir gün Resûlullah çarşıda beni gördü ve şöyle buyurdu:

“Ey Seleme! Bu kadını bana bağışla”

Ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi o kız çok hoşuma gitti. Ancak ona el sürmedim.” dedim.

Resûlullah sustu ve beni bıraktı. Ertesi gün çarşıda yine karşılaştık ve Resûlullah şöyle buyurdu:

“Ey Seleme! Allah babana rahmet etsin! O kadını bana bağışla”

Ben de: “Ey Allah’ın Resûlü! Vallahi ona el sürmedim ve artık senindir.” dedim.

Bunun üzerine Allah Resûlü, o kadını Mekke’deki Müslüman esirlerin serbest bırakılması için fidye olarak gönderdi ve Müslümanları bu kadın karşılığında serbest bıraktırdı.”⁴²⁹

4.5.3. Sened Tenkidi

1. Ahmed b. Hanbel’in (öl. 241/855) *Müsned* adlı eserinde

Behz b. Esed (öl. 201/817) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber

Behz b. Esed (öl. 201/817)

Tam adı Behz b. Esed el-Amî’dir. Şu‘be b. el-Haccâc, Hammâd b. Seleme, Husayn b. Nümeyr gibi hadis âlimlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden Ahmed b. Hanbel, İbrâhîm b. Mûsâ, Muhammed b. Beşâr ve daha pek çok muhaddis hadis rivâyet etmiştir. Hadis münekkitleri, râvinin sika ve sadûk olduğunu belirtmiştir.⁴³⁰

İkrime b. Ammâr (öl. 159/776)

Tam adı İkrime b. Ammâr el-İclî’dir. İyâs b. Seleme, Atâ b. Ebî Rebâh, Yahyâ b. Ebî Kesîr, Nâfi b. Abbas, Sâlim b. Abdullah b. Ömer ve Tâvûs b. Keysân gibi dönemin meşhur hadis âlimlerinden hadis öğrenmiştir. Kendisinden; Süfyân es-Sevrî, Şu‘be b. el-Haccâc, Abdurrahman b. Mehdi, Abdurrezzâk b. Hemmâm, Abdullah b. Mübarek, Ebû’l-Velîd et-Tayâlisî, Vekî‘ b. el-Cerrâh ve Yezîd b. Ebân gibi dönemin önde gelen muteber muhaddisleri hadis rivâyet etmiştir.⁴³¹ Hadis münekkitleri sadûk olduğunu fakat bazen hataya düştüğünü belirtmiştir.⁴³²

⁴²⁹ İbn Hibbân, *el-Müsnedü’s-Sahîh*, 7/272.

⁴³⁰ Ebî Hatîm, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 2/431.

⁴³¹ Mizzî, *Tehzîbu’l Kemâl*, 20/256-258.

⁴³² Ebî Hatîm, *el-Cerh ve’t-ta’dîl*, 7/10-11.

İyâs b. Seleme (öl. 119/737)

İyâs b. Seleme b. Amr b. el-Ekva'; babası Seleme b. Ekva' dışında kimseden hadis rivâyet ettiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Kendisinden Mûsâ b. Ubeyde, İkrime b. Ammâr, İbn Ebî Zi'b, Ebû'l-Umeys Utbe b. Abdullah, Ya'lâ b. el-Hâris el-Muhâribî ve daha birçok kişi hadis rivâyet etmiştir.⁴³³ Hadis münekkitleri onun sika olduğunu belirtmiştir.⁴³⁴

Seleme b. Ekva' (öl. 74/694)

Asıl adı Sinan b. Abdullah el-Eslemî'dir. Hudeybiye'de yapılan Rıdvan Biati'na da iştirak etmiş ve birçok gazveye katılmıştır. Hz. Peygamber'den birçok hadis rivâyet etmiştir. Ondan hadis rivâyet edenler arasında oğlu İyâs b. Seleme, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Abdurrahman b. Abdullah b. Kâ'b ve Yezîd b. Ebî Ubeyd bulunmaktadır. Çok sayıda hadis rivâyet etmiş olup hadisleri Sahîh-i Buhârî'de yer almıştır.⁴³⁵ Seleme b. Ekva'nın Hz. Peygamber'den yetmiş yedi hadis rivâyet ettiği belirtilse de, son araştırmalarda mükerrer rivâyetlerle birlikte bu sayı Kütüb-i Sitte ve Müsned'de 174 olarak tespit edilmiştir.⁴³⁶

2. Müslîm'in (öl. 261/875) *el-Câmi'u's-Sahîh* adlı eserinde;

Züheyr b. Harb (öl. 234/849) → Ömer b. Yûnus (öl. 206/822) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber

Züheyr b. Harb (öl. 234/849)

Tam adı Züheyr b. Harb b. Şeddâd en-Nesâî'dir. İsmâil b. Uleyye, Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Saîd, Yezîd b. Hârûn, Abdurrahman b. Mehdi, Ebû'l-Velîd et-Tayâlisî, Velîd b. Müslim gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir.⁴³⁷ Ondan hadis rivâyet eden meşhur isimler arasında Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, Müslim b. Haccâc, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtım er-Râzî, Abbâs ed-Dûrî, İbrâhim el-Harbî ve

⁴³³ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 5/244.

⁴³⁴ İclî, *Sikât*, 74/121.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/303.

⁴³⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-nübelâ*, 3/326-331.

⁴³⁶ Hasan Cirit, "Seleme b. Ekva", *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 2009), 36/406.

⁴³⁷ İbn Mencuye, Ebû Bekr Ahmed b. Ali Muhammed el-İsfahani, *Ricalu Sahih-i Müslim*, thk. Abdullah el-Leysî (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1407), 1/223-224.

Ebû Bekir b. Ebî'd-Dünyâ bulunmaktadır. Hadis münekkitleri sika ve sebt olduğunu belirtmiştir.⁴³⁸

Ömer b. Yûnus (öl. 206/822)

Tam adı Ömer b. Yûnus b. el-Kâsım el-Hanefî'dir. Süfyân b. Uyeyne, Âsım b. Muhammed b. Zeyd el-Umârî, İkrime b. Ammâr el-Yemâmî, Muhammed b. Abdullah b. Tâvûs ve Yahyâ b. Abdülaziz gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir. Kendisinden Ebû Hayseme Züheyr b. Harb, Muhammed b. Beşşâr Bündâr, Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, Mahmûd b. Ğaylân el-Mervezî, Amr b. Muhammed en-Nâkîd ve Nasr b. Ali el-Cehzamî ve pek çok muhaddis hadis almıştır.⁴³⁹ Hadis münekkitleri sika olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁰

Rivâyetin senedinde yer alan İkrime b. Ammâr⁴⁴¹ ve İyâs b. Seleme⁴⁴² hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

3. Ebû Dâvûd'un (öl. 275/889) *Sünen* adlı eserinde;

Hârûn b. Abdullah (öl. 243/858) → Hâşım b. Kâsım (öl. 207/823) → İkrime b. Ammâr (ö. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber

Hârûn b. Abdullah (ö. 243/858)

Tam adı Hârûn b. Abdullah b. Mervân el-Bezzâz'dır. Süfyân b. Uyeyne, Abdullah b. Numeyr, Ebû Usâme, İbn Ebî Fudeyk ve Abdussamed b. Abdülvâris gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir.⁴⁴³ Kendisinden; Müslîm b. Haccâc, İbrâhim el-Harbî, Ebû Abdurrahman Nesâî, Ahmed b. Muhammed el-Berâtî, İbrâhim b. Mûsâ el-Cevzî, Abdullah b. Muhammed el-Begavî ve Yahyâ b. Sâid hadis almıştır.⁴⁴⁴ Hadis münekkitleri sika ve saduk olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁵

⁴³⁸ Ebû Bekir Ahmed b. Alî b. Sâbit el-Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdat*, thk. Beşşar Avvad (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l İslâmî, 1422/2002), 9/509.

⁴³⁹ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/534-535.

⁴⁴⁰ Makdisî, *el-Kemâl*, 7/493.; Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 21/536.

⁴⁴¹ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 20/256-258.

⁴⁴² İclî, *es-Sikât*, 74/121.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/303.

⁴⁴³ Ebî Hatîm, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, 9/92.

⁴⁴⁴ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdat*, 16/31.

⁴⁴⁵ Makdisî, *el-Kemâl*, 9/222.

Hâşim b. Kâsım (öl. 207/823)

Tam adı Ebû'n-Nadr Hâşim b. el-Kâsım el-Leysî el-Horasanî'dir. Şu'be b. el-Haccâc, İbn Ebî Zi'b, Harîz b. Osman'dan hadis öğrenmiştir. Kendisinden Ahmed b. Hanbel, İshâk b. Râhûye, Yahyâ b. Maîn, İbn el-Medînî, Abd b. Humeyd, Abbâs ed-Dûrî gibi meşhur muhaddisler hadis almıştır. Hadis münekkitleri sika olduğunu belirtmiştir.⁴⁴⁶

Rivâyetin senedinde yer alan İkrime b. Ammâr⁴⁴⁷ ve İyâs b. Seleme⁴⁴⁸ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

4. Nesâî'nin (öl. 303/915) *Sünenü'l-Kübrâ* adlı eserinde

Ahmed b. Süleyman (öl. 261/875) → Zeyd b. Hubâb (öl. 203/818) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber

Ahmed b. Süleyman (öl. 261/875)

Tam adı Ahmed b. Süleyman b. Abdülmelik b. Ebî Şeybe'dir. Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn, Affân b. Müslim, Muâviye b. Hişâm el-Kassâr, Muhammed b. Beşr el-Abdî, Ubeydullah b. Mûsâ el-Absî, Yezîd b. Hârûn, Yahyâ b. Âdem ve Zeyd b. Hubâb gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir.⁴⁴⁹ Kendisinden; Nesâî, İbrahim b. Muhammed el-İsfahânî, Ahmed b. İsa el-Belidî, Abdurrahman b. Ahmed b. Muhammed gibi râviler hadis rivâyet etmişlerdir. Hadis münekkitleri sika ve sebt olduğunu belirtmiştir.⁴⁵⁰

Zeyd b. Hubâb (öl. 203/818)

Kendisi Zeyd b. Hubâb b. Reyyân veya Zeyd b. Rûmân et-Temîmî olarak bilinir. Ömer b. Abdullah b. Ebî Hıfşam, Süfyân es-Sevrî, Şu'be b. el-Haccâc, Mâlik b. Enes, İbn Ebî Zi'b ve Muâviye b. Sâlih gibi meşhur muhaddislerden hadis öğrenmiştir.

⁴⁴⁶ Zehebi, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 1/263.

⁴⁴⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 20/256-258.

⁴⁴⁸ İclî, es-Sikât, 74/121.; Moğultay, *İkmâlü Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/303.

⁴⁴⁹ Makdisî, *el-Kemâl*, 3/41.

⁴⁵⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, 1/320-321.

Kendisinden Hasan b. Ali el-Hulvânî, Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medînî gibi âlimler hadis almıştır. Hadis münekkitleri sika ve saduk olduğunu belirtmiştir.⁴⁵¹

Rivâyetin senedinde yer alan İkrime b. Ammâr⁴⁵² ve İyâs b. Seleme⁴⁵³ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

5. İbn Hibbân'ın (öl. 354/965) *Sahih* adlı eserinde

Fadl b. Hubâb (öl. 304/917) → Ebû Velîd et-Tayâlisî (öl. 227/841) → İkrime b. Ammâr (öl. 159/776) → İyâs b. Seleme (öl. 119/737) → Babası Seleme b. Ekva (öl. 74/694) → Hz. Peygamber

Rivâyetin senedinde yer alan Fadl b. Hubâb⁴⁵⁴, Ebû Velîd et-Tayâlisî⁴⁵⁵, İkrime b. Ammâr⁴⁵⁶ ve İyâs b. Seleme⁴⁵⁷ hakkında daha önce bilgi verilmiş ve söz konusu râvilerin sika olduğu ifade edilmiştir.

4.5.3.1. Rivâyetin İsnâdlarının Değerlendirilmesi

Hiz. Ebû Bekir'in komutasında gerçekleştirilen Fezâre Seferi sırasında Seleme b. Ekvâ'ın kadın ve çocukları esir aldığı, bu esirler arasındaki bir kadının kendisine nefel olarak verildiği ve daha sonra Hiz. Peygamber'in bu kadını esir takasında fidye amacıyla kullandığına dair rivâyet, beş farklı tarîkle kaynaklarda yer almaktadır. Rivâyetin tüm tarîklerinde müşterek olan râviler; İkrime b. Ammâr, İyâs b. Seleme ve Seleme b. Ekva'dır.

Rivâyetin Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd ve İbn Hibbân gibi muteber muhaddisler tarafından farklı tarîklerle tahrir edilmiş olması, sened yapısının güvenilirliğine işaret etmektedir. Rivâyetin tariklerinde yer alan râviler, cerh ve ta'dîl literatürüne göre genellikle sika veya sadûk olarak nitelendirilmiş; isnadlarda inkıta ya da başka bir illet tespit edilmemiştir. Bu bağlamda, hem Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i hem de Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde yer alan tarîkler, çağdaş münekkidler tarafından sahih olarak

⁴⁵¹ Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdat*, 9/447.

⁴⁵² Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 20/256-258.

⁴⁵³ İclî, es-Sikât, 74/121.; Moğultay, *İkmâlû Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/303.

⁴⁵⁴ Zehebî, *Tezkirâtu'l-Huffâz*, 2/177.

⁴⁵⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 30/226-232.

⁴⁵⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l Kemâl*, 20/256-258.

⁴⁵⁷ İclî, es-Sikât, 74/121.; Moğultay, *İkmâlû Tehzîbü'l-Kemâl*, 2/303.

değerlendirilmiştir.⁴⁵⁸ İbn Hibbân'ın *Sahîh*'inde yer alan rivâyet de râvîlerden İkrime b. Ammâr'a yönelik bazı tenkitlerden dolayı hasen kabul edilmiştir.⁴⁵⁹ Bununla birlikte, Müslim ve Nesâî tarîklerinde yer alan râvîlerin tamamı cerh ve ta'dîl kaynaklarında sika olarak nitelendirilmiş ve isnadlarında zayıflık teşkil edecek herhangi bir kusur bulunmamaktadır.

Söz konusu hadisin farklı kaynaklarda yer alan tarîkleri bir bütün olarak ele alındığında, isnadlarında güvenilir râvîlerin bulunması ve cerh ve ta'dîl literatüründe sika/sadûk olarak nitelendirilmiş olması, bu rivâyetin isnad açısından güvenilirliğini teyit etmektedir. Yalnızca İbn Hibbân'ın tahrir ettiği rivâyette İkrime b. Ammâr'a yönelik bazı tenkitler sebebiyle hasen hükmü verilmiş olsa da bu durum hadisin genel sıhhatini zedeleyecek nitelikte değildir.

4.5.4. Rivâyetin Metin Tenkidi

Hiz. Ebû Bekir'in komutasında gerçekleştirilen Fezâre Seferi'ne dair olayın ana çerçevesi müşterek olup, rivâyetler bazı ayrıntılar bakımından farklılık göstermektedir.

Bütün rivâyetlerde, Resûlullah'ın Ebû Bekir'i komutan tayin ettiği (أَمْرَهُ رَسُولٌ) (وسيينا) ve bu sefer sırasında kadın ve çocukların esir alındığı (النساء والذرية) ifade edilmektedir. Ayrıca, bu esirler arasında yer alan güzel bir kadının Seleme Seleme b. Ekvâ'ya nefel olarak verildiği (فَنَفَلَنِي أَبُو بَكْرٍ ابْنَتَهَا) ve Hiz. Peygamber'in bu kadını fidye için talep ettiği (يَا سَلْمَةَ، هَبْ لِي الْمَرْأَةَ) konusunda tüm rivâyetler arasında tam bir uyum bulunmaktadır. Bununla birlikte rivâyetlerde bazı farklılıklar dikkat çekmektedir. Ahmed b. Hanbel'in rivâyetinde baskının sabah namazı sonrasında yapıldığı belirtilmiş (فَلَمَّا صَلَّيْنَا الصُّبْحَ أَمَرْنَا بِشْنِ الْغَارَةِ), Müslîm'in rivâyetinde suya yaklaşınca konaklama yapıldığı ve ardından baskın düzenlendiği ifade edilmiştir (فَلَمَّا دَنَوْنَا مِنَ الْمَاءِ أَمَرْنَا أَبُو بَكْرٍ فَعَزَّزْنَا ثُمَّ شَنِ الْغَارَةَ). Ebû Dâvûd'un rivâyetinde baskının zamanı genel bir ifadeyle geçilmiş, ayrıntıya girilmemiştir. Nesâî'nin rivâyetinde ise sabah namazından sonra baskının yapıldığı açıkça vurgulanmış ve detay verilmiştir (فَلَمَّا صَلَّيْنَا الصُّبْحَ أَمَرْنَا بِشْنِ الْغَارَةِ). Seleme b. Ekvâ'ın (r.a.) esirleri

⁴⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 27/66, 3. Dipnot.; Ebû Dâvûd, *Sünen*, 132, 2. Dipnot.

⁴⁵⁹ İbn Hibbân, *Sahîhü İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Bilbân*, 11/201, 1. Dipnot

durdurması bütün rivâyetlerde yer almakla birlikte, Nesâî'nin rivâyetinde bu durum daha tafsilatlı bir şekilde anlatılmış ve Seleme'nin yedi çadır halkını kendi elleriyle öldürdüğü özellikle belirtilmiştir (فقتلت سبعة أبيات بيدي) diğer rivâyetlerde bu tür bir sayı veya ayrıntı zikredilmemiştir. Kadın ve kızıyla ilgili bilgiler, genel olarak bütün rivâyetlerde benzer biçimde aktarılmaktadır. Ancak yalnızca Nesâî'nin rivâyetinde bu kadının Mekke'de annesinin de esir olduğu bilgisi geçmektedir (وكانت لها أمٌ عندهم). Ayrıca bütün rivâyetler, Seleme b. Ekvâ'ın bu kadını Resûlullah'ın iki defa talebi üzerine teslim ettiğini ve söz konusu kadının Mekke'deki Müslüman esirlerin fidyesi için kullanıldığını ortak şekilde aktarmaktadır. (ففادى بها أسرى من المسلمين كانوا في أيدي (المشركين)).

Sonuç olarak, Fezâre seferiyle ilgili rivâyetlerde geçen tenfil uygulaması, savaş ganimetlerinin dağıtımında komutanın inisiyatifine vurgu yaparak, İslam savaş hukuku ve ganimet yönetimi açısından önemli bir örnek sunmaktadır. Hz. Ebû Bekir, Seleme b. Ekva'ya esir kızı tenfil yoluyla vermiştir. Daha sonra Resûlullah esirlerin mübadelesi konusunda stratejik bir adım atmak istemiş ve Selemeye verilen tenfil/ödülü ondan istemiştir.

Seleme b. Ekva rivâyetini yorumlayan Hattâbî'ye (öl. 388/988) göre, Hz. Ebû Bekir'in Seleme'ye bu kızı ganimet olarak vermesi, ganimetlerin beşte birlik hazine payı ayrılmadan önce kişilere tahsis edilmesinin caiz olduğunun da delilidir.⁴⁶⁰

Kadî İyâz'a göre kâfir biri olarak esir alındığında komutanın yetkisi altındadır. Buna göre, komutan düşman esirini öldürebilir, fidye veya cizye karşılığında serbest bırakabilir, bağışlayabilir ya da başka esirlerle mübadele edebilir.⁴⁶¹

Nevevî ise imamın, ganimetten elde edilen malların bir kısmını Müslüman esirlerin serbest bırakılması veya Müslümanların genel menfaatleri doğrultusunda kullanılmak üzere tahsis edebileceğine işaret etmektedir.⁴⁶²

Netice itibarıyla, ulema bu konuda Resûlullah'ın uygulamalarını esas alarak, komutanın savaş meydanında sahip olduğu takdir yetkisi ile maslahat ilkesi arasında bir denge kurulması gerektiğini vurgulamışlardır. Hadis metinlerinde zikredilen

⁴⁶⁰ Hattâbî, *Me'âlimu's-Sünen*, 2/293.

⁴⁶¹ Kadî İyâz, *İkmâl'ül-Mu'lim*, 6/72-73.

⁴⁶² Nevevî, *el-Minhâc*, 12/77-79.

örnekler, ganimetlerin gerek fertlere ödöl olarak verilmesi gerekse esirlerin mübadele aracı olarak kullanılması gibi stratejik tasarrufların dinî ve hukukî çerçevesini çizmektedir.

4.5.4.1. Rivâyetin Kur'ân'a Arzı

Rivâyette, Hz. Peygamber'in, Seleme b. Ekvâ'dan ona tenfil olarak verilen esir bir kadını Müslüman esirlerle mübadelede kullanmak için talep ettiği, ardından bu kadının Mekke'de esir alınan Müslümanların serbest bırakılması için fidye olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Bu rivâyet, savaş hukuku, ganimetlerin paylaşımı ve esir takası gibi İslam hukukunun önemli meselelerine kaynaklık etmektedir.

Bu rivâyet Kur'ân'a arz bağlamında değerlendirildiğinde şu hususlar öne çıkmaktadır. Kur'ân'da esirlere yönelik muameleye ilişkin Muhammed Suresi 4. ayette⁴⁶³ savaş esirlerine yönelik iki temel seçenek öngörülmektedir. Ya fidye karşılığı serbest bırakma ya da karşılıksız salıverme. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in, ele geçirilen esir kadın ile Müslüman esirlerin takasını gerçekleştirmesi, Kuran'ın genel esir hukuku çerçevesi ile uyum göstermektedir.⁴⁶⁴ Rivâyetin ganimet ve nefel ile ilgili kısımları daha önce işlenen rivâyetlerde Kur'ân'a arz edilmiş ve mesleye bakışta Kur'ân ile ilgili rivâyetlerin uyumu görülmüştü. Dolayısıyla, söz konusu rivâyet, Kur'ân'a arz ilkesi açısından herhangi bir çelişki arz etmemektedir.

4.5.4.2. Rivâyetin Sünnete Arzı

Seleme b. Ekvâ'nın rivâyet ettiği ve savaş esiri bir kadının fidye karşılığında takas edilmesine ilişkin rivâyet Hz. Peygamber'in esirlerin akıbetine dair kararlar verirken öncelikle esirlerin serbest bırakılması, fidye karşılığı değişim yapılması veya zor durumda kalan Müslümanların özgürlüğüne kavuşturulması gibi seçenekleri uyguladığı görülmektedir.

⁴⁶³ el-Muhammed 47/4. “...فَإِمَّا مَنَّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا...”

⁴⁶⁴ Kasimî, Muhammed Cemalüddin b. Muhammed, *Mehâsinu'l-te'vîl*, thk. Muhammed Basil Uyun's-Sevd. (Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiyye, 1418), 5/327.

Nitekim, İmrân b. Husayn'ın naklettiği: “Rasûlullah, Benî Ukayl kabilesinden bir müşrik karşılığında iki Müslüman'ı fidye ile serbest bıraktı.”⁴⁶⁵ şeklindeki rivâyet ile Seleme b. Ekva hadisleri arasında uyumluluk görülmektedir.

Söz konusu rivâyet sünnetin belirlediği temel ilkeler çerçevesinde ele alındığında; İslam'ın insan onuruna verdiği değeri ve Hz. Peygamber'in, esir takası yoluyla Müslümanların özgürlüğüne kavuşmasına verdiği önemi ortaya koymaktadır.

4.5.4.3. Rivâyetin Tarihi Verilere ve Akla Uygunluğu

İslam öncesi Arap toplumunda savaşlarda ganimet alınması ve esirlerin ele geçirilmesi, zaferin doğal bir neticesi olarak kabul edilmekteydi. Kadınlar ve çocuklar da bu ganimetler arasında yer almakta, çoğunlukla köle olarak çalıştırılmakta veya fidye karşılığında serbest bırakılmaktaydılar.⁴⁶⁶

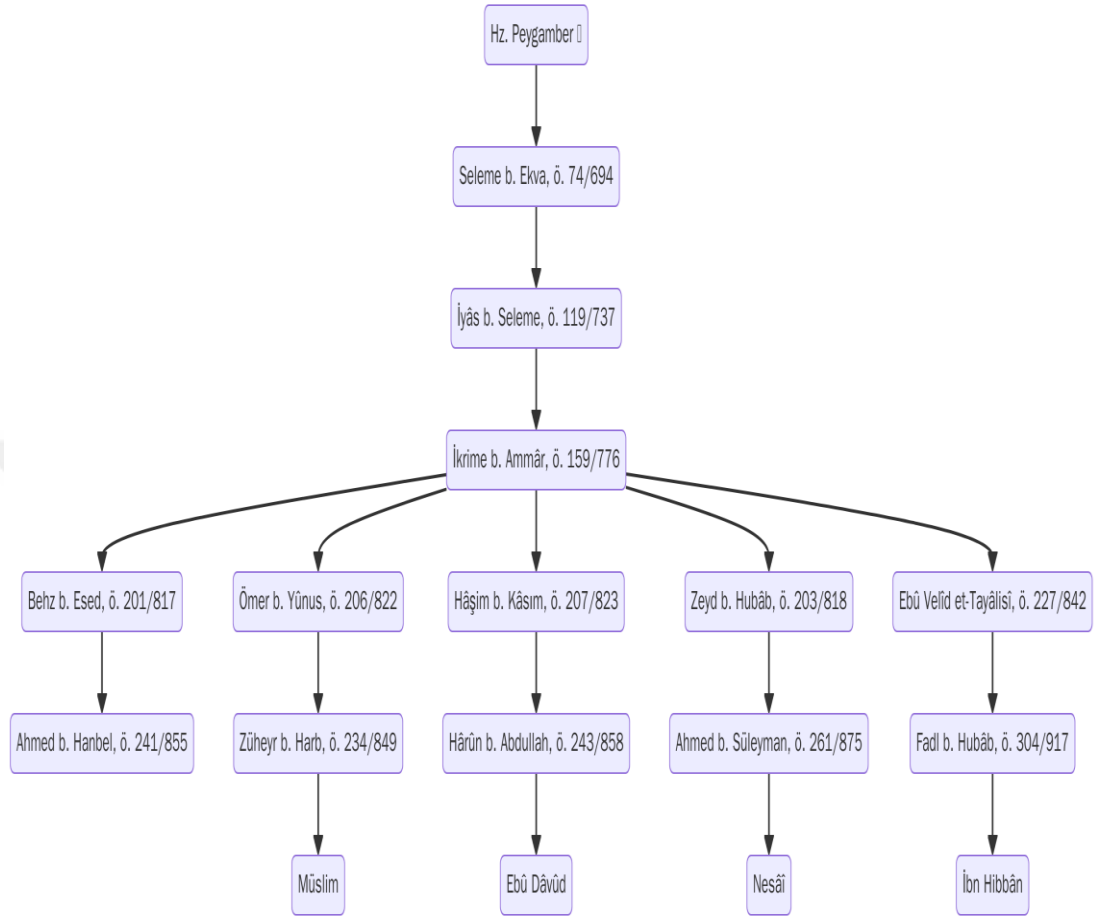
Seleme b. Ekvâ'nın rivâyetinde, Hz. Ebû Bekir'in komutasında gerçekleştirilen Fazâre Seferi sırasında kadın ve çocukların esir alındığı, bu esirler arasındaki bir kadının ise Seleme'ye nefel olarak verildiği bildirilmektedir. Rivâyetin devamında, Hz. Peygamber'in bu kadını fidye amacıyla talep ettiği ve Mekke'de müşriklerin elinde bulunan Müslüman esirlerin kurtarılmasında kullandığı aktarılmaktadır. Bu rivâyet, İslam toplumunda tenfil uygulamasının yerleşik bir uygulama olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Rivâyet, esirlerin fidye karşılığında serbest bırakılmasının o dönemin tarihî gerçekleriyle uyumlu bir uygulama olduğunu göstermektedir. Esirlerin satılması veya köleleştirilmesi yerine, fidye yoluyla serbest bırakılması hem dönemin savaş şartları hem de toplum yapısıyla birebir örtüşmektedir.

Seleme b. Ekvâ'nın bu olayda elde ettiği tenfil, doğrudan savaş stratejisinin bir parçası olarak, Müslümanların genel maslahatları dikkate alınarak kullanılmıştır. Mekke'deki Müslüman esirler özgürlüklerine kavuşmuş; böylece tenfil uygulaması yalnızca ganimet paylaşımı için değil, Müslümanların maslahatlarına yönelik strateji belirlemek amacıyla da kullanılmıştır.

⁴⁶⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 33/61, (No: 19827).

⁴⁶⁶ Ahmet Özel, “Esir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul TDV Yayınları, 1995), 11/382-389.

4.5.5. Rivâyetin İsnad Şeması

Şekil 4.5. Seleme b. Ekva’dan Nakledin Rivâyetin İsnad Şeması

5. SONUÇ

Tenfil, savaş öncesinde askerleri cesaretlendirmek veya savaş sonrasında üstün başarı gösterenleri ödüllendirmek amacıyla, ganimet paylarına ek olarak ilave mal veya eşya verilmesi uygulamasını ifade etmektedir. Hadis literatüründe tenfil, bu tanımı çerçevesinde çeşitli terimlerle birlikte ele alınmıştır. Bu terim enfâl kavramıyla yakın ilişki içinde olup, enfâl genel anlamda savaş ganimetlerini ifade ederken tenfil, bu ganimetlerden cesaret ve kahramanlık sergileyen askerlere özel olarak tahsis edilen payları vurgulamaktadır. Çalışmada tenfil kavramını daha iyi kavrayabilmek için savaş hukukunda yer alan diğer ilgili kavramlara da değinilmiştir. Bu bağlamda savaşarak düşmandan elde edilen mallar *ganimet* terimiyle ifade edilirken, savaşmaksızın elde edilen mallar *fey* olarak adlandırılmaktadır. Bir düşmanı öldüren askerin ele geçirdiği şahsî mallar *seleb* kavramı ile, kumandanın ganimetlerden kendisine ayırdığı özel pay *safî* kavramı ile, ganimetin beşte birlik bölümü ise *humus* terimiyle ifade edilmektedir. Ayrıca, savaşta fiilen çarpışmayan fakat orduya destek sağlayan kimselere ganimetten gönüllü olarak verilen küçük paylar da *radh* olarak isimlendirilmektedir. Bu kavramsal çerçeveye, tenfil kavramının anlamını daha netleştirdiği gibi, onun savaş hukuku içerisindeki yerini ve benzer terimlerle olan ilişkisini de ortaya koymaktadır.

Tenfil kavramı, savaş hukuku özelinde yalnızca hadis kaynaklarında değil, başta Kur'ân-ı Kerîm olmak üzere İslâm ilimlerinin diğer disiplinlerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Kur'ân-ı Kerîm'de Enfâl Sûresi'nin ilk ayeti, Bedir Savaşı sonrasında ganimetlerin paylaşımıyla ilgili olarak nazil olmuş; Resûlullah'a ganimet taksiminde takdir yetkisi verildiğini vurgulayarak tenfil uygulamasının meşrûiyet zeminini oluşturmuştur. Müfessirler, Enfâl Sûresi'ni tefsir ederken savaş ganimetlerinin dağıtımı ve savaşçıların ödüllendirilmesi gibi konulara dikkat çekmiş; bu bağlamda Kur'ân'daki "enfâl" ifadesinin, fiilen uygulanan tenfil geleneğine işaret ettiğini belirtmişlerdir. Hadis kaynakları ve Siyer-Megâzî literatürü de tenfil uygulamasına dair çeşitli örnekler sunar. Fıkıh kaynaklarında ise tenfil meselesi, cihad ve ganimet hükümleri bağlamında ele alınmış; İslâm hukukçuları, imamın savaş esnasında askerleri teşvik amacıyla önceden ödül vadetmesi veya savaş sonrası üstün başarı gösterenlere ilave pay vermesi gibi uygulamaları ayrıntılı biçimde değerlendirmiştir. Bu uygulama, genel kabul itibarıyla meşrû sayılmıştır.

Çalışmanın en özgün yönlerinden biri, “manevî tenfil” kavramını literatüre kazandırmasıdır. Bu bağlamda, tenfil kavramının yalnızca maddî değil, manevî boyutuyla da ele alınması sağlanmış; böylece bu yönün önemi vurgulanmıştır. Maddî tenfil, doğrudan ganimet mallarından ek paylar verilmesi veya özel maddî ödüller sunulması şeklinde tezahür ederken; manevî tenfil, psikolojik ve moral teşvik unsurlarına dayanmaktadır. Hz. Peygamber, savaşlarda ashâbını sadece ganimet veya maddî menfaat vaadiyle motive etmekle kalmamış, aynı zamanda övgü, dua, cennet müjdesi ve Allah rızasını kazanma vaadi gibi manevî teşviklerle de cesaretlendirmiştir. Bu tür manevî teşvikler, sahâbîlerin fedakârlık şuurunu derinleştirmiş; zorluklara göğüs gererken maddî beklenti gütmeksizin yüksek bir maneviyatla mücadele etmelerini sağlamıştır. Dolayısıyla manevî tenfil, askerî motivasyonu artıran ve moral değerleri canlı tutan bir yöntem olarak, maddî tenfili tamamlayıcı mahiyette büyük bir önem arz etmektedir.

Hadis literatüründe tenfil konusundaki rivâyetler, özellikle beş sahabî aracılığıyla nakledilmiştir. Nitekim Abdurrahmân b. Avf, Habîb b. Mesleme, Ebû Katâde el-Ensârî, Abdullâh b. Ömer ve Seleme b. el-Ekvâ bu konudaki rivâyetleri nakleden sahâbîlerdir. Bu sahâbîlerden rivâyet edilen tenfil ile ilgili rivâyetler temel hadis kaynaklarında tahrir edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında, tenfil kavramına dair tüm tarîkleriyle birlikte yirmi dokuz rivâyet tespit edilerek incelenmiştir. Söz konusu rivâyetlerin sened zincirlerinde altmış dokuz râvî yer almaktadır. Bu râvîler cer-tadil açısından titizlikle değerlendirilmiştir. Rical tenkidi neticesinde, incelenen isnadlardaki râvîlerin genelini sika olduğu anlaşılmıştır. Hadis münekkitlerinin büyük çoğunluğu, bu rivâyetlerin tarîklerinde bulunan râvîleri adalet ve zabt yönünden ta’dil etmiş, onların sika râvîler olduğunu belirtmişlerdir. İncelenen rivâyet zincirleri arasında cerh edilmiş yalnızca bir isim tespit edilmiştir. Ebû Dâvûd’un *Sünen*’inde geçen tarîklerden birinde bulunan Muhammed b. İshâk, senedde yer alması nedeniyle Şu’ayb el-Arnaût tarafından zayıf kabul edilmiştir.

Beş sahâbîden gelen rivâyetlerin her biri; seleb, ganimete ek ödül, savaş öncesi teşvik ve gerektiğinde esir mübadelesi gibi daha büyük maslahatlara hizmet etmesi

bakımından farklı yönleri içermekte; böylece Hz. Peygamber dönemindeki tenfil uygulamalarının çok yönlü boyutunu sunmaktadır.

Diğer taraftan, tezde uygulanan metin tenkidi neticesinde ulaşılan önemli sonuçlar, Hz. Peygamber döneminde tespit edilen beş farklı tenfil pratiğinin, İslâm'ın savaş ve ganimet hükümleriyle, sünnetin cihada teşvik edici prensipleriyle ve tarihi gerekçelerle tam bir uyum içinde olduğunu göstermektedir. İncelenen rivâyetlerin hiçbirisi, Kur'ân-ı Kerîm'de ganimet taksimiyle ilgili belirlenen esaslara aykırı bir uygulama ortaya koymamaktadır. Bilakis, Kur'an'ın savaş ganimetleri konusunda çizdiği çerçeve, tenfilin pratiğine imkân tanımış ve bu uygulamayı teşvik etmiştir. Sünnet bağlamında da tenfil, Müslümanları cihada ve kahramanlığa özendiren hadislerin doğal bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihi açıdan değerlendirildiğinde ise, bir orduda başarı ve risk alanların mükâfatlandırılması, diğerlerinin motivasyonunu artıran ve stratejik hedeflere ulaşmayı kolaylaştıran makul bir yöntemdir. Bu nedenle, çalışmada tespit edilen tenfil örnekleri, hem dinî-hukukî açıdan meşru ve tutarlı, hem de mantikî açıdan uygulanabilir nitelikte görünmektedir.

Araştırmanın bulguları, tenfil kavramının tarihî bağlamdaki bu işlevinin günümüz açısından da yol gösterici olabileceğini ima etmektedir. Her ne kadar modern çağda savaş hukuku ve etik kurallar geçmişten farklılaşmışsa da üstün başarıları ödüllendirme prensibi evrensel bir yönetim ve motivasyon aracıdır. Günümüzün askerî teşvik sistemleri veya sivil ödül mekanizmaları kurgulanırken, tenfilin temelinde yatan “başarıyı takdir etme” yaklaşımı dikkate değerdir. Özellikle askeri alanda, cesaret ve fedakârlığı takdir eden özel madalyalar, rütbe terfileri veya diğer ödüllendirme şekilleri, esasında tenfilin modern görünümüleri olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, doğrudan harp dışında kalan alanlarda da örneğin kamu hizmeti, afet yönetimi veya toplumsal görevlerde olağanüstü çaba sarf edenlerin uygun biçimlerde takdir edilmesi, tenfilin ruhuna uygun bir uygulama olacaktır. Bu bakımdan, tenfil kavramının ortaya koyduğu ilkeler günümüzde hem askerî motivasyon hem de toplumsal teşvik konularında ilham verici bir miras olarak görülebilir.

Bundan sonraki araştırmalarda tenfil kavramına dair ulaşılan bulgular, hadis ilmi bağlamında gerçekleştirilecek yeni çalışmalara önemli bir zemin sunmaktadır. Özellikle Hz. Peygamber sonrası dönemde, başta Hulefâ-i Râşidîn olmak üzere

Emevîler ve Abbâsîler devrinde tenfil uygulamalarının nasıl yorumlandığı ve değişen savaş şartlarıyla birlikte hangi formlara büründüğü, hadis kaynakları ve tarihî rivâyetler üzerinden ayrı bir çalışma konusu olarak ele alınabilir. Bu bağlamda, ilgili dönemlerde ortaya çıkan yeni askerî teşvik yöntemlerinin, Hz. Peygamber dönemindeki asli tenfil uygulamalarıyla benzerlik ve farklılıklarının rivâyetler ışığında karşılaştırılması, tenfilin tarihsel evrimini tespit etmeye katkı sağlayacaktır. Ayrıca, İslâm savaş hukukunda mezhep imamlarının hadis kaynaklı deliller ışığında tenfil kavramına dair geliştirdikleri görüşlerin mukayeseli biçimde incelenmesi de mümkündür. Hanefî, Malikî, Şâfiî ve Hanbelî ekollerinin tenfil uygulamasına dair yaklaşımlarını hadis rivâyetlerine dayanarak değerlendirmek hem mezhepler arası içtihad farklılıklarını hem de hadislerin fikhî hüküm istinbatındaki rolünü daha net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu yönleriyle, çalışma gelecekte hadis literatürü eksenli tarihî, hukukî ve fikhî araştırmalara kapı aralayacak niteliktedir.

EXTENDED ABSTRACT

Tenfil In Hadiths

Tenfil refers to the granting of additional rewards or spoils to soldiers in recognition of acts of bravery and exceptional service performed either before or after a battle. This concept is not merely a military practice; it also serves functions of providing both material and spiritual motivation and strengthening military strategies. Tenfil occupies an important place within the Prophet Muhammad's (peace be upon him) approach to warfare management. This study examines the concept of tenfil as reflected in the hadiths, analyzing its conceptual framework, historical background, and its manifestations in transmitted reports (riwāyāt), and conducts a detailed critique of the narrations in which the term tenfil appears.

Within the scope of this study, the role of the concept of tenfil in Islam and in the distribution of spoils of war, its application during the time of the Prophet Muhammad (peace be upon him), and the interpretations and views concerning its understanding in later periods have been presented. Additionally, by utilizing siyar and maghāzī sources, the historical dimension of tenfil practices and their impact on military and social structures have been elaborated. Related concepts such as ghanīmah (الغنيمة), anfāl (الأنفال), fay' (الفىء), salab (سلب), radkh (رضخ), safī (الصفي), and khumus (الخمس) have also been analyzed, and within this framework, a distinction between the material and spiritual aspects of tenfil has been made.

In this study, the isnād chains of hadiths related to *tenfil* were meticulously examined, and the authenticity of the narrations was determined through the methods of isnād and matn criticism. In this context, it was identified that the narrations were transmitted through companions such as 'Abd al-Raḥmān b. 'Awf (d. 32/652), Ḥabīb b. Maslama (d. 42/662), Abū Qatāda al-Anṣārī (d. 54/674), 'Abdullāh b. 'Umar (d. 73/693), and Salama b. al-Akwa' (d. 74/693); and it was revealed how the concept of *tenfil* was addressed and practiced in the major hadith sources.

The study has been limited to early hadith sources such as Mālik's *al-Muwatta'* (d. 179/795), 'Abd al-Razzāq's *al-Muṣannaḥ* (d. 211/827), Ibn Abī Shayba's *al-Musannaḥ* (d. 235/849), Ahmad b. Hanbal's *al-Musnad* (d. 241/855), al-Dārimī's *Sunan* (d. 255/869), al-Bukhārī's *al-Ṣaḥīḥ* (d. 256/870), Muslim's *al-Ṣaḥīḥ* (d. 261/875), Ibn Mājah's *Sunan* (d. 273/887), Abū Dāwūd's *Sunan* (d. 275/889), and al-Nasā'ī's *Sunan* (d. 303/915), as well as the collections classified within the Kutub al-Tis'ah. The narrations contained in these works formed the basis of the study.

As a result, it has been determined that there are numerous narrations concerning tenfil in the hadith sources, and that upon analysis of their isnād and matn, the majority of these narrations are classified as authentic (ṣaḥīḥ). It has been observed that the concept of tenfil, as reflected in the hadiths, was not only used to reward those who demonstrated exceptional valor in battle but also served as a means of encouragement and a tool to enhance motivation. The study also offers evaluations regarding how this practice is perceived in the modern era and to what extent it corresponds with similar contemporary strategies.

KAYNAKÇA

Abdürrezzâk b. Hemmâm, Ebû Bekir es-San'ânî. *Musannef*. Merkez el-Buhûs ve Tekniyye el-Ma'lûmât – Dâru't-Tâsîl, 1437/2013.

Akşit, Mustafa Cevat (ed.). *Mebsût*. İstanbul: Gümüşev Yayıncılık, 2008.

Alâeddin Moğultay b. Kılıç el-Hanefî. *İkmâl Tehzîbü'l-Kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*. thk. Muhammed Osman. Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2011.

Aynî, Bedrüddîn Ebû Mahmûd b. Ahmed. *Umdetü'l-karî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyai't Tûrasi'lArabi, ts

Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'. *Şerhu's-Sünne*. thk. Muhammed Züheyr eş-Şâvîş- Şuayb el-Arnaût. Beyrut: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1403/1983.

Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Şu'ayb el-Arnaût. *Tahrîru't-Takrîbi't-Tehzîb li'l-Hâfiz Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle litti-Baati ven-Neşri vet-Tevzi, 1997.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *el-Câmi'u's sahih*. thk. Mustafâ ed-Dîb el-Buğâ. Dimeşk: Dâru'l-İbni'l-Kesîr/el-Yemâme, 1993/1414.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Tarihu'l-kebîr*. thk. Muhammed b.Salih. Riyad: en-Naşir el-Mütemeyyiz, 2019.

Cirit, Hasan. "Seleme b. Ekva", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/406.

İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Cürcânî, Ali b. Muhammed es-Seyyid eş-Şerif. *Kitabü't Ta'rifât* Arapça Türkçe Terimler Sözlüğü. çev. Arif Erkan. İstanbul: Bahar Yayınları, 1997.

Cüveynî, Abdülmelik b. Abdullah b. Yusuf b. Muhammed. *Nihâyetü'l-Matleb fî Dirâyeti'l-Mezheb*. thk. Abdülazîm Mahmûd ed-Dîb. Cidde: Dâru'l-Minhâc, 1428/2007.

Çubukçu, Asri. "Habîb b. Mesleme." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/372-373. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman b. Fazl. *Sünen-i Dârimî*. Thk. Hüseyin Selîm ed-Dârânî. Suudi Arabistan: Dâru'l-Muğnî li'n-Neşri ve't-Tevzî', 1412/2000.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünen-i Ebû Davud*. thk. Şuayb Arnaût-Muhammed Kâmil Karabelli. 7 Cilt. b.y.: Dâru'r Risâleti'l Âlemîyye, 1430/2009.

Ebû Davud, Süleyman b. Eş'as b. İshâk el-Ezdî, es-Sicistânî. *Sünen-i Ebû Davud*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdülhamid. Beyrut: el-Mektebetü'l -Asriyye, t.y.^

Ebû Mansûr, Muhammed b. Ahmed b. Ezher el-Herevî el-Ezherî. *Tehzîbü'l-Luğâ*. Beyrut: Dâru'l-İhyâ, 1422/2001.

Ebû Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm b. Miskîn el-Herevî. *Kitâbu'l-Emvâl*. Çev. Cemâleddin Saylık. İstanbul: Düşünce Yayınları, 1981.

Ebû Ya'lâ, Halîl b. Abdillâh b. Ahmed el-Halîlî. *el-İrşâd fî ma'rifeti 'ulemâ'i'l-hadîs*. thk. Muhammed Saîd b. Ömer İdrîs. Riyad: Mektebetü'r-Rüşd, 1409/1988.

Ebû Ya'lâ, Halîl b. Abdillâh b. Ahmed el-Halîlî. *Tabakâtü'l-Hanâbile*, thk. Muhammed Hâmid el-Fıkî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1371-1952.

Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b. Sa'd el-Ensârî. *el-Harâc*. thk. Taha Abdurraûf Sa'd – Sa'd Hasen Muhammed. Kahire: el-Mektebetü'l-Ezheriyye, Tab'atün Cedîdetün, y.y., t.y.

Efendioğlu, Mehmet. "Muaz b. Amr." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/336. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. 2. Basım. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.

Erkal, Mehmet. "Ganimet." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/351-354.

İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Hâmidullah, Muhammed. "Huneyn." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/376-377. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Hâmidullah, Muhammed. *İslâm'da Devlet İdaresi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

Hâmidullah, Muhammed. "Uhud Gazvesi." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/54-57. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Hâmidullah, Muhammed. "Hendek Gazvesi." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/194-195. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb. *A'lâmü'l-Hadis fî Şerhi Sahihî'l-Buhârî*. thk. Muhammed b. Sa'd b. Abdirrahman es Suudî. Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, 1988.

Hattâbî, Ebû Süleymân Hamd (Ahmed) b. Muhammed b. İbrâhîm b. Hattâb el-Hattâbî el-Büstî. *Me'âlimü's-Sünen*. nşr. Muhammed Râğîb et-Tabbâh. Haleb: elMatbaatü'l İlmiyye, 1351/1932.

Hâtîb el-Bağdadî, Ebû Bekr Ahmed b. Alî b. Sâbit. *Târîhu Bağdâd*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf. Beyrut: Dâru'l-garbi'l-İslâmî, 2002.

Hererî, Muhammed Emîn b. Abdullah b. Yûsuf b. Hasan Uremmî Alevî Esyûbî. *el-Müretteb zevi'l-hicâ ve'l-hâce 'alâ Süneni İbn Mâce*. thk. Haşim Muhammed Ali b. Hüseyin Mehdî. Cidde: Dâru'l-Minhâc 2018.

İbn Abdilberr, Ebû Ömer Cemâlüddin Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed, *et-Temhîd lima fî'l-muvattâ mine'l-Meânî ve'l-Esânîd*. thk. Muhammed Beşâr Avâd vd. London: Müessesetü'l-Furkân lit-Türâs el-İslâmî, 1439/2017.

İbn Abdülhâdî. *Tabakâtü Ulemâi'l-Hadîs*. thk. Ekrem el-Bûşî vd. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1996.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrahim el-Absî. *el Kitâbu'l-Musannef fi'l-Ehâdisi ve'l-Âsâr*. thk. Kemal Yusuf el-Hût. Riyad: elMektebetu'r-Rüşd, 1409.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrahim el-Absî. *el-Musannef*. thk. Sâd b. Nâsır. Riyad: Dâru Kunûz, 2015.

İbn Ebû Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Muhammed b. İdrîs er-Râzî. *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dil*. Beyrut: Dâru İhyâu't-Turasi'l-Arabî, 1372/1952.

İbn Hacer el-Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî. Mısır: Mektebetü'l es-Selefiye, 1380/1390.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l bârî bi-şerhi Sahihi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî vd. Beyrut: Dâr'ul Marife, 1380.

İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Takrîbü'ttehzîb*. thk. Muhammed Avvame. Suriye: Dâru'r-Reşid, 1986.

İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed. *el-Müsned*. thk. Şuayb Arnaût-Âdil Mürşid. Beyrût: Müessesetu'r-Risâle, 2001.

İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *İbn Hibban / el-Müsnedü's-Sahîh ale't-Tekâsîm ve'l-Envâ'*. thk. Muhammed Ali Sönmez- Hâlis Aydemir. Beyrut: Dâru İbn Hazm, 1433/2012.

İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî. *Kitâbü's-Sikât*. thk. Muhammed Abdülmüîd Hân. Hindistan: Dâiretul-maârifil-osmâniyye, 1393-1973.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. 'Ömer b. el-Kureşî ed-Dimeşkî. *et-Tekmil fi ma'rifeti's-sikât ve'd-du'afâ' ve'l-mecâhil*. thk. Şâdi b. Muhammed b. Sâlim Alû Nu'man. Yemen: Merkezü'n-Nu'min li'l-. Bühlis ve'd-Dirasati'l-İslâmiyye ve Tahkiki't-Türa ve't-Terceme, 1432/2011.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr el-Kureşî. *Tabakâtü'l-Fukahâi's-Şâfiyye*. thk Ahmed Ömer Hâşim. Kahire: Mektebetü's-Sakafetü'd-Diniyye, 1993.

İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî. *Sünen İbn Mace*. thk. Şuayb Arnaud-Muhammed Kamil Karabelli. Daru'r-Risaleti'l-Alemiyye, 1430/2009.

İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem el-İfrîkî el-Mısırî. *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Dâru Sâdir, 1232-1311.

İbn Mencüye, Ahmed b. Ali. *Ricâlü Sahîh-i Müslim*. thk. Abdullah el-Leysî. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1407/1987.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el Bağdâdî. *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*. Kahire: Mektebet'ül-Hanci, 1434.

İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî ez-Zührî. *et-Tabakâtü'l-Kebîr*. thk. Ali Muhammed Ömer. Mısır: Mektebetü'l-Hanci, 1421/2001.

İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkadir Atâ. Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1990.

İbnü'l-Cevzî, İmam Ebû'l-Ferec Cemâluddin Abdurrahman Ali İbn Muhammed. *Zâdü'l-Mesîr fî 'İlmi't-Tefsîr*. Çev. Abdülvehhâb Öztürk. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2009.

İclî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Abdillâh b. Sâlih. *Ma'rifetü's-sikat min ricâli ehli'l-ilm ve'l-hadîs ve mine'd-du'afâ ve zikru mezâhibihim ve ahabârihim*. thk. Abdülalim Abdülazim el-Büstevî. Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985.

İsfahânî, Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *Müfredât: Kur'an Kavramları Sözlüğü*. Çev. Abdülbaki Güneş – Mehmet Yolcu. 3/1080. İstanbul: Çıra Yayınları, 2012.

Kadî İyâz, Ebû'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâid-i Müslim*. thk. Yahya İsmail. Mısır: Dâru'l vefa, 1998.

Kandemir, M. Yaşar. "Ebû Katâde." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/174-175. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Karaman, Hayreddin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2012.

Kayrevânî, Ebû Muhammed Abdullâh b. Ebî Zeyd Abdirrahmân. *et-Tehzîb fî İhtisâri'l-Müdevvene*. thk. Muhammed el-Emin Veledd. Dubai: Dâru'l-Buhus li'd-Dirasati'l-İslâmiyye ve İhyai't-Tûras, 1423-2002.

Kemâleddin, Muhammed b. Abdulvâhid İbn Hümâm es-Sivâsî el-İskenderî. *Şerh-u Feth-i'l-Kadîr 'ale'l-Hidâye*. Mısır: Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1389/1970.

Kirmânî, Muhammed b. Yûsuf b. Ali b. Muhammed b. Saîd Şemsüddîn. *el-Kevâkibü'd-Derârî fî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Tûras, 1356/1937.

Korkud Şehzade. *İslâm'da Ganimet ve Cariyelik: Osmanlı Sistemine İçeriden Bir Eleştiri- Hallu İşkâli'l-Efkâr fî Hilli Emvâli'l-Küffâr*. Çev. Osman Güman. İstanbul: İsar Yayınları, 2013.

Kur'an-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2009.

Kurtubî, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdulber b. Âsım en-Nemirî. *et-Temhid lima fî'l-Muvatta mine'l-meani ve'l-esanid*. thk. Mustafa b. Ahmed Alevi-M. Abdülkebir Bekri. Mağrib: Vizaretü'l-Evkaf ve's Şuuni'l-İslâmiyye, 1387.

Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'an*. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Buruc Yayınları, 1998.

Lebîd b. Rabî'a el-Âmirî. *Dîvânu Lebîd b. Rabî'a*. Nşr. Hamdû Tammâs. Beyrut: Dâru'l-Ma'rif, 1425/2004.

Makdisî, Ebû Muhammed Abdulganî b. Abdulvâhid. *el-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*. thk. Şâdî b. Muhammed b. Sâlim Âlû Nu'man. Kuveyt: el-Hey'etü'l-Âmme, 1437/2016.

Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta' rivâye Ebû Mus'ab ez-Zührî*. thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf - ve Mahmud Muhammed Halîl. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1418/1998.

Mâzerî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Ömer et-Temîmî el-Mâlikî. *el-Mu'lim bi-Fevâ'idü Müslim*. thk. Muhammed eş-Şâzelî en-Neyfel. Cezayir: Müessesetü'l-Vatanîyye, 1988.

Mergînânî, Alî b. Ebî Bekr b. Abd el-Celîl Ebû'l-Hasen Burhânüddîn. *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti'l-Mübtedi*. thk. Talal Yusuf. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-'Arabî, ts.

Mizzî, Ebû'l-Haccâc Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdîrrahmân b. Yûsuf. *Tehzîbü'l-kemâl fî esmâ'i'r-ricâl*. thk. Beşşâr Avvâd Maruf. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1400/1980.

Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîr-i kebîr*. thk. Dr. Abdullah Mahmud Şehhate. çev. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: İşaret Yayınları, 2006.

Mukâtil b. Süleymân, Ebû'l-Hasen b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah Mahmud Şehhâte. Beyrut: Daru'l İhyaut-Turasi, 1423.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî. *el-Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 4. Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l Arabî, 1374/1955.

Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî. *el-Minhâc fî şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l Arabî, 1392/1972.

Nisâbü'rî, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir. *l-Evsat fî's-sünen ve'l-icmâ' ve'l-ihtilâf*. thk. Ebû Hammâd Sagîr Ahmed b. Muhammed Hanîf. Riyâd: Dâru't-Taybe, 1985.

Öz, Mustafa. "Zülfikar." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/553-554. İstanbul TDV Yayınları, 2013.

Özel, Ahmet. "Esir." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/382-389. İstanbul TDV Yayınları, 1995.

Öztürk, Levent. "Siy Seriyyesi." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/291. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *Şerhu's-Siyeri'l-Kebîr*. Byy: eş-Şirketü's-Şarkiyye li'l-İ'lânât, 1971.

Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.

Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî eş-Şâfiî. *Şerh-i Sünen-i İbn Mâce*. Karaçi: Kadîmî Kütübhone, 1431.

Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbas. *el-Üm*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1983.

Şeybânî, Muhammed b. Hasan. *Siyeru'l-Kebîr*. Çev. İbrahim Sarmış – M. Sait Şimşek. Konya: Eğitaş Yayınları, 2001.

Taberî, İbn Cerîr. *Câmi'u'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*. Mekke: Daru't-Terbiyeti vet-Türas, 1431.

Taberî, *Taberî Tefsîri*. Çev. Hasan Karakaya – Kerim Aytekin. İstanbul: Hisar Yayınevi, 1996.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî el-Bağdâdî. *Târîhu 'l-ümem ve 'l-mülûk*. thk. İbrahim Muhammed Ebû'l Fazl. 11 Cilt. Mısır: Dâru'l Maarif, 1967.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî. *Şerhu müşkili 'l-âsâr*. thk. Şuayb el-Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1415/1994.

Tahâvî, Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî. *Muhtasaru ihtilafî 'l-'ulemâ*. thk. Abdullah Nezir Ahmet. Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye, 1417.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *Sünenü't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Fuad Abdalbaki ve İbrahim Adva. Mısır: Matbaatu Mustafa el-Babi el-Halebi, 1975.

Vâkıdî, Muhammed b. Amr b. Vâkıd es-Sehmî el-Eslemî el-Medenî Ebû Abdullah. *el-Meğâzî*. thk. Marsden Jones. Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1409/1989.

Vellevi, Muhammed b. Ali b. Adem Musa İsyubi. *Şerhu Süneni'n-Nesai, Zehiretü'l-ukba fi şerhi 'l-Mücteba*. Mekke: Daru Âl-i Bürûm, 1416/1424.

Yahyâ b. Âdem Ebû Zekerıyyâ. *Kitâbu 'l-Harâc*. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut: el-Matbaatü's-Selefiyye, 2. Basım, 1384.

Yaman, Ahmet. "Tenfîl." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/451-452. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Yardım, Ali. "İbn Ebû Şeybe." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/442-443. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Siyeru a'lâmi'n-nübela*. thk. Şuayb Arnaût. Beyrut: Müessesetü'r-risale, 1985.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Târîhu 'l-İslâm ve Vefeyâtu 'l-Meşâhir ve 'l-Alâm*. thk. Ömer Abdüsselam Tedmurî. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l Arabî, 1413/1993.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Tezhîbü Tehzîbi 'l Kemâl fi esmâ 'i'r-ricâl*. thk. Guneym Abbas Guneym-Mecdî Seyyid Emîn. Kahire: el-Fârûku'l-hadîse, 2004.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Tezkiretü 'l-Huffâz*. Beyrut: Dâru'l Kütübi'l İlmiyye, 1998.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân. *Mizânül-İtidâl fi Nakdir-Ricâl*, thk. Ali Muhammed Begavî. Beyrut: Dâru'l Mârifet lîl-Tabâ'atu'l ven-Neşr, 1382-1963.

Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Carullah Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf'an Hakâiki Gavâmidî't- Tenzîl*. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1407/1987.

Zührî, Muhammed b. Sa'd b. Menî, *et-Tabakâtü 'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer. Mısır: Mektebetü'l-Hancı, 1421-2001.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Fatıma Firdevs BİROL

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek Lisans	AHBV Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Bilim Dalı	2025
Lisans	Sakarya Üniversitesi İLİTAM	2021
Önlisans	Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi İlahiyat (Önlisans)	2010

Yabancı Dil

Arapça

